

БИБЛИОТЕКА

ИЗДАНИЕ НА НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

5-6'2008 ГОДИНА XV

ISSN 0861-847X

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XV. 5-6 ' 2008

ГЛАВЕН РЕДАКТОР АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ, АНЕТА ДОНЧЕВА,
АНИ ГЕРГОВА, АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА, БОРЯНА ХРИСТОВА,
ДОНКА ПРАВДОМИРОВА, ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА, ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА,
НИНА ШУМАНОВА, СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

ДИЗАЙН АНИ КОЛЧЕВА

ПЕЧАТНИ КОЛИ 7,5. ФОРМАТ 16 / 70 X 100. ТИРАЖ 360.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
бул. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 988 28 11 (304, 206).

E-mail dipchikova@nationallibrary.bg; peturveli4kov@abv.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2008

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

*Списание „Библиотека“ честити на
своите абонати, автори и читатели
новата 2009 г. и им пожелава
здраве и успех!*

Хонорари не се изплащат. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.

Приемен ден за автори — сряда от 14 до 15 часа.

С ъ д ъ р ж а н и е

130 години НБКМ

5 Юбилейно

Професия

ТАТЯНА ДЕРМЕНДЖИЕВА

Системата ISBN

10 и книгите под печат
(януари – октомври 2008 г.)

С ъ к р о в и щ а в

книгохранилищата

СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

Фондът на Народната библио-
тека „Св. св. Кирил и Методий“ и значението му за разви-
тието на ориенталистиката

13

Дискусионно

МИЛЕНА ЦВЕТКОВА

22 Библиотеката – неактуално
място за четене

Кръгозор

ГАЛЯ ДИРИМАНОВА

Интересът на чуждестранните
партньори на Народната библио-
отека „Св. св. Кирил и Методий“ към българската книга

31

С ъ б и т и я

АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

35 Престижен форум за българ-
ската библиотечна колегия

МОНСЕНЬОР ЧЕЗАРЕ ПАЗИНИ,

ПРЕФЕКТ НА ВАТИКАНСКАТА БИБЛИОТЕКА

37

Ватиканската библиотека: меж-
ду миналото и бъдещето

ГЕОРГИЯ АНГЕЛАКИ

Научно изследване на нововъ-
ведения в Европейската биб-
лиотека: проектът TELplus

44

ЕЛЕНА УЗУНОВА

55 Великата
Рилска пустиня

ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА, ЕЛЕНА УЗУНОВА,
БОЯНА МИНЧЕВА, РАЛИЦА ТОДОРОВА

58 Ползата
от историята

Документи

РУЖА СИМЕОНОВА,

НОРА КАВАЛДЖИЕВА-ПЕНЕВА

63 Визуални материали,
свързани с независимостта

Минало

ДОНКА ПРАВДОМИРОВА

68 Българската библиография
и Народната библиотека

Актуално

АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

Политики при подготовката и
развитието на библиотечно-
информационни специалисти
в Република България

75

Отклик

ТОДОР БАЛКАНСКИ

94 Топонимията
на Казанлъшко

ПОЛИНА СИМОВА

95 Трудове на Студентското
научно общество

АНГЕЛИНА СТАВРЕВА

97 Календар'2009

ПЕТЯ КАЛУДИНА

Постъпили книги в Сектор

111

„Издания по библиотечно
дело“ на НБКМ

116 Показалци на статиите и авто-
рите в „Библиотека“ – 2008 г.

Важно за библиотеките!

Ще бъдат преиздадени

Таблицы на десетичната класификация.

Допълнения, поправки и методични решения. 1993–2004

от Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

през февруари 2009 г.

ЮБИЛЕЙНО

Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ навърши 130 години. Това се случи на 10 декември 2008 г. Много или малко са те за Националната библиотека на България? И много, и малко. Когато погледнем назад във времето, усещаме тежестта на годините, вглеждаме се в изминатия път, в пречките, а и в успехите пред утвърждаването на библиотеката като един от водещите културни институти на страната. Защото не са малко тези, които все още подценяват нейната роля в изграждането и отстояването на националните ценности, но не са малко и другите, които смятат обратното. Разбира се, Националната библиотека не може да бъде оценявана еднозначно, защото:

✓ Тя е единствената библиотека в държавата, която изпълнява национални задачи, свързани с отговорността за събиране, съхраняване, предоставяне за ползване и разпространяването на информация за *националното писмено културно-историческо наследство*.

✓ Националната библиотека изпълнява редица уникални задачи, неприсъщи или неизпълнявани от другите видове библиотеки в държавата, като поддържането на Архив на българската книга, издаването на националната библиография, научни изследвания в областта на библиотечното дело; към нея е и археографската комисия и много други.

✓ Националната библиотека има уникални за страната и света специални библиотечни колекции от ръкописи, редки и ценни книги, архиви, графични и картографски документи и др., които се съхраняват единствено в нея.

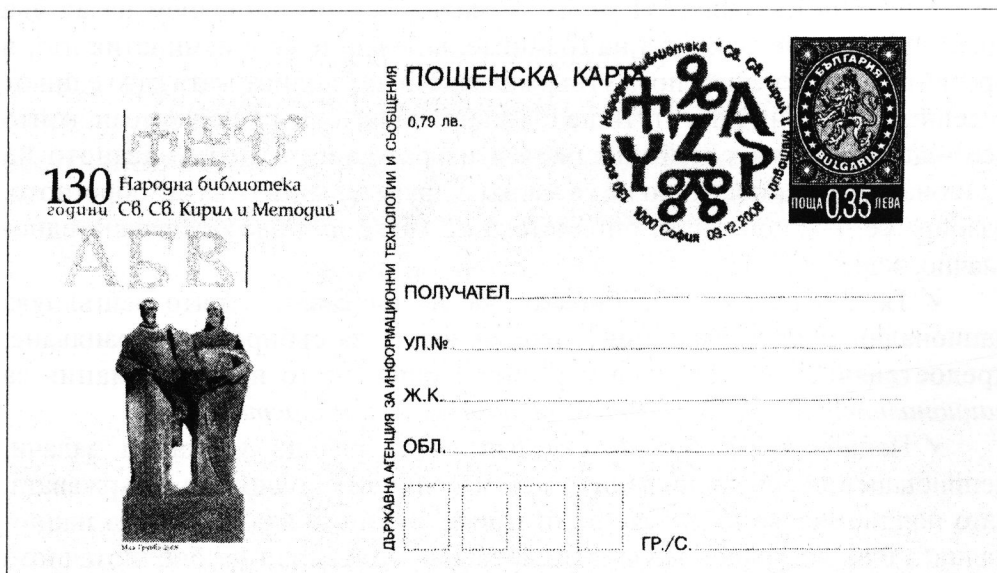
За разлика от другите културни институти с национално значение, които са значими сами по себе си, Националната библиотека предоставя на другите библиотеки информацията за българското книжовно наследство и в добрия смисъл държи монопола върху него.

Имаме идеи, цели и мечти, а имаме и желание да работим по тяхното осъществяване. Затова най-добре ще е да ви представим какво направихме за юбилейната ни годишнина.

На 9 декември 2008 г. беше официално валидирана първодневната пощенска картичка на художничката Мая Груева, посветена на 130-годишнината на Народната библиотека.

На 10 декември 2008 г. отбелязахме по подходящ начин 170-годишнината от рождението на един от учредителите на Народната библиотека – проф. Марин Дринов. За първи път показвахме част от откритите

и запазени от него ръкописни книги и фрагменти, завещани на библиотеката, някои документи от големия му и ценен архив, свързани с делото му в Харковския университет, със създаването на Народната библиотека и специалното му внимание към нея и с неговата дейност като министър в България. Отделихме особено място и на печатните му книги и статии, представящи проучванията му в областта на националния език, бит и култура на българина през вековете.

Валидираната пощенска картичка

На 10 декември 2008 г. след откриването на изложбата представихме и в електронен вариант книгата „Българската национална библиотека и нейните директори“ на нашата колега ст.н.с. д-р Ружа Симеонова. Тя е посветена на живота и дейността на личностите, ръководили в течение на 130 години една от най-значимите български просветни и културни институции. Нейното създаване бе провокирано не само от наближавания юбилей, но и от необходимостта обществеността да се запознае по-отблизо с тези дейци, които в преобладаващото си мнозинство са свързани с нашата нова и най-нова културна история. Сред директорите на националното книгохранилище и архив на възрожденската ни история ярко се открояват познатите ни имена на Георги Кирков, Константин Иречек, Васил Д. Стоянов, Петко и Пенчо Славейкови, Райчо Каролев, Стоян Заимов, Михаил Тихов, Божан Ангелов, Велико Йорданов, Стилиян Чилингиров, Тодор Боров, Трайчо Костов, Константинка Калайджиева и др. Редом с тях читателят ще открие имена, които по ред причини са потънали в забравата, което в никаква

Проф. Боряна Христова, директор на Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, официално открива изложбата по повод 130-годишнината на библиотеката в присъствието на г-н Георги Пирински, председател на 40-то Народното събрание и г-жа Надежда Захариева, заместник-министър на културата

степен не намалява техните приноси и заслуги към институцията – Александър Козаров, Александър Златанов, Илия Миларов, Владимир Шишманов, Никола Бобчев, Станимир Станимиров, Райчо Райчев... В книгата са представени, макар и накратко, творческите и служебни биографии на директорите от по-ново време – Петър Караангов, Атанас Натев, Александра Дипчикова, Вера Ганчева, Кирил Топалов и Боряна Христова. Изданието, което в най-скоро време ще бъде отпечатано, е богато илюстрирано, за да представи макар и частично, богатствата, които пазят българската Национална библиотека.

Юбилейната 130-годишнина премина и под знака на активното ни участие и усилената работа в редица национални и международни проекти, свързани с новите информационни технологии. Те засягат основно дигитализацията на националното писмено културно наследство и представянето на българската Национална библиотека в Европейската общност.

Важни за нас са следните национални проекти:

Проект „Дигитален център“

В началото на 2006 г. започна работата по проекта „Дигитален център на Националната библиотека“. Той беше финансиран с целеви средства от Министерството на финансите и със съдействието на Министерството на

културата, що се отнася до закупуването на техническото обзавеждане и основния софтуер. Проектът на Националната библиотека включва дигитализиране на стратегически важни документи от уникалните колекции – славянски ръкописи, старопечатни книги, архивни документи и снимки от Българския исторически архив...

Проект „ДАПИС“

В края на 2006 г. стартира и проектът „ДАПИС“ („Дигитални архиви и документи: популяризиране, изучаване, съхранение“), насочен към реставрационните и дигиталните методи на съхранение на специалните сбирки в библиотеката. Проектът спечели субсидия от Министерство на образованието и науката в рамките на конкурса „Проучване на националните културно-исторически ценности като част от европейското културно наследство и съвременни методи за тяхното съхранение“. Реализацията му е в периода 2007-2009 г.

Проектът е насочен към реставрационните и дигиталните методи на съхранение на специалните сбирки в Народната библиотека, включващи славянски, ориенталски и други чуждоезични ръкописи, документи и периодика.

Негова непосредствена цел е разширяването и ускоряването на процеса на дигитализация на ценни и застрашени документи с доказана научна, историческа и образователна стойност в национален и европейски мащаб, като начин за тяхното запазване и в същото време осигуряването на по-широк достъп до тях чрез електронни средства и преди всичко интернет.

Проектът предвижда паралелното извършване на две основни дейности – реставрация на застрашени паметници върху хартиен носител и тяхното дигитализиране, както и дигитализиране на вече реставрирани паметници с ограничен достъп на ползване, а също и на такива, чиято реставрация е затруднена по технически причини (ръкописи на пергамент и неподвързани томове).

Международните проекти, в които участваме, са:

Проект TELPlus (в рамките на Програма eContentPlus на Европейската комисия)

Реализирането на Проекта TELPlus (участие в Европейската библиотека) бе възложен на Националната библиотека на България, като страна членка на ЕС. През октомври 2007 г. беше подписан Анекс за присъединяване на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ към Консорциум-споразумението на участниците в Проекта TELPlus в рамките на Програма eContentPlus на Европейската комисия. Участват 32 библиотеки – пълноправни членове и 15 основни, една от които от 2007 г. е и Националната библиотека на България. След завършването на проекта нашата библиотека ще стане пълноправен член.

Проект „Виртуална библиотека – България“. I етап. (Изграждане на Единна национална библиотечно-информационна система)

Проектът е с неоценимо национално значение. Той цели изграждането на Единна национална библиотечно-информационна система за библиотеките в страната и на Национален своден каталог на българската книжна продукция. Проектът ще съдейства за оптимизирането и икономическата ефективност в работата на българските библиотеки. Този проект ни дава възможност да предоставим в Европейската библиотека националния каталог и дигиталната си библиотека и улеснява разширяване на възможностите за изграждане на съвременни системи за съхраняване на данните.

Към момента в Националната библиотека има общо 12 GB информация, включваща дигитализирани книги, документи, изображения и техните систематизирани описания, съхранени чрез специализираната система DocuWare.

Досега са дигитализирани, обработени и архивирани над 24 732 библиотечни единици, в т. ч. ръкописи и архивни документи, снимки и портрети, карти, фотоалбуми и графични документи, а също така и читателски поръчки. В края на 2007 г. започна работа по дигитализиране на периодичния печат. Дигитализираните документи са описани и архивирани. През ноември 2007 г. дигиталните копия и описанията бяха пуснати в интернет страницата на Националната библиотека. В сайта са представени над 3000 единици. Дигитализираните документи се предоставят на този етап на свободен достъп.

Нашата амбиция и цел е Националната ни библиотека да се утвърди като водеща национална институция по отношение на запазването и популяризирането и едновременно научното изследване на книжовното наследство, особено що се отнася до периода на Средновековието – до края на Възраждането. Необходимо е да бъде постигнато високо технологично ниво, което изисква сериозни държавни инвестиции в новите технологии, за да бъдем съпричастни в дейностите, свързани с разработването на Националната програма за дигитализиране на културното наследство на България.

Националната библиотека трябва да има статут на съвременна културна и модерна информационна институция в глобалния информационен век, съхранила през годините уникалността на българската национална памет, възпроизведена в българското книжовно наследство, което е основание за партньорство в световните културни процеси.

Професия

СИСТЕМАТА ISBN И КНИГИТЕ ПОД ПЕЧАТ

(ЯНУАРИ – ОКТОМВРИ 2008 г.)

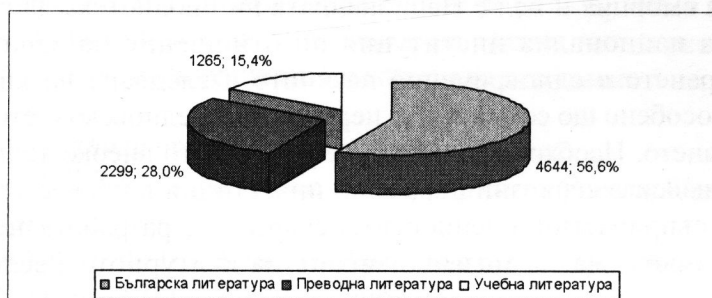
ТАТЯНА ДЕРМЕНДЖИЕВА

Системата ISBN е информационна система без ограничения за големината, собствеността на издателствата и издаваната от тях литература. 90% от издаваните в България книги са с ISBN. През последните години преобладаваща част от получените ISBN книги се издават в течение на 10 месеца от датата на регистрацията им в Националната ISBN агенция. Това ни дава основание да твърдим, че данните от изследването на книгите под печат са пълни и достоверни и показват реалната картина на българското книгоиздаване.

Книгите под печат, заявени за издаване в Националната ISBN агенция за първите 10 месеца на 2008 г., са отразени на Схема 1. Съотношението на българската, преводната и учебно-помощната литература е 56,6% към 26% към 15,4%. За сравнение през същия период на 2006 г. съотношението е: 59,3% – 23,6% – 17,1%, за 1–10 м. За 2007 г.: 55,1% – 27,6% – 17,3%. Общо книгите под печат за 10-месечния период са: за 2006 г. – 7642; 2007 г. – 8048 и 2008 г. – 8208 книги, т.е. наблюдава се непрекъснато нарастване на книгите под печат. Сравнено с 2006 г. те са се увеличили през 2008 г. с около 7%.

Схема 1

Книги под печат за периода 01–10.2008 г.

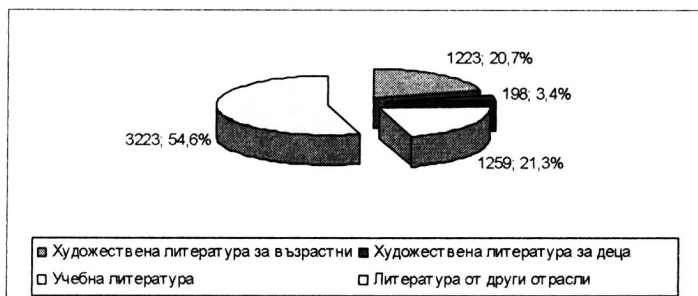

Картината на българското книгоиздаване се изяснява, като съпоставим данните за книгите под печат от българската и преводната литература в дялово съотношение на художествената литература, учебната и литературата от другите отрасли на знанието.

Цифрите показват, че за периода 01–10.2008 г. българската художествена литература е представена с 1421 книги или 24,1%. Учебната литература е 1258 книги или 21,3%. Преобладаваща е литературата от другите отрасли на знанието или 3223 – 56%. Вж. Схема 2.

За 2007 г. (01–10м.) българската художествена литература е представена от 1325 книги или 22,8%, учебната литература с 1381 или 23,7% и литературата от другите отрасли на знанието е представена с 3108 заглавия или 53,5%.

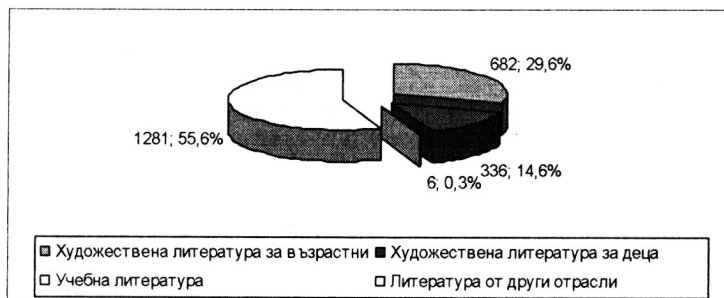
Българска литература под печат за 01–10. 2008 г.

За изследвания период на 2008 г. преводната художествена литература под печат е 1018 книги или 44,2%. Учебната литература е само 6 заглавия или 0,2%. Литературата от другите отрасли на знанието е 1281 заглавия или 55,6%. Състоянието за 2006 г. е следното:

Преводната художествена литература е 772 заглавия или 42,8%. Учебната литература е 8 заглавия или 0,9%. Преобладаваща е литературата от другите отрасли на знанието с 450 заглавия или 51,2%. През 2007 г. се затвърждава структурата на преводната литература под печат, като художествената литература е 942 заглавия или 42,2%; учебната литература е 11 заглавия или 0,5%. И през 2007 г. преобладаваща е литературата от другите отрасли на знанието с 1281 заглавия или 57,3%.

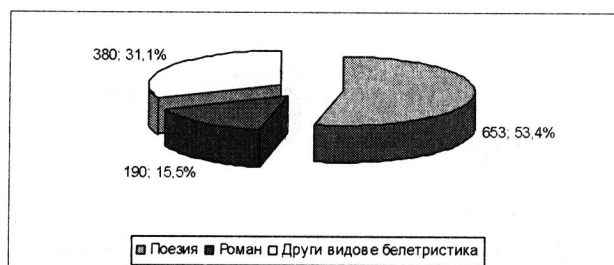
Преводна литература под печат за 01–10. 2008 г.

Художествената литература е структуроопределяща за всяка национална литература. Делът на българската художествена литература не е голям. За последните 3 години е в рамките на 24–28%. Преобладаваща е поезията – като за 2006 г. е 639 заглавия или 57,5%; 2007 г. – 656 заглавия – 56,3% и 2008 г. с 653 заглавия или 53,4%. Другите видове белетристика са на второ място: 2006 г. – 331 заглавия или 29,8%; 2007 г. – 355 заглавия или 30,5% и 2008 г. с 380 заглавия с 31,1%. Романът е на почетното трето място сред българската художествена литература. 2006 г. е представена със 141 заглавия или 12,7%; 2007 г. – 154 заглавия или 13,2%. През 2008 г. са най-големите стойности, т.е. 190 заглавия или 15,5%. Вж. Схема 4.

За разлика от българската художествена литература преводната художествена литература заема около 50% от преводната книга под печат, като романът е на първо място. За 2006 г. е представена с 458 романа или 74,3% от преводната художествена литература. За 2007 г. романите са 504 заглавия или 75,2%. През 2008 г. (01–10 м.) заглавията са 511 или 74,9%. На второ място, както и при българската художествена литература, са книгите от другите

Българска художествена литература за възрастни под печат за 01–10. 2008г.

видове белетристика. За 2006 г. заглавията са 86 или 14%; 2007 г. – 106 заглавия или 15,7% и за 2008 г. са 111 или 16,3%. Поезията е на трето място със 72 заглавия или 11,7% през 2006 г.; 61 заглавия – 9,1% за 2007 г. и 60 заглавия или 8,8% през 2008 г. Вж. Схема 5.

Схема 5

Преводна художествена литература за възрастни под печат за 01–10. 2008 г.

Наред с традиционните книги на хартия все повече се утвърждава и електронната книга(e-book) и книгата на CD, като за 2008 г. те са 104 заглавия.

Анализирайки статистика на книгите под печат за последните три години, могат да се направят следните изводи:

- увеличава се броят на книгите под печат. От 7642 (за 01–10. 2006 г.) до 8208 за (01–10. 2008 г.);
- запазва се съотношението на българската, преводната и учебна литература в рамките на 60%–25%–15%;
- българската художествена литература е около 25% от българската литература, докато преводната художествена литература е около 45%;
- поезията е преобладаваща при българската художествена литература, докато при преводната художествена литература това е романът;
- значителен дял се пада на литературата под печат от другите отрасли на знанието, малко над 50%;
- учебната и учебно-помощната литература заемат подобавашо място сред българската литература под печат и незначително, няма и 1%, сред преводната литература;
- увеличават се книгите, които се преиздават, и книгите с твърда и луксозна подвързия;
- увеличеният брой заглавия е резултат от увеличени брой издатели на книги.

Информационната система ISBN дава възможност за разнообразни статистически наблюдения, малка част от които ви представихме в това изследване.

ФОНДЪТ НА НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ И ЗНАЧЕНИЕТО МУ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ОРИЕНТАЛИСТИКАТА

СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

Ориентът или Изтокът е широкообхватно понятие. На пръв поглед това са двата континента – Азия и Австралия, начални сведения за които се получават от физическата география. Запознаването обаче с народите, които ги населяват, с тяхната история, култура, държавно устройство, вероизповедание, поминък, език и други особености ни отвежда и към други области на науката, които бихме могли да назовем с общото наименование **ориенталистика** или **изтокознание**.

В хода на историята конкретни събития прехвърлят границите на страната и дори на континента, в който се случват, отделни народи пренасят своята култура и език от едно място на друго. Още през VII-VIII век арабските племена, приели исляма, предприемат завоевания на север, изток и запад, в резултат на което новата религия и нейният носител – арабският език, прехвърлят границите на Арабския полуостров, навлизат във Византия, Иран, Индия, Китай, африканския континент и преминали Гибралтар, в продължение на седем века, се настаняват на Пиренеите. През XIV век османците превземат част от Балканите и по този начин се появяват в Европа, а в началото на XVI век завоюват и страни от Северна Африка. Така историята на покорените от тях европейски и африкански територии се свързва завинаги с историята на част от Азия, а заедно с това – и с всеобхватната тематика за Ориента, в чието изучаване е трудно да се поставят каквито и да било граници.

В своето минало българският народ е неразривно свързан с Изтока по ред обективни причини. На първо място, това е произходът на една от трите важни съставки на българската народност, а именно прабългарите. Независимо коя от хипотезите за техния произход приемаме – тюркската или налагащата се напоследък иранска, и в двата случая прабългарите идват от Изток. На второ място, през VII век (681 г.) на Балканите възниква и българската държава, създадена по източен образец. По-късно в границите на българското езиково и етническо пространство се заселват и други източни народи, между които кумани, печенези, узи, селджуки, татари. От края на XIV век в продължение на пет века територията на българската държава е в границите на Османската империя. През този период българите най-силно изпитват върху себе си влиянието на едно източно държавно формиране и влизат в досег с неговите език, култура, обществени порядки и религия (ислям). По този начин контактите ни с Ориента се оказват реалност,

която дава своето отражение върху нашия живот до ден-днешен. Ето защо ориенталистиката в България е не само резултат на проявяван научен, политически, търговски и друг интерес към народите на Изтока. Тя е и естествено следствие от историческата реалност и именно по тази причина заслужава да бъде развивана, още повече, когато е налице и богат извор на материал.

Съвсем спокойно бихме могли да кажем, че първите изяви на българската ориенталистика датират още от средата на 19-о столетие. Развитието на търговията и търговските връзки с по-близки и по-далечни територии на империята поражда нуждата от изучаване на османотурски език. Появяват се първите учебници, граматики и речници на този език, издавани на български език⁽¹⁾. По-широкото застъпване на османския в програмата на турските училища също предизвиква появата на учебници, някои от които са печатани в български градове. Съществени промени настъпват и в образователната система на българското население. Преминува се от килийното училище, основано в най-големите духовни центрове за християните – манастирите и църквите, към ново светско образование. Редом с изучаването на религиозните дисциплини, които заемат доминиращо място до момента, в програмата навлизат математиката, геометрията, естествознанието, историята и географията. Освен че запознават с отделните континенти, страните и народите, които ги обитават, някои от учебниците на последните две дисциплини излизат от обичайния език на учебно четиво и включват любопитни сведения за нравите и обичаите, практикувани на Изток⁽²⁾. Това неминуемо поражда любопитството на ученика и способства за по-лесното усвояване на материала.

Днес българската ориенталистика се изяснява в следните основни направления:

1. Изучаване езика, историята, литературата и културата на Изтока на академично ниво, което се осъществява главно в Центъра за източни езици и култури към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и в още няколко други университети в столицата и в страната.

2. Научно-техническа обработка, изследване и оповестяване чрез описи, каталози и преводи на съхранени до днес извори от османския период от нашата история: архивни материали, ръкописни и старопечатни книги на източни езици (арабски, османотурски и персийски) и епиграфски паметници.

3. Научни изследвания, свързани с Изтока.

4. Преводи на литературни паметници, създадени от източните народи.

За развитието на съвременната българска ориенталистика от първостепенно значение е фондът на Ориенталския отдел при Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Понастоящем той включва изключително богата сбирка от архивни документи на османотурски, арабски и персийски език, ръкописни и старопечатни книги на тези езици, вестници на арабско писмо, старопечатна и съвременна справочна литература по ориенталистика. Отворен за ползване от страна на български и чуждестранни ориенталисти, историци, краеведи и други специалисти, той заляга в основата на техните изследвания в различни области на знанието.

Опазването, обработката и научното оповестяване на архивното и книжовно наследство от периода на османското владичество в българските земи е задача, поставена пред Народната библиотека в София още в първите години след нейното създаване. Тогава тук постъпват документи на османотурски език, изоставени от местната власт по време на Руско-турската война 1877–1878 г. Тези документи слагат началото на ориенталския фонд на библиотеката, който по-късно се обогатява със значително количество ръкописни и старопечатни книги на арабско

писмо, които са съставлявали фонда на създадените през XVI–XIX век в някои български градове (София, Самоков, Видин, Шумен, Кюстендил и др.) големи вакъфски библиотеки(3).

През 1930 г. българската държава закупува обявена за продажба в Истанбул стара хартия, с цел да бъде претопена във фабриките в Княжево и Белово. Фактът, че тази хартия се оказва част от многовековния архив на Османската империя, поради което има особена историческа стойност, поражда необходимостта от предприемане на адекватни мерки за нейното съхранение, научно-техническа обработка и впоследствие публикуване на най-важните за българската история документи. Това е всъщност и най-голямото постъпление от архивни материали в историята на Ориенталския отдел. В тяхната обработка са включени лица, които в онзи момент са познавали добре османския език(4).

Създадени са две основни колекции: ОАК (Ориенталска архивна колекция) и НПТА (Новопостъпили турски архиви). Първата от тях включва едни от най-важните и интересни по съдържание документи, които до голяма степен се отнасят до историята на други страни. Към колекция НПТА са причислени документи предимно за историята на български селища в рамките на Османската империя. Останалата огромна маса от документи се разпределя в 328 фонда, основани на географски признак. Всеки фонд е назван с името на селище, което е било поне център на околия (*каза*) в Османската империя (например, фонд 3 – Атина, 26 – Видин, 121 – Шумен, 156 – София, 180 – Габрово, 218 – Анкара, 279 – Дамаск, 283 – Ерусалим, 327 – Ереван и т.н.). Както ясно проличава, сбирката включва документи, свързани не само с историята на българските и балканските земи, но и такива, които засягат и територията на Анадола, както и арабските провинции на империята. Освен това са формирани и фондове с имена на държави (фонд 215 – Македония, 290 – Австрия, 293 – Белгия, 315 – Русия, 316 – Унгария, 326 – Алжир и т.н.), като документите, които се съдържат в тях, отразяват предимно политическите отношения между Османската империя и съответната страна.

Обработката на всеки един документ се извършва по предварително съставена Схема за класиране. В общи линии тя отразява всички възможни теми, които биха били отразени в него: стопански и политически въпроси, финансова администрация, военни въпроси, здравно дело, образование и религия. По този начин сбирката от документи, издавани от османската власт, предоставя на изследователя възможността да проучва различни страни от миналото на конкретно селище, географски регион или пък държава.

До днес са обработени около 500 000 архивни единици документи, които обхващат около 1 млн листа единични документи. В Ориенталския отдел се съхранява и доста богата колекция от 722 регистъра (*дефтери*). Това са изключително важни и много търсени от изследователите извори, които отразяват военно-ленната система в Османската империя, различните категории подвластно население със специален статут в държавата (войнуци, соколари, едри търговци на дребен рогат добитък – *джелепкешани*, охранители на крепости, солари и др.), данъка *джизие*, с който е облагано християнското мъжко население, поименни описания на населението и други. Към тази цифра ще добавим и 191 входящо-изходящи дневника на шериятските съдилища по места (*сиджли*), издадени от кадиите в Русе, Видин, София и някои други селища. Съдържащите се в тях преписи на документи пресъздават една истинска картина на живота в Османската империя и по-конкретно – в отделно нейно селище за определен период от време.

Чрез Комисията по антикварно набавяне в Ориенталския отдел продължават

да постъпват, било чрез покупка или дар от частни лица, документи, ръкописни и старопечатни книги. Средно на година се получават по около 2 ръкописа, 2-3 старопечатни книги и по около 10 документа, които в по-голямата си част представляват удостоверения за имоти (*тапиу*), кадийски удостоверения за покупко-продажби и уреждане на парични дългове между отделни лица (*хюджети*), разрешителни за пътуване (пътни *тезкерета*), документи за самоличност и някои други.

Обстоятелството, че още в самото начало фондът от документи, ръкописни и старопечатни книги се разполага на едно място, а именно в Народната библиотека в София, позволява тук да се формира своеобразен център по ориенталистика и да се подготвят кадри, които да работят с него. Създава се българска школа от османисти, които се специализират и изявяват главно в разчитането, тълкуването и превода на наличния изворов материал. Не случайно в развитието на българската ориенталистика изследванията в областта на **османистиката** са представени най-добре. Съвсем естествено е и първите сериозни стъпки в тази област да бъдат свързани с издаването на най-важните извори за българската и балканската история, които засягат социално-икономическата и етнодемографската тематика. В този план ще отбележим поредицата „Турски извори за българската история“, резултат от едно полезно сътрудничество между кадрите на Народната библиотека и изтъкнати историци и османисти от БАН. Преведени са също така документи за османските аграрни закони и съответните разпоредби и инструкции към тях. С особено голям интерес се посрещат и изданията на документи (в превод или в аотиран вид), които отразяват борбите на българския народ за самостоятелна българска църква и за политическо освобождение. Подготвени са и няколко опис на документи, които разкриват съдържанието на фонда по определена тематика(4).

Масивът от документи на османски език предлага богат материал и за теоретични и практически изяви в областта на т.нар. **помощни исторически дисциплини** (дипломатика, палеография, филигранология, сфрагистика, тайнопис и др.), които подпомагат не само българските изследователи, но се посрещат с голям интерес и от чуждестранните ни колеги. Изключително приложение в работата с архиви и ръкописни книги намират трите тома – албуми на водните знаци, установени върху документите на османски език от фонда на Народната библиотека и пресъздадени в точните им размери(6).

Макар и издаден преди повече от 40 години, поради което на места доста остарял, в теоретичната си част обаче трудът на проф. Борис Недков „Османотурска дипломатика и палеография“ успешно се ползва и до днес от студенти по тюркология и от османисти. Вторият том, който представя в превод или в анотации голям брой документи от нашия фонд, е изключително полезно помагало за тяхното разчитане, превод и тълкуване(7). Като своеобразно продължение на този труд се явява и работата на Аспарух Велков, който разглежда документи, не намерили широко отражение при Б. Недков(8). Използвайки богатия изворов материал, съхраняван в библиотеката ни, колегата Мария Михайлова-Мръвкарва прави първите стъпки в развитието на българската сфрагистика от османския период. Плод на дългогодишно дирене представлява и нейният специализиран труд за българските заемки в официалната османска документация, който дава идеята за изследвания и в областта на езикознанието(9).

Втората област, която обаче все още не е развита на такава висота, на каквато са османистичните изследвания у нас, това е **арабистиката**. Вниманието на чуждестранните изследователи се насочва главно към неголямата по обем (около

3000 документа) сбирка от документи на арабски език, които бяха заделени по езиков белег измежду масата документи, закупени през 30-те години от Истанбул(10). Интересно е да се отбележи, че една част от тях, създадени в отделни арабски селища, са били адресирани до централната власт в Истанбул, а днес намират последното свое убежище именно в Народната библиотека в София. Информацията за редица събития се допълва и от документите на османски език, които са многократно повече в сравнение с тези на арабски. По този начин, като цяло, сбирката предлага интересни теми за разработка, свързани с историята на Ливан, Сирия, Ирак, Египет, Саудитска Арабия, Либия и други страни през османския период.

Богатата ръкописна сбирка на арабски език, която включва вече над 3000 тома книги, предоставя широки възможности за изследвания в областта на средновековната арабска култура в най-широк смисъл на думата. В по-тесен план, проучванията могат да бъдат насочени към изследване трудовете на отделни представители на арабската философия, теология, граматика, медицина, изучаване на Корана и *хадисите* (разкази за делата и постъпките на пророка Мухаммад), история на исляма и на отделни религиозни ордени и значително по-малко на точните науки, като математика, геометрия и други, поради по-слабото им представяне в нашия фонд. Независимо, че са налице и отделни преписи, които илюстрират моменти от развитието на средновековната арабска поезия, би могло да се каже, че художествената литература заема главно място сред ръкописните книги на османотурски и персийски език, които по брой значително отстъпват на арабските (около 500 тома на османотурски и около 145 на персийски). И тук, подобно на всяка съвременна библиотека, която притежава източен фонд, присъстват най-известните произведения: поемата на османотурски език „Мохаммедийе“, посветена на пророка Мохамед, преписи на поемите „Гулистан“ („Розова градина“) и „Бустан“ („Зеленчукова градина“) на именития персийски автор Саади (ум. 1292 г.) и др. Особено ценни са и астрономическите таблици, съставени от Улугбек в Самарканд около 1437 г.

Често пъти се правят сравнения по отношение стойността на един документ и тази на ръкописната книга. Истината налага да признаем, че докато документът е единствен и неговото значение се определя от характера на информацията, която съдържа, преписи на дадено съчинение могат да бъдат открити и в много други библиотеки по света. Тогава значимостта на конкретния препис се определя от времето на неговото създаване, писмо, художествено оформление, кодикологични особености и т.н. В по-голямата си част ръкописите, които се съхраняват в Народната библиотека, са изпълнени не от специализирани калиграфи (*xattmat*), а от обикновени кописти (*насих*), често пъти за тяхна лична употреба. Те свидетелстват за степента на разпространение на определени съчинения, като първенство между тях имат тези, които са изучавани в мюсюлманските духовни училища – *медресета*. Изследванията показват, че в османските вакъфски библиотеки, в които, освен книги, са предлагани хартия и мастило за онези читатели, които са желаели да си направят копие от дадено съчинение, най-силно присъствие имат трудовете по арабска граматика и мюсюлманско право. Самото преподаване в *медресето* се е извършвало главно на арабски език и от тук произтича значимостта на този род произведения и наличието на повече преписи от тях във фонда на всяка мюсюлманска библиотека в миналото.

Наред с тези, обичайно срещани ръкописни книги, нашият фонд съдържа и екземпляри, за чиято стойност от значение са други характеристики. На първо

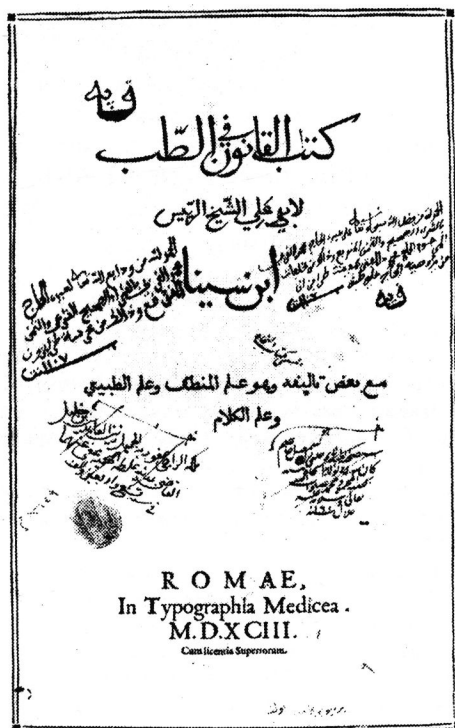
място обикновено посочваме „Книга за развлечение на копнеещия да преброди страните“ на арабския географ ал-Идриси, живял и творил в средата на XII век в двора на норманския крал Роджер II в Палермо. Ръкописът е един от четирите пълни преписа, съхранени до днес в света, които включват не само текста на съчинението, но и 70-те цветни географски карти, както и кръглата карта на света, разположена в началото му(11). Това е и най-богатият на сведения от стопански характер за балканския град средновековен арабски извор. В препис от 1614 г. се пази и един от най-разпространените и използвани тълковни речници на арабския език – „Океанът“, съставен от ал-Фирузабади (ум. 1415), който е същевременно образец на художествено изпълнение. По подобен начин могат да бъдат охарактеризирани и отделни екземпляри на Корана(12), на техни тълкувания и др. Независимо, че като заглавия се срещат и в други библиотеки по света, поради посочените достойнства, арабските, а така също и османотурските и персийските ръкописи, съхранявани в нашата библиотека, могат да привлекат вниманието и на други специалисти, между които изкуствоведи, палеографи и кодиколози. Като рядък образец на иранското изкуство от епохата на сафавидите се явява преписът на „Разкази на пророците“, който съдържа 18 цветни миниатюри, запазили свежестта на своите цветове и до днес. Това е всъщност единственото съчинение на персийски език от фонда, което е било обект на научен интерес(13). Неведнъж сме отбелязвали изключителната загриженост по отношение опазване на книгата, проявявана в библиотеката, създадена от Осман Пазвантоглу (ум. 1807) във Видин. Тук всяка книга е облечена в различен по цвят ленен или копринен плат, за да се запази прекрасната ѝ подвързия, върху която в много случаи са шамповани златни арабески. За изкуството на подвързията свидетелстват и преписите, направени в Самоков(14). Един от най-често срещаният орнамент в бордюра на кориците се установява и при книгите, излезли от печатницата на Никола Карастоянов. Днес, от разстоянието на времето, е трудно да се определи кой пръв е въвел определената щампа – християнският подвързвач или пък мюсюлманинът. Но при всички случаи наличният материал докосва и друга важна тема, той свидетелства за връзките между двата етноса в този град.

Истина е, че за да може пред изследователя да се разкрие ръкописното ни богатство, той се нуждае на първо място от достатъчно подробни описи и каталози. В това отношение все още сме в дълг пред него. Независимо от издадените до днес каталози, в чието подготвяне се включват и арабски автори(16), трябва да признаем, че не всички те отразяват в пълнота ръкописната сбирка и цялата информация, която тя предоставя и която има значение, освен за посочените вече области, и за научни разработки в областта на историята на книгата, историята на библиотеките, степен на ползване, категории притежатели, дарители и читатели и т.н.(15). Все още на интересуващите се от османотурските ръкописи предоставяме работните фиши, изготвени някога от Б. Недков, или пък отделни публикации, в които става въпрос и за ръкописи на този език. Независимо че търпи известни доуточнения, единственият издаден в пълнота опис е този на персийските ръкописи, с което неговият автор поставя основите на **иранистичните изследвания** у нас(17). За бъдещи проучвания в областта на иранистиката у нас ще допринесат и документите на османски език от фонд Иран, както и една малка сбирка от около 30–35 документа на персийски, които все още чакат специалистите, които да им обърнат внимание и да открият, че в тях става въпрос за интересни моменти от иранската история.

Историята на книгопечатането в Османската империя може да бъде

проследена и от сравнително богатата сбирка от старопечатни книги на арабски, османотурски и персийски език. Тук се съхраняват повечето от книгите, издадени от първата печатница на османотурски език, създадена от Ибрахим Мютеферрика и започнала да функционира през 1727 г. в Истанбул (18), немалка част от заглавията на издателство „Булак“ в Египет, издания на Императорската печатница в Истанбул от XIX век, а така също и книги, отпечатани в български градове.

При работата с този безценен фонд изследователят неминуемо се нуждае от справочна литература: речници, енциклопедии, граматики, истории, издания на отделни съчинения. В този план бихме отбелязали, че тук могат да се намерят и ползват и ценни издания по ориенталистика, излезли в Европа през XVIII–XIX век. Първенство между тях държи „Законът в медицината“ на Авицена (ум. 1037 г.), издаден през 1593 г. в типографията на кардинал Медичи.

Авицена, „Законът в медицината“, заглавна страница. Рим, 1593 г.

В своята почти 130-годишна история Ориенталският отдел е посещаван от много специалисти, предимно османисти и арабисти, от Балканите, Средна и Западна Европа, Русия, САЩ, Канада, Япония и арабските страни. Днес, в епохата на компютрите и на дигиталните копия, контактите ни с чуждестранните колеги значително се увеличават и разширяват и поставят пред нас нови изисквания (19). За да отговорим на тези изисквания, започнахме поэтапно дигитализиране на фонда, с което Народната библиотека ще даде своя принос и в реализацията на Европейската дигитална библиотека. Самият процес ще продължи няколко години, поради големия брой документи (нека не забравяме, че само османският ни архив често е цитиран като трети по количество в света, а именно след този в Истанбул

и в Кайро). Освен това, за да бъде в услуга и на чуждестранния ползвател, всяко дигитализирано копие се съпровожда и от описание на български и английски език, което описание отразява всички възможни теми, отразени в самия документ. По този начин се избягва основния недостатък на използваната до днес Схема на класиране, която извежда на преден план само една от тях.

В нашето изложение съсредоточихме вниманието върху постиженията на българската ориенталистика, изградени върху фонда на Народната библиотека в София. В тях преобладават темите, свързани с българската и балканската история. Богатството и разнообразието на изворите, съхранявани тук, предоставят възможността за разработване на редица въпроси и от историята на арабските страни и Мала Азия, разкриване на взаимоотношенията между османската държава и редица европейски страни, изследвания върху документацията на централната и местната власт, особено по времето на Танзиматските реформи, върху средищата на мюсюлманска култура на Балканите, кодикологически и тематични измерения на продукцията на местните автори и кописти, анализ на печатната продукция на арабица на Балканите и др. Тези теми не са съвсем недокоснати от българските и от някои чуждестранни учени. Ето защо проявите на приемственост и обновление ще бъдат своеобразна гаранция за по-нататъшното успешно развитие на българската ориенталистика, която като проблематика и научен подход се изгражда като част от европейската ориенталистика.

Бележки

1. **Груев, Й.** Османска граматика. – Цариград, 1864; **същият**, Начална книга за османски език. 3. изд. – Цариград, 1873; **Чорапчиев, Ив.** Буквар за турски език със забавни прочити. – Русчук, 1866; **Тилков, Ст.** Малък турско-български речник. – Солун, 1896; **Сарафов, П.** Османска граматика. – С., 1906.
2. **Всеобща** география за децата. Прев. от рус. Иван А. Богоев. – Белград, 1843; **Манчев, Д. В.** Кратка география за малки деца. – Вена, 1862; **същият**, Кратка география. 2. изд. – Пловдив, 1864; **Груев, Й.** Уроци по землеописание. – Вена, 1861.
3. **Кендерова, Ст.** и **З. Иванова.** Из сбирките на османските библиотеки в България XVIII–XIX век. Каталог на изложба от ръкописи и старопечатни книги. – С., 1999.
4. **Недков, Б.** Ориенталистиката в Софийската народна библиотека. // *Год. ББИ за 1945–1946.* – С., 1948, 226–239; **същият**, Ориенталският отдел на Държавна библиотека „Васил Коларов“. // *Изв. ДБВК за 1954.* – С., 1956, 113–120; **Михайлова-Мръвкарлова, М.** 90 години ориенталски сбирки в Народната библиотека „Кирил и Методий“. // *Изв. НБКМ*, 12 (18), 1972, 351–357; **Иванова, Св.** Комплектуване, формиране и развитие на сбирките на Ориенталския отдел на НБКМ. Към Пътеводител на Ориенталския отдел на НБКМ. // *Изв. ДА*, 79, 2000, 3–49; **Калайджиева, К.** Материали за историята на Народната библиотека 1944–1978. – С., 2003.
5. По-подробно за изявите на българските османисти вж **Dimitrov, Str.** Ottoman Studies in Bulgaria After the Second World War. // *Etudes Balcaniques*, 2000, 1, 29–58; **Грозданова, Ел.** Българската османистика на границата между две столетия – приемственост и обновление. // *Истор. преглед*, № 1–2, 2005, 98–157.
6. **Велков, В.** и **Ст. Андреев.** Водни знаци в османотурските документи. I. Три луни. – С., 1983; **Velkov, A.** Les filigranes dans les documents ottomans. Divers types d'images. – Sofia, 2005; **Andreev, St.** Les filigranes dans les documents ottomans. Couronne. – Sofia, 2007.
7. **Недков, Б.** Османотурска дипломатика и палеография. Част I. – С., 1966; Ч. II. Документи и речник. – С., 1972.
8. **Велков, А.** Видове османотурски документи. Принос към османотурската дипломатика. – С., 1986.
9. **Михайлова-Мръвкарлова, М.** Увод в османската сфрагистика. – С., 2006; **същата**, *Следи*

от влиянието на българския език върху езика на османските документи (XV-XIX век). – С., 2005.

10. **Кендерова**, Ст. Опис на документите на арабски език, запазени в Ориенталския отдел на Народната библиотека „Кирил и Методий“ в София. XIII-XX век. – С., 1984; **Kenderova**, St. Ottoman Period Arabic Language Archives on Bilad ash-Sham in the Bulgarian National Library. // *Chronos*, Tripoli (Liban), 11, 2005, 209–227.

11. **Недков**, Б. България и съседните ѝ земи през XII век според „Географията“ на ал-Идриси. – С., 1960; **Кендерова**, Ст. и Б. Бешевлиев. Балканският полуостров, изобразен в картите на ал-Идриси. Палеографско и историко-географско изследване. – С., 1990.

12. **Стоилова**, А. и З. Иванова. Свещеният Коран през вековете. Каталог на изложба. – С., 1995.

13. **Киселинчева**, М. Персийски миниатюри от 16. век. Ръкописи, съхранявани в Народната библиотека „Кирил и Методий“ в София. – С., 1981.

14. **Кендерова**, Ст. Орнаменти в подвързията на мюсюлманската ръкописна книга от Самоков (XVII–XIX век). // *Год. СУ „Св. Кл. Охридски“*, Център за славяно-визант. проучв. „Ив. Дуйчев“, 94 (13), 2006, 247–255 и 450–458.

15. **Кендерова**, Ст. Книги, библиотеки и читателски интереси сред самоковските мюсюлмани (XVIII–първа половина на XIX век). – С., 2002; **Гергова**, А. Българската ориенталистика и приложимостта на книговедската проблематика в нея. // *Обицване с Изтока*. Юбил. сб., посветен на 60-год. на Стоянка Кендерова. – С., 2007, 43–58.

16. **Петкова-Божанова**, Г. Опис на арабските ръкописи. Т. I. Коран. – С., 1977; **Izzidien**, Y. Arabic Manuscripts in the National Library of Sofia „Cyrille et Methode“. – Baghdad, 1968; **Darwish**, A. Fihris al-makhtutat al-‘arabiyya al-mahfuza fi’l-Maktaba al-sha‘biyya bi-Sufiya fi Bulghariya. Al-Juz’ 1-2. – Dimashq, 1969-1972; **Kenderova**, St. Catalogue of Arabic Manuscripts in SS Cyril and Methodius National Library, Sofia, Bulgaria. Hadith Sciences. – London, 1995; обобщение и анализ на ръкописната сбирка в НБКМ и на издадените до момента каталози вж **Kenderova**, St. Bulgaria. // *World Survey of Islamic Manuscripts*, Vol. I. Ed. by Geoffrey Roper. – London, 1992, 121–142.

17. **Сайяр**, Дж. Опис на персийските ръкописи в Народната библиотека „Кирил и Методий“. – С., 1973.

18. **Кендерова**, Ст. и З. Иванова. Най-ранни арабографични печатни издания във фонда на Ориенталския отдел при Народната библиотека. // *Библиотеката – минало и настояще*. Юбил. сб., посветен на 125-год. на Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. – С., 2005, 367-374.

19. **Панчева**, Цв. и А. Дончева. Ориенталските колекции на Народната библиотека в контекста на процесите по опазването на националното книжно културно наследство и достъпът до него. / *Обицване с Изтока*. Юбил. сб., посветен на 60-год. на Стоянка Кендерова. – С., 2007, 84–95.

БИБЛИОТЕКАТА – НЕАКТУАЛНО МЯСТО ЗА ЧЕТЕНЕ

МИЛЕНА ЦВЕТКОВА

Няма нищо укорително в признанието, че библиотеката и днес е нужна като цивилизационен навик на нормалния човек, а читалнята – като място, където можем да задоволим хилядолетния афинитет на пръстите си да докосва тялото на това, което чете. Но масовостта в пристрастието и към библиотеката, и към читалнята е вече мит!

Истината е, че технологията стресираща библиотеките. Защото настоява за адаптиране, за „нов прочит“ на техните функции. Готови ли сме за това?

Адаптацията е един от законите на природата – ако даден растителен или животински вид не се променя в синхрон с промените в средата, той или изчезва, или се огражда в резерват. Твърди се, че всяка промяна прилича на преместване на гробище – никога не може да се разчита на помощ отвътре. Не желая това твърдение да се употребява спрямо библиотеките.

Книгата, слава Богу, вече излезе от своето клише – напечатан хартиен блок между корици. Ще се разчупят и клишетата за библиотеката. Процесът, през който трябва да се мине, се нарича пурификация – пречистване, избистряне на библиотечното мислене и на библиотечното функциониране. Моята теза е, че сградата може и да умира, но библиотеката е по-жива от всякога.

Защо е нужна промяна в библиотечното мислене? Къде е вината на библиотеките за превръщането им в неактуално място за четене?

1. В речника на библиотечните лобисти и PR-и. Както по отношение на библиотеката, така и спрямо книгата е изключително непрозорливо да употребяваме архаични думи като култ, храм, паметник, наследство, реликва, сакралност, свещеност. Всички те навяват хлад, безполезен респект и смея да кажа отблъскват поколенията, които реално се нуждаят от знанието и информацията в книгите, за които книгата е най-надеждната и авторитетна информационна технология, които не искат да бъдат уважавани, защото са читатели, а да бъдат обгрижвани и засищани като читатели. Култ има само при слепците и ненаучените да четат. Култът към книгата и страхопочитанието спрямо четящия човек са клишета или предразсъдъци, които са удобни само ако трябва да се управлява невежата тълпа. Съвсем не е вярно, че българинът по принцип изпитва култ към книгата и четенето. Единственият народ в света, който има проектиран подобен култ в генетичната си програма, са евреите.

2. В мисленето за сградата на библиотеката. Дори най-новите архитектурни решения са пълни с недомислици и абсурди – жилищата на библиотеките са амбициозно грандомански, монументални, мавзолейни, индустриални и мащабни, символизиращи конкретни национални или политически амбиции, но

несъразмерни на четящото тяло. Бих казала, че наглед модерните библиотеки са проектирани от архитекти, които не знаят да четат.

3. Библиотечният интериор продължава да отстоява някакъв архаичен формат – мебелите преследват масовост и скука, а помещенията на читалните поддържат някакъв патриархален модел на колективно четене „на глас“, на групово четене около огнището, някакъв пещерно-племенен, стаден формат. Реалността свидетелства, че днешното четене се е прибрало и се брани ревниво в рамките на личното ни пространство, но библиотечната читалня продължава да ни държи в смесени телесни и психични, физически и енергийни полета.

4. Неадекватното самомнение на социалнокомуникационната конюнктура е, че библиотеката е „незаменимо място за целодневно четене“. Правя препратка към последната програма на Министерството на културата от 2007 г. „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“. За информираност – да, за обмен на идеи – да. Но за съжаление – не и за четене.

Обективно обстоятелство за редуциране на четенето в библиотеките: съкращаване на пътя от автора до читателя с помощта на технологиите

Както преди години масмедиите, така днес самият интернет е причина за маргинализирането на четенето в библиотека като конвенционална дейност, но това не означава, че се редуцира и спектърът на влияние на книгата като най-авторитетната медиа.

Новият технологичен ред трансформира статуса на библиотеката след като изобщо минимизира ролята на *посредниците* в издателския процес. Ако доскоро издателят, книжарницата и библиотеката бяха задължителни и жизнено важни обстоятелства, днес все повече тяхната роля може да бъде напълно пренебрегната. Мрежата и в частност опцията „самоиздаване“ позволиха на автора най-после да се „самоосвободи“ и да направи себе си и „издател“, и разпространител, и библиотекар, т.е. да поеме пълния контрол върху пътя на произведението си до читателя (т.нар. „път на книгата“). Самоиздаващият се автор елиминира повечето звена по веригата, които в най-оптимистичния за тях вариант се превръщат в анонимни посредници. Съкратената верига реабилитира *лидерската му позиция* и му осигурява възможно най-пряк, бърз, евтин, безпрепятствен и независещ от странични фактори път до читателя. Разбира се, чрез интернет.

Обективно обстоятелство за редуциране на четенето в библиотеките: „Книгите са разговори“

Исторически погледнато писаното слово – книгата, е епистоларна медиа, а четенето ѝ е самотен акт: една книга, един читател. Но ставайки публично пространство чрез дигитализацията и включването ѝ в интерактивна онлайн колаборация, самотното ѝ четене се разгръща като разговор между автори, читатели и нечитатели в реално време, т.е. книгата на днешния ден вече е „мрежова“. Дори по форма: в най-новите ѝ версии до всеки абзац отдясно се поставя „бяло поле“ за коментари на живо и директно върху страниците на книгата. Тази програма може да се прилага и при стари книги, преформатирани и „отворени“ като интерактивно читателско поле. Оттук можем да направим поне три извода: че книгата вече не търпи мълчание, тишина и самота (императивите на читалнята!), че самотното четене е допълнено от четенето заедно и че читателят има нова съблазън – участие в правенето на книгите.

Обективно обстоятелство за отчуждаване на четенето от библиотечната среда: трансформации в поведението на читателя

При преценките за актуалната читателска ситуация в библиотеките може да ни заблудят две основни положения. Първо, посетителят в библиотеката не е непременно читател, читателят не е задължително да е библиотечен абонат. Трябва да сме наясно и с факта, че младите читатели трудно стават и ползватели на конвенционалните библиотеки. Днешният младеж става все по-мобилен, необвързан с постоянно място, често без собствен дом, без читателска карта и без лична библиотека вкъщи. Второ, претенциите на младия читател от консервативна гледна точка са необикновени, екстравагантни и недопустими. Но това съждение е фатално, защото ако библиотеката не реагира адекватно, читателите сами ще намерят алтернативи за задоволяване на капризите си.

Революцията в информационното поведение чрез интернет четенето и сърфирането вече са неразделно свързани и се появява ново поколение, което се състои главно от „електронни читатели“. Те са „мултимедийните хора“, които имат интерес към информацията, полезна за всекидневието им, но си я набавят по други начини¹. Младите читатели предпочитат да се информират от интернет, отколкото от печатната медия. Търсят дискуссионни форуми, които им позволяват взаимодействие или контакт с други хора. Мрежата се превърна в среда за бързи и мобилни хора, в която читателят само с пресягане достига до интересующите го новини. Това е съвършено ново поколение читатели, турбоментно и завихрено в еуфория от „културата на вълшебствата“.

Смея да твърдя, че *никога не се е четяло толкова много, колкото днес*. Никога досега толкова много думи, написани от толкова много автори, не са били четени от толкова много хора – като започнем от многомилionen прочетен тираж на книгите за Хари Потър, минем през всички уеб-базирани изречения за четене (виртуални библиотеки, он-лайн медии, социални мрежи, чат-групи, форуми, блогове) и стигнем до течащите на дисплея на мобилния телефон кратки версии на книги (Book 3.0 или Phone-based books), вестници и списания.

Промените във формите за медийно потребление доказват, че ключовата дума на техноцивилизацията е „улеснения“, че променяният се читател обитава една култура на улесненията и опростяванията, една „easy-култура“. Новите характеристики на активното поколение ни помагат да я определим като платформа на новото информационно поведение, на нова култура на четене в стадий на „редуциране на сложността“.

Тъкмо бурният растеж и „нахалната експанзия“ на технологиите стават причина за периодичните трансформации на четенето и за актуалната трансформация на читателя от съвсем познат и обикновен в *мобилен читател*. „Мобилността“ вече се налага като новаторски подход на читателя да се освободи от бариерите на статичността при контакта си с глобалната световна „библиотека“, като продължи да упражнява дейността „четене“ навсякъде, технологизирано, портативно и „на крак“.

Вследствие на бързо променяният се свят новият читател става все по-

---

¹ Виж: Кохън, Пол. Влиянието на интернет върху навиците на младите да четат вестници. [cited 03.03.2008]. Available from: <http://www.socialrights.org/article420.html>; Пресата – он-лайн: Големият въпрос е как да се печели от привлечените читатели. [cited 03.03.2008]. Available from: <http://www.reklama.lesno.net/page.php?5>.

подвластен на медийната конвергенция и появилите се интерактивни он-лайн практики. Възприятията му стават по-динамични, критериите и ценностите му – подвижни, а вниманието му – непостоянно и неуправляемо. Неговите претенции са ориентирани към *компресируемите обекти за четене, кондензираните и екстрактни текстове, към олекотяването, опростяването и манията по „безплатността“*. Читателите от новото поколение са изключително *прагматични, меркантилни и нелоялни към името на медиата, издателството, книжарницата или библиотеката*.

Промененият читател не жали средства за добирание до модерни и медиаморфични клонинги на книги, *кратки и лаконични, „лесни за четене“ книги*, на всичко отгоре иска *да чете и с уши*. Желает *бързи книги*, които никога не чака, които *никога да не се изчерпват* от пазара или *да не са заети* от друг читател, винаги да са му „на разположение“, да са *евтини и най-вече безплатни*. Новият читател няма нищо против да поддържа временно и лична библиотека, но от употребявани, опитани или пробвани от други читатели книги (т.нар. „прочетени книги“ или used books), към книги втора ръка (Second Hand), преоценени (Outlet) или просто „нискобюджетни“ (Low-Cost) книги и книги на килограм, т.нар. римейндъри (Remainder Books), с каквито се оборудва добилият световна известност „Хотел-библиотека“ (Library Hotel) в Ню Йорк точно срещу Публичната Нюйоркска библиотека. В началото на тази световна мания преди пет години беше Amazon.com, която включи в менюто си с предлагани заглавия и употребявани книги, за три години и eBay, B&N.com, Alibris, Abebooks и други електронни книжарници започнаха да предлагат на клиентите си употребени или „прочетени“ екземпляри на току-що излезли от печат нови заглавия. Нещо повече, Barnes & Noble имат намерение да създадат отделен пазарен сегмент с употребявани книги и да ги предлагат на кредит, т.е. да се превърнат в подобие на библиотека и клиентите да връщат книгите, когато вече не са им нужни. Студентите и учениците, включително и у нас, вече „поумняха“ и търсят предимно употребявани (по подразбиране – евтини) книги. Младото поколение смята за глупаво да плаща повече за книга, която може да си набави и на по-разумна цена, макар и използвана, а това става още по-лесно, когато книжарницата за стари книги е на разстояние една ръка до клавиатурата на компютъра.

Хитрият и находчив променен читател бързо си изгради мрежа от **заместители на конвенционалната абонаментна библиотека**. В този момент един активен читател има поне 7–8 *алтернативни пътища за снабдяване с четива*. И сред тях изобщо не са нито книжарницата, нито библиотеката. Реабилитира се „натуралната търговия“ или по-скоро натуралната размяна на книги. Има една валидна цивилизационна аксиома – книгите са „кислород“ за мислещите същества. Усещайки целия комфорт на интернет пространството, настървените за четива читатели изобретиха с цялата си хитрост и находчивост алтернативни пътища за придобиване на книги, само в дигитален формат или като конвенционално книжно тяло – било чрез торент-тракери, чрез социални интернет мрежи, чрез уеб-базирани социални читални, чрез движението „Буккросинг“ или чрез уличните автомати за книги (книгоматри)², функциониращи като денонощни книжарници или улични гишета на градските библиотеки. В българското интернет пространство от две

² Lawless, Jill. London vending machines offer poems. // AP, Feb. 23, 2001.

години функционира „взаимна библиотека“ по психология, в която читателите се подпомагат взаимно с файлове на сканирани и дигитализирани лично от тях хартиени книги. По света вече съществуват и т.нар. „народни библиотеки“ (по-скоро комшийски), сформирани във входовете на жилищните блокове и кооперациите, лично и доброволно от живеещите в тях семейства. Книгата е много хитра медия – не търпи окови, ограничения и препятствия. Особено когато е търсена и чакана.

Негативите (от гледна точка на старото поколение читатели) също трябва да отчетем – ненаситни, неразумни, арогантни, дръзки, без авторитети, подражаващи на „културата на неуважението“ и т.н.

Що е „комфортна среда за четене“ според младите (19–26-годишните)

Отговор може да ни дадат резултатите от две анкетни проучвания, проведени от мен в периода 2005–2008 г., по темите „Как и къде четете?“ и „Четене на обществено място (в библиотека)“, които подкрепят тезата, че библиотеката е нежелано място за четене:

I. Анкетата „Как и къде четете?“ покрива общо 58 респонденти. Четат у дома – 100%, четат в обществения транспорт – 90%, четат в библиотека – 24%.

II. Анкетата „Четене на обществено място (в библиотеката)“ е направена сред 87 анкетирувани. На въпроса – „Съсредоточавате ли се лесно, докато четете в библиотека?“, 90% отговарят с „не“. А на въпроса – „Какво ви пречи по време на четенето в библиотека?“, най-честите отговори са: движението около мен, неудобното положение на тялото и страничните фактори – осветление, температура, миризми, чуждо присъствие и усещането, че си наблюдаван от някого.

Изводите, които си позволявам да споделя с вас и след нарочно допитване сред студентите от ФЖМК на СУ през изминалите две седмици (4–19 март), се изразяват в следното:

1. Младите са готови да платят по-висок годишен абонамент, но да ползват целия библиотечен фонд от дистанция, от домашния си компютър.

2. Когато четат една книга, искат в периферията си да имат всички поддържащи източници (справочници, речници, библиографии, списания и вестници, картотеки и каталози) под ръка.

3. Когато са в ситуация на четене, в интериора им трябва да присъстват всички технически помощници или „екстензии“ – персонален компютър или лаптоп, мобилен телефон, интернет връзка, флаш памет, принтер и копирна машина.

4. Четящият им организъм се нуждае и от храна, напитки, музика или тишина.

5. Четящото им тяло се нуждае от мебели по мярка, от персонална температура, осветление, въздух и аромати.

6. Четящото им тяло се нуждае и от аксесоари – не само от т.нар. гардероб на книгата, а и от фотьойл или шезлонг, възглавница, легло, мека подова постелка, поставка за крака или просто за книги, вестници или атласи.

7. Младите практикуват и нечетене като активно действие. Половин час четат – половин час не четат, при това в паузите държат нещо да изгледат или изслушат, да се разходят или потренират във фитнес зала, да се изкъпят, да хапнат и пийнат, да пообщуват или пофлиртуват.

По-детайлни изводи от наблюденията върху „младежкото“ четене

1. Читателят интерпретира достъпните само в библиотека документи (недигитализираните) като закостенялост, като negliжиране на свободите му,

изнудване да ги ползва непременно „на място“, да пълни читалните, като цензура върху широко прокламираната „интелектуална свобода“.

2. Читателят интерпретира „библиотечния ред“ като принуда, агресия спрямо свободното му, естественото му поведение, като обида. Като необяснимо самомнение, че „библиотеката е по-свато място от църквата“.

3. „Младият“ читател култивира у себе си библиотекофобия и поради факта, че там друг му управлява времето, че е под хронометъра на фиксираното работно време, че е принуден да става разноглед между четивото и стрелките на часовника.

4. Читателят интерпретира колективното ползване на един и същ хартиен екземпляр като нарушение на личната му хигиена. Тук изключвам, разбира се, онези не наясно със себе си читатели, които се гнусят от книгите, само защото при отварянето на една са видели на първа страница косъм.

5. Читателят интерпретира непазарните цени на услугите (напр. по-високата цена на копирането) като финансово насилие, като дискриминация и монетаризъм.

6. За „младия“ читател библиотеката е ригидна³ институция. Конвенционалната „Гутенбергова“ библиотека е „отворена“ и „дружелюбна“ единствено към традиционалистите, технологично неграмотните, неплатежоспособните и „слепците“. А спрямо претенциите и дори капризите на „младите“ е наложила мораториум. Все по-често читателите, ставайки хиперчувствителни, тълкуват неразбирането към по-различното им външно поведение като *неприязн и страх*. Аз смятам, обаче, че тук биха били прави. Сред библиотечната общност представата за природата на четенето е твърде смътна. Четенето, първо, е подривна за стереотипите умствена практика. Четящият култивира у себе си склонност към противодействие, анархизъм, самочувствие, оптимизъм и информационно превъзходство. Четенето е и асоциална дейност, извършва се усамотено, реализира се невидимо (в черепната кутия) и поради това е неконтролируемо. На всичко отгоре представлява загуба на социално време, следователно е социално неефективно. В доклада на ЮНЕСКО за Международната година на книгата през 1972 г. се установи, че за Третия свят четенето все още се смята за срамно, престъпно и укорително действие. Африканската общност осъжда акта на индивидуалното четене, отде-лянето на човек с книга в ръка от непосредствено обкръжаващата го група се раз-глежда като подозрително и се усеща като заплахата за целостта. Не съм убедена, че днес и в най-либералните библиотеки не се притаява подобна девиантна представа за четящия индивид.

7. Промененият читател е измислил достатъчно начини да заобиколи „реда в системата“ като „краде“ чрез сканиране с камерата на мобилния си телефон пълните текстове (независимо дали от читалнята, от книжарницата, от панаира на книгата или от домашната библиотека на съседа си). Затова ще стъпва в читалня дотогава, докато подсигури на себе си и на своето поколение всичко недигитализирано, но необходимо, така че повече да не му се налага да стъпва в библиотека.

³ Ригидност (психична) – скованост, вдървеност (на лат. език: *rigiditas*; на англ. език: *rigidity*). Неспособност за промяна на гледната точка. Психичната ригидност се среща при някои патологични състояния като натрапливата невроза; тя е една от основните черти на параноялния характер. Субектът не притежава гъвкавост на нагласите: той има непоклатимо мнение и непоклатими принципи; неподатлив е за доводите на другите; егоцентризъмът му го прави неспособен да се постави на мястото на другия.

Всичко това са натрупани инерционни сили, които вече е късно да бъдат овладени. Бих казала, че борбата с редуцирането на четенето в библиотеките е като борбата срещу глобалното затопляне – отчитаме дейност спрямо нещо, но не сме сигурни действително в него ли е причината.

Шансът на библиотеките

Като изключвам всякакви финалистки настроения, зомбиращи с мантрата „края на библиотеката“, убедена съм, че днес решението пред библиотекаря е как да подобри живота си, а не как да отложи „смъртта“. Няма смисъл да продължава да ексхумира покойни практики. Време е да се раздели с obsесията по стереотипното си минало. Библиотеката на бъдещето се гради върху едно мутационно настояще.

За целта бих предложила да се концентрира върху три рационални опции.

Първо, да се откаже от видимост, от показност и да застане „зад гърба“ на информационния потребител – технически опосредствано, невидимо, алтруистично и всеотдайно. Колкото и скъпо да струва подобно „прикритие“. Да се ориентира към новото поколение „библиотечни тандеми“ – в плътна връзка с отворените виртуални библиотеки (Open Library), но като по-важният, като „главата на семейството“, като здраво стъпилият на земята мозъчен тръст на информационния пояс на планетата. С други думи, бъдещето на библиотеката е интербиблиотечно.

Второ, да реши как ще побеждава в особено актуалната битка за вниманието на читателите. Съществува хипотезата за „икономиката на вниманието“, която вече измества „икономиката на информацията“. При нея свръхпроизводството на информация е право пропорционално на дефицита на внимание. В новата медиатизирана реалност на Web 2.0 информацията сама по себе си има редуцирана ценност. По-актуална е възможността да си освободиш време и енергия за усилване на концентрацията. В мрежата се е развихрила истинска война за вниманието на потребителите, тъй като с едно щракване на мишката, те могат да те изоставят и да преминат на следващия уеб сайт. Интересът на потребителите много бързо може да се загуби. За тях новата ценност е *скоростта*. Освен с акцентиране върху ускорението на обслужването, традиционната библиотека има реални шансове да припечелва в „икономиката на вниманието“ като привлича читателското внимание с още три тактики: 1) чрез ергономичен и „одомашнен“ интериор, 2) чрез „дизайн на усещанията“, задоволяващ потребностите и на петте човешки сетива и 3) чрез внедряване на „дизайн на преживяванията“, с който да се обгрижва освен менталното, и емоционалното тяло на четящия.

И трето, библиотекарят не бива повече да се съревновава със своите дубликатори и заместители, а да предприеме изчистване (пурификация) на функциите си, да се освободи за същинското – като навигатор, инструктор и „дясна ръка“ на читателя. Преди всичко – като частен, персонален консултант. Колко е нужен днес и на младото поколение читатели, например, един интернет форум (платен) за спешна, лична информационна помощ! Един библиотекар-библиограф на повикване, по Skype или e-mail. И на промененото до неузнаваемост младо четящо същество да му се иска да възкликне: „Това е моят библиотекар!“

За истински предприемчивите, по-авангардно и радикално мислещите може да се предложи цял „идеен пакет“, чрез който библиотеката да се „разчупи“, а на един по-късен етап да стане отново актуално място за четене. Този идеен пакет чертае в проекция обновен идеален формат на „Къщата“ (алюзиите с изолатора от

ТВ-формата Big Brother са нежелателни), т.е. библиотеката като уютен и гостоприемнен Дом, синергетичен, но вече номадски, разпръснат – по пътя на читателя:

- *Библиотека-влак*. Съответства на връзката между четенето и пътуването. В московското метро през май 2008 г. ще се появи композиция „Четяща Москва“, моториса-читалня, чиито вагони ще бъдат наситени с книги по теми и области на знанието; на 6 март 2008 г. в руския град Белгород потегли и първият в страната „литературен тролейбус“ с надпис „Време за четене“.

- *Библиотека-хотел*. Съответства на връзката между четенето и леглото. Такъв вече съществува от 2000 г. в Ню Йорк, в сърцето на Манхатън, чиито 16 стаи на 12-те етажа са организирани по УДК и са препълнени с аналогични книги, при това освободени за присвояване и отнасяне у дома.

- *Библиотека-приют*. Отговаря на връзката между четенето и уюта на дома. Подобни проекти се реализират в Африка и Азия и са ориентирани към временно бездомни, отхвърлени и бегълци.

- *Библиотека-болница или санаториум*, с оглед приликата между четенето и терапията.

- *Библиотека-ресторант*, предвид близостта между четенето и храненето. По подобие на книжарниците-ресторанти на издателска къща „Фелтринели“, залели цяла Италия, могат да се формират читални в кафенета, пицарии или пиано-барове. Синергията „кафе – храна – четене“ има сериозен неексплоатиран потенциал, особено ако се включат и други атрактивни форми на книги – т.нар. ядивни книги (Edible Books) или книги за ядене. Това решение може да се приложи и в нормална библиотечна читалня само като безплатно раздаване на хапки и напитки, в стил „комплемент от заведението“ (тази практика съществува в библиотеката на университета в Йерусалим).

- *Библиотека-публичен или еротичен дом* или просто с услугата „розов телефон“, един авангарден експеримент, допустим с оглед природата на четенето като „информационен секс“.

- *Библиотека-тоалетна* или санитарен възел. Тази идея не е нова – да си спомним колективните стаи-тоалетни в древен Помпей, в които сенаторите, настанени всеки върху своята дупка, се отдавали на колективно четене или спорове. В подобен тип библиотека може да се предлагат популярните предимно в Япония книги върху тоалетна хартия, еднократни книги, учебници, вестници и списания тип носни кърпички или салфетки. Подобно решение е оправдано предвид афинитета на множество читатели да организират читални в домашните си тоалетни.

- *Библиотека-телевизия*, която добавя към основната си дейност и телевизионно предаване или рубрика, водена от библиотекар, която има специализирани студиа за кампании от рода на „Голямото четене“, което стартира през май по БНТ и ще завърши през декември 2008 г.

- „Празна“ библиотека, по-скоро празни читални, с празни библиотечни стелажи или с празни книги, за паузите между четенето, за водене на спонтанни записки, за фиксиране на лични идеи и планове.

- *Психологична библиотека*, преформатираля фонда си по психологична систематизация. Още на 26-ия Франкфуртски панаир на книгата през 1974 г. една прогноза на социолозите насочи любопитството към себе си – след 2000 г. библиотеките ще бъдат подредени съобразно психическите потребности на читателя. Може би е дошло времето да се разкрият реорганизираните читални с надписи:

За потиснати, За веселяци, За угрижени, За младоженци, За интернетохолици, За уморени телевизионни зрители...

* * *

Спрямо понятието „четене в библиотека“ днес имат право на живот две гледни точки. Едната е на младото активно и мобилно поколение, което смуче с пълна сила жизнени сокове от благата на информационния пояс на планетата. За него пространствено ситуираната сбирка от книги е вече мит. Дори домашната библиотека е „пасив“, „мъртъв капитал“, нейното място е в главата. Новото поколение читатели е твърде нестационарно, мобилно, необвързано нито с конкретен регион, нито с частен дом, съответно – без персонална библиотека, така както я разбират „гутенберговите“ поколения, следователно и най-ненадеждният стопанин на конвенционални книги-тела. Библиотеката за него е лично миксирана мини-библиотека от части от книги, персонализирана компилация от текстове винаги под ръка. Библиотеката на новите маси ще е флаш-базираната „библиотека-ключодържател“, „библиотеката“ в тока на обувката, уеб-базираният склад на „екстернална“, резервна памет или дълго чаканият, обещан от нанотехнолозите имплантиран „чип-библиотека“ в главата.

Втората гледна точка е на локализираните хора на ума, на т.нар. когнитариат или интелектуално-икономически елит. Тези, които ще въртят на пръста си цивилизацията и ще дишат свободно само между стените на добрата стара библиотека. Това са хората, които и днес работят само с главата си, производителите на идеи и знания, чието тяло е локализирано на дадено място (във вила в планината или на морския бряг), съответно – жизненият им интериор са библиотечните рафтове, докато продуктите на тяхната дейност – ментални и нематериални като субстанция, са в глобален мрежови оборот. Библиотеката ще намери в това разсъждаващо малцинство своето основание, че е незаобиколимо условие за социална стабилност и психическо равновесие, за човешко здраве! В Африка например, когато някой мъдър старец умре, казват, че е изгоряла библиотека. Ще припомня също, че на Световния ден на книгата 23 април през 2005 г. генералният секретар на Международната асоциация на книгоиздателите Коитиро Мацуура призова всички нас да изпращаме помощи за пострадалите от цунами в югоизточна Азия именно под формата на книги.

На библиотечната сграда винаги ще ѝ липсва известен процент комфорт. Но силните, хищните читатели се култивират в смуцаващи обстоятелства. Маниите, колекционерството, вторичността, подмяната, икономииите, опростяването, улесненията, мързелът или наркозите не дисквалифицират авторите. Те просто намаляват броя на написаните качествени книги.

И в бъдеще здравето на човешката цивилизация ще зависи от библиотеката като „център на гравитацията“. Макар и повечето обитатели на планетата да твърдят, че са по-щастливи в безтегловност. Дигиталните библиотеки са неописуемо удобни. Докато внезапен метеоритен дъжд не удари животоподдържащите ѝ системи, докато повсеместна магнитна буря не срини сателитите на Мрежата. Или докато просто не ни паднат батериите.

Тогава всички ще бъдем принудени да превключим на режим „назад към Къщата“ (както ще наричаме „добрата стара библиотека“). Физическата библиотека, библиотеката между стени, където може да се чете и на свещ.

ИНТЕРЕСЪТ НА ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ПАРТНЬОРИ НА НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ КЪМ БЪЛГАРСКАТА КНИГА

ГАЛЯ ДИРИМАНОВА

Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ поддържа интереса на чуждестранните си партньори към българската книга години наред. След като България ратифицира Парижките конвенции за международен обмен на издания през 1963 г., библиотеката получава периметъра на взаимодействие с национални и големи самостоятелни библиотеки. Националната библиотека има възможност да обменя цялата българска литературна продукция срещу най-важните чуждестранни издания. В подкрепа на тези задачи е Указ № 1367 от 1976 г. на МС, като 3 от получаваните 20 депозитни екземпляра, са предназначени за международен книгообмен. Единият екземпляр е за Конгресната библиотека – САЩ, другият – за Руската държавна библиотека, третият – за други библиотеки. За целта на обмена се насочва българска художествена литература, езикознание, история, география, всяко краеведско издание, философия, право и пр.

Данните за изпратените по обмен **нови книги** показват следното:

1995 г. – 5440 т.

2000 г. – 4282 т.

2005 г. – 3417 т.

2007 г. – 3637 т.

Намаляването на броя на изпратените книги не означава по-слаб интерес към българските печатни издания след промените, а отразява присъствието на книготърговски фирми, които са по-експедитивни при предлагането и доставянето на най-новите заглавия. Нека обърнем поглед към един от най-важните ни партньори – Конгресната библиотека.

<i>година</i>	<i>заглавия</i>	<i>тома</i>
2000	321	387
2005	114	114
2007	240	269

Изгодните условия на обмена налагат максимални усилия на специалистите за изпълнение на договора. Тенденцията кам спад на изпращаната литература се дължи и на изключително високите за нас пощенски такси и невъзможността редовно да изпращаме комплектуваните печатни издания. След като неритмично

получава новите заглавия, Конгресната библиотека ги набавя от други източници.

Благодарение съдействието на фирма „Артефакт“ ООД изпращаме периодически книги в Америка.

Руската държавна библиотека увеличава заявките си за български книги, въпреки проблемите с нередовното получаване на пощенските пратки поради финансови затруднения. Може би пълнотата на колекциите с българска литература я мотивира да проявява голям интерес и да кореспондира с нас, въпреки голямото закъснение, с което се доставят нашите книги в Русия.

<i>година</i>	<i>заглавия</i>	<i>тома</i>
2000	139	145
2005	281	284
2007	344	371

Колебливото и нередовно задоволяване интересите на чуждестранните библиотеки доведе до спад на заинтересоваността към обмена с нашата институция. Това се отнася с пълна сила за **Френската национална библиотека**. Техният мениджмънт промени политиката на набавяне на българска литература. В момента и двете библиотеки работят само по оферти. Бих искала да обърна внимание, че Румънската национална библиотека настоятелно пропагандира родната си книжнина: изпраща ни огромно количество литература. Дори когато се прецени, че някои от заглавията не са подходящи за нашите фондове, те се предоставят на библиотеките в Силистра и Добрич, където румънският език има аудитория и това способства за повишаване влиянието на румънската книжнина.

Френска национална библиотека. Изпратени книги

<i>година</i>	<i>заглавия</i>	<i>тома</i>
2000	201	220
2005	228	229
2007	190	191

Немската национална библиотека, която събираше всички немски автори, преведени на български език, измени политиката си и прави свой подбор за поръчките на български книги. Причините за намаляване на изпращаните български заглавия са аналогични.

Немска национална библиотека. Изпратени книги

<i>година</i>	<i>заглавия</i>	<i>тома</i>
2000	34	43
2005	26	28
2007	65	68

Нередовното изпращане на литературата, предназначена за обмен, е особена пречка в отношенията ни с **Британската библиотека**. Разбира се, получените в библиотеката заглавия по проектите „Дари българската книга на Европа“ намериха оценка и отражение в благодарствените писма и говори за интерес към родната ни книжнина.

Британска национална библиотека. Изпратени книги

<i>година</i>	<i>заглавия</i>	<i>тома</i>
2000	86	90
2005	36	37
2007	39	42

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ разполага с богат книгообменен фонд, чието начало е поставено през 1953 г. Той съдържа есенцията на българската печатна продукция, комплектувана през изминалите години компетентно и прозорливо. Книгите, съдържащи се в него, периодически се предлагат на чуждестранните ни партньори.

През 2006 г. от оферта с книги по изкуство и българска литература от 116 заглавия са подбрани от партньорите ни 114 в 243 тома.

През 2007 г. оферта от 255 заглавия от история на България, издавани от 1977 г. до 2006 г., са поискани 154 заглавия в 373 тома.

Изпратени книги по оферти

<i>година</i>	<i>заглавия</i>	<i>тома</i>
2006	114	243
2007	154	373

Искам специално да подчертая, че редица проекти дадоха най-после добра възможност на нашето национално книгохранилище за по-добро представяне на българската книга пред чуждите библиотеки. За повишаване интереса към родните издания през 2006 г. библиотеката участва с проект по Комуникационната стратегия на МВНР „Подаряваме българската книга на Европа“. На библиотеките в чужбина бяха изпратени много качествени издания на български автори на чужди езици – 299 т. Последваха и много благодарствени писма като например от Британската библиотека, българо-австрийското дружество за културен обмен Дунав–Линц и пр.

През 2007 г. предвид изразените мнения на партньорите в писма и делови разговори, като пожелание за по-голям брой нови заглавия и благодарение специалната подкрепа на МК, бяха реализирани два проекта в рамките на програмата „Българските библиотеки – центрове за четене и информираност“. Първият, „Подаряваме българската книга на Европа“ е продължение на започналата в тази

насока работа през 2006 г., а по втория са комплектувани 38 заглавия български книги на чужди езици в 542 тома.

По проекта „Даряваме българската книга на света“ на чуждестранните партньори са изпратени 30 заглавия книги в 343 тома и 12 заглавия CD в 700 екземпляра.

Тази идея развиваме и в проектите си през 2008 г. като, от една страна, продължаваме проекта от 2007 г. „Даряваме българската книга на света“, а от друга, отделяме специално внимание на годината на Русия в България и на България в Русия.

Поддържането на интереса на чуждите библиотеки не би могъл да се задържи през изпълнените с финансови затруднения години, ако не бяха **даренията** на българските автори и издатели. За големия им брой говорят и цифрите.

През 1985 г. те са 179 заглавия.

През 1995 г. те са 560 заглавия.

През 2000 г. – 319 заглавия.

През 2006 г. – 593 заглавия.

През 2007 г. – 685 заглавия.

Виждаме колко се е увеличил броят на дарените книги за обмен и какви солидни средства се спестяват на държавата. Затова допринасят издателите и авторите, на които, използвам случая, още веднъж да благодаря. При посещението си представител на библиотеката в Сиатъл – САЩ специално изрази пожелание за увеличаване количеството на обменяните книги, но отново се налага да спомена пощенските разходи като пречка.

В заключение трябва да подчертая, че българската книга е четена по света. Фактът, че библиотеки от 54 страни желаят да я получават, въпреки затрудненията с пощенските пратки, говори за интерес от тяхна страна.

Обменът е начин за разпространение и увеличаване влиянието на българската култура в чужбина – това е безспорен факт.

Пред сътрудничеството на Националната библиотека и българските издателства се откриват нови предизвикателства за пропагандиране на българските издания. Надяваме се на повече и все по-качествени във всяко отношение нови книги и на продължаваща финансовата подкрепа от страна на Министерството на културата.

Статиите на Милена Цветкова и Галя Дириманова са доклади от четирите национални кръгли маси, посветени на проблемите на книжния сектор и библиотечното дело в България, осъществени в рамките на една година. Последната кръгла маса се проведе под надслов „Общество-четене-книга“ на 3–4 декември т.г. по време на Международния панаир на книгата. Участниците в нея първи получиха сборника с доклади от предишните три кръгли маси, който се открива с предговор на г-жа Надежда Захариева, заместник-министър на културата.

ПРЕСТИЖЕН ФОРУМ ЗА БЪЛГАРСКАТА БИБЛИОТЕЧНА КОЛЕГИЯ

АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

От 12 до 14 ноември т. г. се проведе международната конференция **„София 2008: Глобализация и управление на информационните ресурси“**. Тя бе под патронажа на г-н Георги Пирински, председател на Народното събрание на Република България.

Тя се организира за пети пореден път от Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика при Философския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Департамента по библиотечен и информационен мениджмънт към Щатския университет Емпория, Канзас, САЩ, Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Съюза на библиотечните и информационните работници (СБИР) и др.

„София 2008“ е част от поредица международни конференции, проведени в Канзас Сити, Канзас (1995), Варшава, Полша (1997), София, България (2000, 2002, 2004, 2006). Те са инициирани с цел изследване въздействието на глобализацията и промените върху библиотеките, информационната инфраструктура и обществото.

„София 2008“ събра около 120 гости от 30 държави от цял свят и 180 български участници – експерти и учени в областта на управлението на информационните ресурси, библиотечно-информационните науки, информационната инфраструктура, технологиите, библиотечното международно сътрудничество и информационната политика.

Приветствия към участниците при откриването ѝ направиха председателят на Народното събрание на Република България г-н Георги Пирински, патрон на конференцията; проф. д.и.н. Иван Илчев, ректор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“; доц. д-р Александър Димчев, декан на Философски факултет; проф. Херберт Ахлейтнер и проф. Гуен Александър, декан на Департамент по библиотечен и информационен мениджмънт при Щатския университет, Емпория, САЩ; проф. д-р Боряна Христова, директор на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“; проф. Хауърд Макгуин, декан в Университета Ситън Хъл, САЩ; н.с. Ваня Грашкина, председател на Българската библиотечно-информационна асоциация. На откриването присъстваха зам.-министри, Н. П. Янош Боленек, апостолически нунций на Светия престол в България и други официални лица.

Основните теми, които се дискутираха бяха:

- достъп до електронните мрежи;
- организация, класификация и издирване в веб пространството;
- информационна индустрия и управление на знанието;

- информационна грамотност и учене през целия живот;
- дигитални и виртуални библиотеки;
- информационна архитектура и управление на знанието;
- въпроси на информационната политика в електронното пространство;
- цифрово управление на правата (DRM);
- образование и обучение в пространството на уеб 2.0;
- етика и права при достъп до информацията;
- Европейската дигитална библиотека;
- Световната дигитална библиотека и др.

Пленарните заседания се проведеха в хотел „Родина“. Кулминацията бе публичната лекция на монсиньор Чезаре Пазини, префект на Ватиканската апостолическа библиотека, изнесена в Аулата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на 12 ноември. Присъстваха около 250 души.

В рамките на конференцията бяха проведени още няколко интересни форума:

1. Работен семинар на тема „Открит достъп до информацията“ и „Европейска дигитална библиотека“, състоял се на 11 ноември в Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Участваха около 80 библиотекари и информационни специалисти от страната. Лектори бяха специалисти от европейски институции, от университети в САЩ и Канада. Бяха разгледани въпроси, свързани със свободния достъп до публикациите в дигитални библиотеки, промените в научните комуникации и добрите практики от европейските страни във връзка с развитието на инициативата „Европейска дигитална биб-лиотека“.

2. Международна студентска конференция с участието на 20 студенти от САЩ и 20 студенти от специалност „Библиотечно-информационни науки“ в Софийския университет, която се проведе на 12 ноември в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Студентите представиха свои виждания за глобалните промени в света на информацията и ролята на библиотечно-информационните специалисти в новия информационен порядък. Те подготвиха постери, които бяха експонирани в залата за изложители в хотел „Родина“.

3. Водещи световни фирми представиха своите информационни бази данни и продукти с научна информация.

Допълнителна информация за конференцията може да намерите на нейния уебсайт:

<http://slim.emporia.edu/globenet/Sofia2008/Index.htm>

ВАТИКАНСКАТА БИБЛИОТЕКА: МЕЖДУ МИНАЛОТО И БЪДЕЩЕТО

МОНСИНЬОР ЧЕЗАРЕ ПАЗИНИ,
ПРЕФЕКТ НА ВАТИКАНСКАТА БИБЛИОТЕКА

Днес Ватиканската библиотека работи при особено трудни условия. Задачата на една библиотека е да приема учени и да ги подпомага в научната им дейност. Вместо това, ние сме принудени да затворим библиотеката за три години (от началото на есента на 2007 г.) поради неотложни строителни работи. Книгите останаха в хранилищата, въпреки усилията ни, доколкото е възможно, да предоставяме копия на ръкописи или други материали на онези, които ги поръчват. От друга страна, една библиотека е и място на срещи, обозрим символ на онова сътрудничество, от което се постигат зрелите плодове на научната работа. Това също е временно непостижимо, макар че чрез осъвременяване на сайта на библиотеката и редовно изпращане на бюлетин, ние се опитваме най-вече да поддържаме връзка с учените, както и да избегнем невъзможността за връзки между тях през това време.

И въпреки това, бих искал да се възползвам от това положение, защото то ми предлага възможност за размисъл, така както едно необичайно събитие в семейството му позволява да спре, за да размисли. То дава повод най-сетне всеки да погледне открито в очите на другия, да сподели опита си и да си спомни за онези преди нас, за да преоткрием корените си и да можем по-добре да изразим идеалите си и колкото се може по-внимателно да формулираме проектите, свързани с бъдещето ни.

Затова заглавието, което ми беше предложено много ми се понрави:

Ватиканската библиотека: между миналото и бъдещето. Миналото ще бъде първата и основна тема на моето проучване. Възнамерявам по-конкретно да изследвам периода на създаване на библиотеката, който е не само начало на дълъг период от години и векове от средата на V век до днес, но и свидетелство за някои характерни особености на Ватиканската библиотека, които са валидни и сега. Така стигаме до въпроса за раждането на Ватиканската библиотека и нейния създател папа Николай V, Томазо Парентучели, папа от 1447 до 1455 г.

I. Миналото

1. Всъщност Ватиканската библиотека представлява една дълга поредица от папски библиотеки, известни ни от множество документи, които обхващат периода на късната античност, средните векове и съвременната епоха. Тази забележителна приемственост е важен елемент, който не само позволява ефективното предаване на религиозни, духовни или богословски текстове, но и осигурява непрекъснатото и решаващо присъствие на папската институция в културния живот на Европа през средните векове и Възраждането.

Именно папа Николай V, точно в средата на петнадесети век е създал специфичната институция, позната ни днес като Ватиканската библиотека. Тя е продължила дейността си до днес със забележителна приемственост и въпреки очевидната динамика на промените се е обогатила в хода на развитието си през историята. Заслужава да се отбележи, че измежду библиотеките в Европа, които продължават своята дейност днес, Ватиканската е една от библиотеките с най-дълга традиция. Освен това, благодарение на близките си връзки с папите, тя винаги е запазвала водещото си положение и продължава своя оригинален принос в културното развитие на Запада. Несъмнено, нейните задачи и сфери на интереси постепенно са се изменили, но тя неизменно се връща към замисъла, който откриваме в първоначалния подбор на нейния създател.

Впрочем, папа Николай V, благодарение на изключителната си подготовка на богослов и хуманист, е работил енергично и ревностно да събира книги и изгражда първоначалната колекция на библиотеката, която само за няколко години е достигнала до повече от 1200 тома. За онова време това е значителен брой книги, съдържащи хиляди текстове от различни области. Това е достойно дело както поради краткия период, за който е осъществено (неговият понтификат е продължил само осем години), така и заради активното сътрудничество с много учени от неговото време, с които папа Парентучели споделял своите интереси като хуманист. Един век преди това, дори през един период на интензивен обмен на книги, от времето на папа Климент V до папа Йоан XXII, за да може папската библиотека в Авиньон да натрупа подобно количество томовете са били необходими почти двадесет години. Нещо повече, в сравнение с Ватиканската библиотека на папа Николай V, библиотеката отпреди един век не е успяла да постигне такова разнообразие на културни интереси и области. Предишната библиотека си останала най-вече структура в рамките на една институция, създадена, за да обслужва служителите на курията и да отговаря на интересите на папите.

Институция от такова значение възобновява работата си в Рим след продължителен период на отсъствие на папите от техния диоцез именно в резултат на движението на хуманизма, чийто представител е папа Николай V. Това дело трябва да се разглежда в контекста на неговото желание да подеме и през призмата на нови теоретични постановки да вдъхне живот на традицията на изследвания и размисли, която свързва Светия престол с Рим на Римската империя и с Рим на първите християнски свидетелства на апостолите Петър и Павел. Всъщност, както е видно от собствените му бележки, намерени в много от томовете на първоначалната основна колекция на библиотеката, запазени и до днес в съвременната Ватиканска библиотека, папа Николай V е изучавал Рим както от езическата, така и от християнската епоха.

2. Една от най-важните характеристики на тази нова колекция е значителното присъствие не само на латински, но и на гръцки ръкописи – последните представляват една трета от цялата колекция: 414 от 1238 тома (следователно броят на латинските е 824), всичките документирани в инвентарен списък, съставен при смъртта на папа Николай V през 1455 г. Папата, който е имал средни познания по гръцки, се консултирал както със западни учени, така и с учени от Изтока. Най-изтъкнат между тях е бил Джовани Тортели, един от първите най-компетентни грецисти сред хуманистите на Запад. Самият той е бил личен приятел на папата и като близък негов съратник бил назначен за уредник на новата колекция, особено

във връзка с най-важната ѝ част – гръцките ръкописи. Цяла поредица от саморъчно написани писма, които се пазят в сбирките на Ватикана, документират изследователската работа на библиотекаря Тортели. Тази дейност личи от запазените до днес ръкописи.

3. Нещо повече, нуждата от папска библиотека на два езика – латински и гръцки – е изникнала в един определен период от развитието на културата – епохата на хуманизма, но едновременно с това се свързва и с определени условия в живота на църквата по това време. Още от времето на Петрарка хуманистите са разширили хоризонтите си, обхващайки както класическата, така и християнската древност. Но до края на XIV век малцина на Запад са знаели гръцки дотолкова, че да са в състояние да четат и изучават ръкописи. От началото на XV век обаче учените навлизат дълбоко в изучаването на гръцки и латински език и култура и се връщат към използването на оригинални текстове. Възраждането на грецистиката на Запад включва всички дисциплини – както познатите на широката публика, така и строго богословската тематика. Впрочем, интересът към слабо познатата през средните векове на Запад гръко-византийска патристика преживява ренесанс, който стъпва изцяло върху преводи от късната античност. Пример за това е подновеното изучаване на трудовете на един толкова значим църковен отец като Йоан Златоуст от хуманистите на Възраждането. Благодарение на появата на важни свидетели, които дотогава са оставали на Изток, се възражда и интересът към библейския текст на оригинални езици. Преди всичко това е Кодекс В, за чието присъствие във Ватиканската библиотека съществуват свидетелства още от 1475 г.

Тези интереси са също част от непрекъснатия обмен между двете църкви, латинската и гръцката, който се развива в началото на XV век. Латинската църква прави опит да спаси Гръцката църква, заедно с онова, което е останало от Византийската империя, застрашена за нещастие от неумолимия натиск на турците.

Този обмен, макар и предшестван от многобройни църковни, политически и културни контакти и осъществен в много области, включително и на институционално равнище, достига своя връх на събора във Ферара–Флоренция от 1438–1439 г. Както е общоизвестно, този процес не е довел до същинско единство, може би защото на времето е бил замислен най-вече с юридически средства, което донякъде се дължи на убеждението на църковните общности, че те нито са истински ангажирани в процеса на обединение, нито са изцяло представявани от реализаторите на този проект. Но този изблик на събития и дискусии наистина е оказал благотворно влияние върху обмена и установяването на взаимно доверие и интерес. Самият Николай V, преди да бъде избран за папа, участва пряко в Събора за уния с важен и оригинален принос и когато става папа, стреми се да събере в Рим духовното и културното наследство на двете църкви. Несъмнено, това е била една от причините да събира голям брой византийски гръцки текстове и ръкописи. Той се виждал папа на една църква, която, в неговите представи, била постигнала известно единство.

4. Но каква библиотека и каква „гръцка култура“ е пренесена в Италия и по-специално във Ватиканската библиотека по това време? Несъмнено не самата класическа култура, а по-скоро живият гръцки език, общоприет във византийския свят, който с основание се е считал за приемник на класическа Гърция. Това наистина е един друг, твърде оригинален аспект на тези обмени. Западните учени,

които говорили на латински, се отправяли към Византия, за да изучават гръцки в научните школи, служещи си с не много различен от древния език и продължаващи да черпят знания от основните класически и християнски съчинения. Самият Тортелли през 30-те години на XV в. е прекарал известно време във Византия, за да изучава езика и културата, снабден от предшественика на Николай V – Евгений IV, с папско писмо, в което изрично се споменава намерението му да се занимава в Константинопол с наука. По същите причини и гръцкият раздел на Ватиканската библиотека на Николай V е имал всички характеристики на една византийска библиотека:

- Там намираме *класически* раздел и *имперски* раздел, които включват запазени произведения на Херодот, Полибий, Тукидид, Ксенофонт, Платон и Аристотел, както и съкровищата на византийските хронисти, чиито важни свидетелства са включени в първоначалната колекция на Ватиканската библиотека.

- Разделът, който можем да наречем *патриаршески*, е с голям обхват и съдържа много свещени книги и богословски съчинения. Естествено, това е най-многобройната и разнообразна колекция, която включва библейски книги и коментарии. Тук са събрани документи от църковните събори, произведения на отците на Църквата като Йоан Златоуст, Василий Велики, Григорий Назиянски и Григорий от Ниса, Ефрем Сирийски, Йоан Климак, и най-сетне текстове, свързани с Григорий Палама и с негови противници от XIV век.

- Съществува и *научен* раздел, който включва съчинения по граматика, риторика и поетически съчинения: освен ораторите Либаний и особено Демостен и класиците като Омир, Пиндар и древните лирици и трагичи, от които византийците са изучавали гръцки език, тук срещаме сборници с граматически съчинения и езикови учебни пособия, характерни за византийските училища.

- Разделите за литургическа и хагиографска литература са много големи и включват византийски богослужебни текстове и големи хагиографски сборници, един от които се приписва на Симеон Метафраст.

- Най-сетне, разделът по математика е добре представен със съчинения на Теон Александрийски и разнообразни подобни текстове.

Много от тези съчинения, дотогава неизвестни на Запад, били събрани тук за пръв път от един западен учен. По изрично нареждане на папата били подготвени нови преводи. Тази задача била поверена на двуезични латински хуманисти, между които Лоренцо Вала и Поджио Брациолини, на които били предоставени оригинали от новата сбирка и били щедро възнаградени за труда си.

5. В едно папско писмо от 30 април 1451 г. папа Николай V документира и основните юридически постановки на тази нова институция. Това е писмо за назначаването на Енох от Асколи, един от легатите, изпратени от папата, както на Запад, така и на Изток, за да събира книги за новата библиотека. Когато е писано писмото, основите на библиотеката вече са били поставени. Това е посочено ясно в началните думи: *Iamdiu decrevimus*, които изразяват вече взето решение. По-нататък в изречението се споменава двукратна цел на институцията – да служи на Светия престол и да бъде на разположение на учените, както и „двуезичието“ на гръцки и латински, което е било в замисъла за институцията от самото начало. Всъщност папата пише: „Взехме решението преди известно време и правим всичко възможно да осигурим една библиотека от латински и гръцки текстове (*habeamus*

librorum omnium tum latinorum tum graecorum bibliothecam) в полза и удобство на всички учени (*pro communi doctorum virorum commodo*), което отговаря на достойнството на папата и Светия престол. Днес притежаваме повечето от тези съчинения, които съществуват. Но много древни текстове са изчезнали, изгубени поради нехайство в миналото. По тази причина изпращаме нашия сътрудник с мисията да се издирят и препишат всички книги, които бъдат намерени.“

Когато Томазо Парентучело все още бил във Флоренция на служба на Казимо де Медичи, по поръка на херцога той съставил един библиографски *Канон*, т.е. тематично подреден списък от книги, който да служи за съставяне на библиотека. Този *Канон*, който бил съставен от всички „факултети“, т.е. групи от дисциплини, които изразяват колективното знание на един университет, е представлявал нещо като проект за универсална библиотека. Именно този проект вдъхновил Николай V, щом бил избран за папа, да създаде новата библиотека, за която говорим и която е била първоначалната Ватиканска библиотека. Отличителен белег на тази универсалност на новата библиотека е нейната двуезичност – латински и гръцки език.

Очевидно е обаче, че зад всичко това стои опитът от срещите и обменът между латинския и гръцкия свят, между гръцката и латинската църкви, чийто най-забележителен резултат е била все по-голямата взаимна осведоменост на двете църкви и откритост към доверие и диалог. Желаният съюз не бил постигнат, но поетата тогава, полезна за Запада посока била стимул за разкриването на канал за по-добро опознаване на богатствата на една извисена духовна и културна традиция. Започвайки с гръцкия свят, Западът не след дълго се обърнал към Изтока като цяло. Свидетелство за началото на този процес е самата Ватиканска библиотека, която още в края на XV век вече притежавала колекция от еврейски, арабски и сирийски книги. Несъмнено това познание по същността си било „книжно“, но въпреки това, подобно на гръцкото културно наследство, което било предадено чрез византийците, тези знания са стъпили на живи и преки източници.

II. По начертания път

На основата на събраните сведения сега можем да изберем онези характерни и значими особености на създадената от папа Николай V библиотека, които вероятно са се появили отново в процеса на развитие на Ватиканската библиотека през вековете и, което е още по-важно, които ще бъдат нейно вдъхновение в бъдеще.

1. Първият аспект е обстоятелството, че тази библиотека представлява институция, която с книгите си и с всички услуги, поискани от нея, се стреми да остане достъпна и открита за всеки, който търси познание, който желае да учи и да се занимава с научна дейност. Това е библиотека, която, както се казва в папското писмо от 1451 г., работи *pro communi doctorum virorum commodo* (за ползата и общите интереси на учените), или по думите на папа Бенедикт XVI при посещението му в библиотеката на 25 юни 2007 г., тя е „гостоприемен дом на познанието, културата и човечността, който разтваря вратите си пред учените от цял свят, независимо от произхода, религията или културата им“, като запазва „синтеза между култура и вяра, който се излъчва от поверените ви за пазене ценни документи и съкровища, от заобикалящите ви стени, от близките музеи и от великолепната светла базилика, която се вижда от вашите прозорци“.

Едва отскоро работя във Ватиканската библиотека. Донякъде все още се чувствам като външен човек, за да мога да предам без опасение от прекомерно превъзпяване гледищата на мнозина, които оценяват високо климата в обслужването и традицията за качествена работа във Ватиканската библиотека. Съзнавам, че това не се появява внезапно и не се запазва завинаги. Необходимо е в бъдеще този подход да се потвърждава и да се отстоява. И това не се свежда само до усъвършенстване на собственото ни поведение. Ясно е, че трябва да се оценят и внимателно да се осъвременят всички инструменти, с които се осигурява подкрепа, подпомагане и улесняване на изследователската дейност на учените.

Например, след разнообразни и успешни пилотни проекти, преминали изпитване през последните години, вече е наблизил моментът за планирането на всеобхватен проект за дигитализиране на ръкописите и други по-значими материали, които сме получили и съхраняваме за човечеството, за да можем да запазим тези съкровища по-добре и ги направим адекватно достъпни. Задачата не е проста, защото повдига сериозни технически, правни и финансови въпроси. До вчера тази услуга бе немислима, а днес не може да се отлага повече.

Като друг пример може да се посочи консервационната дейност, която засяга пряко оригинални паметници и конкретно се разгръща в работата по реставрацията. Тя следва да продължава да се развива и по-нататък. В тази връзка не мога да не отбележа, че лабораторията за реставрация е отделът с най-многоброен персонал във Ватиканската библиотека. Тук е мястото да спомена щедрата помощ, която някои обществени и частни институции предоставят за реставрационна дейност. И все пак тази задача все още предизвиква опасения. Към нея трябва да пристъпим с дръзновение, като се облегнем на натрупания досега опит, и да работим съвместно, за да постигнем познанията, необходими в новите ситуации.

Последният пример се отнася до различна област и е свързан с инициативата, чието планиране вече е завършено и реализацията ѝ предстои. Тя се състои в увеличаването на броя на книгите на свободен достъп и е много важно усилие, което се посреща с одобрение от читателите. Разбираемо е, че Ватиканската библиотека, която е разположена в старите си вековни сгради и в толкова малка държава, не може лесно да реши този проблем. Подготвят се планове обаче за нуждите на библиотеката отново да се използва *Salone sistino*, обширната и великолепна зала, в която се е съхранявала Ватиканската библиотека от понтификата на папа Секст VI в края на XVI век, до понтификата на папа Лъв XIII в края на XIX век. *Salone sistino* съчетава чувството за простор и красота. Надяваме се да успеем да я подготвим и да можем да я използваме, ако не през 2010 г., когато библиотеката отново ще отвори врати, то поне скоро след това.

2. Още от времето на създаването си Ватиканската библиотека е известна и със своя хуманистичен дух. Това е библиотека, родена от разбирането на хуманизма от папа Парентучели и групата хуманисти около него, като се започне с първия библиотекар, Тортели. Това обстоятелство не само е определило вида на томовете, събрани за първоначалната Ватиканска библиотека, но и днес, повече от всякога, ни напомня и подтиква към специфичен метод на изследване и определен съдържателен обхват.

Така, чрез своята същност на съкровищница на стари и съвременни текстове и извори Ватиканската библиотека е призвана да окуражава и подпомага всяко

сериозно и задълбочено изследване, което проучва и документира заключенията си, като търпеливо, трезво и адекватно се обръща към изворите, проверява данните и сравнява текстове. Задачата е скромна, но ние вярваме, че тя е съществена за онези, които търсят такъв вид истини, които никога не могат да се проумеят било забързано или лековато, било със сила. Разкриването на тези истини се постига само с присъщото на хуманизма научно дирене, което се отличава с филогическа прецизност и внимателно и точно проучване. Що се отнася до съдържанието, традицията на хуманизма, която лежи в основата на Ватиканската библиотека и резултат от която е първоначалното ядро на нейната колекция, представлява още по-силен импулс за библиотеката – както днес, така и в бъдеще да насърчава и подпомага по-нататъшното изследване на теми, свързани с човека, неговата рационалност, духовност и достойнство. Хуманизмът възниква като светъл момент, когато се осъзнава достойнството на човека в цялото му духовно богатство и това е една перспектива, която е особено важна днес. Дори би могло да се каже, че тя има фундаментално значение за бъдещето на човечеството. В този смисъл, да се подпомагат онези, които са се посветили на изследвания в областта на хуманизма с чувствителност и, както вече казахме, с филологическо усърдие, е нелека задача, поверена на Ватиканската библиотека днес и в утрешния ден.

3. Последният аспект, който откриваме във Ватиканската библиотека на папа Николай V, е нейният универсален или ако щете, икуменически дух. Конкретната цел на папа Парентучели е била създаването на *универсална* библиотека, която е трябвало да включва различните области, в които намира място познанието, представено в двойната ос на латински и гръцки (наред с третата, източна ос, която е била добавена логично в процеса на последвалото през следващите десетилетия разширение).

Този универсален и икуменически дух, който произхожда от образованието на Томазо Парентучели и от опита му от събора във Ферара–Флоренция, подсилен от контактите му и от диалога между Запада и Изтока, оставя траен отпечатък в развитието на Ватиканската библиотека през вековете. Всъщност той определя трайно всяка култура, достойна за това име, тъй като по своето естество тя предразполага към дух на общуване. Както вече споменах, използвайки думите на папа Бенедикт XVI, Ватиканската библиотека е замислена да бъде „гостоприемен дом на познанието, културата и човечността, който разтваря вратите си за учените от цял свят, независимо от произхода, религията или културата им“. Но, благодарение на лекотата, с която днес се преодоляват географски разстояния и която позволява да се срещат хора и институции от далечни и коренно различни среди и най-вече заради нейната особена роля като библиотека на папите и на Светия престол в отношенията им с други религиозни и граждански институции, Ватиканската библиотека днес и в бъдеще е призвана да работи за сътрудничество и културно разбирателство с институции от цял свят.

Заедно те откриват универсалността на автентичното познание и буквално неограничения потенциал за разбирателство и сътрудничество, присъщ на всяка културна проява. Това е мисията, поверена ни от прозорливостта на папа Николай V, която ние се надяваме да продължаваме да изпълняваме с благодарност.

Преведе Васил Атанасов

НАУЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ И НОВОВЪВЕДЕНИЯ В ЕВРОПЕЙСКАТА БИБЛИОТЕКА: ПРОЕКТЪТ TELPLUS

ГЕОРГИЯ АНГЕЛАКИ

Въведение

Европейската библиотека е служба на Конференцията на директорите на европейските библиотеки (CENL)(1). Тя е основана през 2005 г. с цел да предлага обща точка на достъп към разпределените колекции на 48-те национални библиотеки на страните, членуващи в Съвета на Европа(2), и националната библиотека на Ватикана. Развитието ѝ започва с предоставяне на информация за библиотеките (проекта Gabriel)(3) и достига до предлагане на интегрирана точка на достъп до техните он-лайн ресурси. През 2005 г. Европейската библиотека е основана само от 9 библиотеки(4), а в началото на 2009 г. 48 национални библиотеки ще участват пълноправно и ще предлагат достъп он-лайн до над 330 колекции.

Мисията на Европейската библиотека е описана по следния начин: *„Европейската библиотека съществува, за да разкрие цялото познание, информация и култури на всички национални библиотеки в Европа.“* Нейната основна цел се постига с включването на останалите европейски национални библиотеки. Затова през следващите години стратегията ѝ ще се изрази най-вече в инвестиране на ресурси в подобряване на обслужването чрез нововъведения. Това ще се постигне с усъвършенстването на многоезичното търсене и извличане на резултати, предлагането на потребителите на повече дигитално съдържание и услуги, съобразени с конкретните им интереси, и оптимизирането на възможностите за търсене и преглеждане на портала като цяло.

TELplus(5) е проект на CENL, предложен от консорциум от 26 партньора – национални библиотеки и научноизследователски центрове, които си поставят за цел да обединят своите изследователски усилия и новаторски постижения, за да постигнат по-високо качество на услугите и продуктите на Европейската библиотека. Проектът се координира от националната библиотека на Естония(6) и Eremo s.r.l(7) и се финансира частично от програмата eContentplus(8) на Европейската комисия. Работата по него започна през октомври 2007 г. и ще продължи 27 месеца.

Проектът дава възможност да се разпределят научноизследователските и иновационни дейности за Европейската библиотека. Всеки отделен пакет от такива дейности е насочен към значително увеличаване на количеството на дигиталното съдържание в нея или към усъвършенстване на достъпа до съдържанието и възможностите за цялостно ползване на услугата. Моят доклад представя разработките, постигнати от основните технически пакети на проекта през първата

година от неговото осъществяване и очакваното им въздействие върху обслужването.

Изложението е съобразено със структурата на работните пакети (WP1–WP5)(9) на проекта. В отделните му части е описан напредъкът във всеки от пакетите и неговото отражение върху Европейската библиотека. Първият работен пакет се отнася до използването на OCR (оптично разпознаване на символи)(10) при дигитализирането на съдържание от 14 национални библиотеки и до свързания с него модел на Европейската библиотека, който е начало на дългосрочна стратегия за индексирание на текстове. Във втория работен пакет е описана системата, която поддържа мощна и перспективна инфраструктура за централизирано управление на разпределени хранилища с помощта на протокола за събиране на данни на инициативата Отворени архиви(11) (OAI–PMH). Изследователската дейност, описана в третия работен пакет, включва прототип на машина за семантично търсене, замислена да отговаря на необходимостта от текстово търсене и визуализация, изследване на методите за прилагане на полуавтоматично съпоставяне на предметни рубрики и първоначалното проучване за създаване на съобразено с FRBR(12) хранилище за автоматично набрани записи с мета данни от националните библиотеки. Този пакет съдържа три направления, които са свързани с общата цел да се усъвършенства достъпът до съдържанието, като се обърне специално внимание на многоезичната и семантичната функционалност. Работният пакет 4 е посветен на инфраструктурата на обслужването и на изграждането на регистър, основан на идеята за стандартизиране на описанията на услугите. Последният работен пакет описва обсъждането на проведеното изследване на потребителските профили, насочено към предлагане на персонализирано обслужване.

Работен пакет 1. Използване на оптично разпознаване на символи при предварително дигитализирани материали

Макар самата дигитализация да не е основна дейност на Европейската библиотека, резултатите от изследването на одобрението на ползвателите показват, че предлагането на дигитално съдържание е тясно свързано с успешното обслужване. Първият работен пакет е от значение, защото той подпомага националните библиотеки в производството и предлагането от Европейската библиотека на огромно количество дигитално съдържание и разпространява информация за добрите практики в прилагането на оптичното разпознаване на символи – начинание, което е доста скъпо за тях и все още не е достатъчно документирано.

Работният пакет 1 на проекта TELplus предвижда 14 национални библиотеки(13) да използват оптично разпознаване на символи, за да постигнат пълно текстово търсене в общо повече от 20 милиона страници, които са съществували досега само като дигитални образи. Полученият пълен текст ще се ползва за подробно търсене в дигиталните библиотеки на партньорите, а съдържанието ще бъде достъпно и чрез Европейската библиотека.

Първият преглед на напредъка по работния пакет показва видовете материали, към които при изпълнението на проекта ще се приложи OCR. Повече от половината от съдържанието се състои от вестници, а в останалата част преобладават книгите, списанията и брошурите. Националната библиотека на Словения участва с най-старата книга, издадена през 1500 г., а най-новият материал е вестник от Исландия, публикуван само преди 6 години. По-голямата част от материалите са от началото

на XIX до средата на XX век. Географското покритие на съдържанието се простира от Средиземноморието до Гренландия и Латинска Америка. Документите са на над 30 езика, между които фарьорски, гренландски, идиш и латински, а в някои случаи съдържанието на документа е на повече от един език. Всичко това представлява предизвикателство пред софтуерните инструменти за оптично разпознаване на символи, които все още не са достатъчно разработени за използване с езици с ограничено разпространение, да не говорим за старите шрифтове при тези езици.

Прегледът показва и различия в опита на националните библиотеки с прилагането на OCR. Някои от партньорите имаха вече добре установена и понякога масово прилагана практика, докато други използваха OCR за пръв път. На срещата в Националната библиотека на Франция(14) през януари 2008 г. представителите на националните библиотеки споделиха опит по отношение на критериите за подбор на съдържание за дигитализиране и прилагане на оптично разпознаване на символи, качеството на OCR и неговото измерване, проблемите на използването на технологията на OCR от самите библиотеки, процедурите и цените при наемане на външни изпълнители, подходящите за различна употреба софтуерни продукти и изходни формати. Партньорите оцениха високо обмена на тази информация, тъй като тя е оскъдна и е трудно да се намери литература за добри практики в тази област на английски език(15). Следващите стъпки от работния пакет подпомагат разпространението на информация за различни практики, насочването към пропуски в езиковите и софтуерни инструменти, свързани с езиците с ограничено разпространение и старите шрифтове(16), и приемането на стандарти в тази област, за да се осигурят качествени резултати за дълготраен достъп до дигитализираното съдържание.

Едновременно с това, за периода от март до август 2008 г., Европейската библиотека осъществи пилотен експеримент за търсене, извличане и индексирание на някои образци от материали на партньорите, преминали процедурата на OCR, за да проучи проблемите, които ще срещне Европейската библиотека при прилагането на възможността за пълно текстово търсене. Не се очаква индексиранието на оригиналните дигитални материали да предизвика затруднения, но Европейската библиотека е сериозно загрижена за качеството на материалите, които са били подложени на оптично разпознаване на символи и в бъдеще приемането на подходящ подход към индексиранието ще трябва да се съобрази с резултатите от проучването на очакванията и толерантността на ползвателите по отношение на грешки.

В близко бъдеще Европейската библиотека ще работи за установяването на стандартизиран, ясен и перспективен процес на търсене, извличане и индексирание на материали, получени в резултат на масова дигитализация или създадени в дигитална форма от националните библиотеки, участващи в проекта. Пилотният експеримент показва, че в резултат на различните практики на партньорите, при приложението на OCR се създават разнообразни изходни формати и затруднения за достъпа, които не могат да бъдат дългосрочно решени от всяка библиотека поотделно. Като има предвид постигнатите досега положителни резултати от стандартизирания процес на осигуряване на достъп до мета данните за колекциите, Европейската библиотека ще се стреми да работи с партньорите от националните библиотеки за съгласувана стандартизация на процеса на пълно текстово търсене и за определяне на ограничен брой пълнотекстови формати, максимално съобразени с качеството на пълнотекстовото дигитално съдържание и дългосрочния достъп до него.

Работен пакет 2. Усъвършенстване на използваемостта на Европейската библиотека чрез прилагане на протокола за събиране на данни на инициативата „Отворени архиви“ (OAI-PMH)

Вторият работен пакет е насочен към подкрепа на усилията на Европейската библиотека за създаване на централно хранилище за автоматично набрани записи с метаданни от националните библиотеки. Това е от решаващо значение за осигуряването на бързо търсене и създава възможност за допълнително надграждане на многобройни функции и услуги. Работният пакет помага да се снижи значително бариерата пред възприемането на протокола OAI-PMH от националните библиотеки, за да се представят техните метаданни и да се създаде инфраструктура за централизирано управление на разпределени хранилища за метаданни, отговаряща на специалните изисквания на Европейската библиотека.

Днес Европейската библиотека използва протокола SRU (Search/retrieve via URL)(17) за запитвания за отдалечени обекти както чрез SRU, така и чрез Z39.50(18) и централно хранилище за индексирани метаданни, събрани автоматично след претърсване на съобразените с протокола OAI-PMH хранилища на партньорите. Това съчетано търсене налага многобройни ограничения върху търсенето и извличането на резултати като забавяне на отговора и изключване на манипулация, която би породила повече релевантни резултати за ползвателите (напр. ранжиране).

Националните библиотеки постепенно осъзнават значението на отказа от Z39.50 и на (частичното) разкриване на метаданните си за различни машини за търсене и за Европейската библиотека. Автоматичното претърсване на библиотеките означава, че Европейската библиотека може да създаде централно депо от ценна многоезична информация, която да бъде обработвана чрез методи, осигуряващи на ползвателите действително подобряване на функционалността. Данните могат да бъдат семантично обогатени чрез тезауруси, контролни файлове и други езикови ресурси. Облекчават се усилията за превод. Стават възможни избягването на дублиране и групирането на резултатите. Създават се условия за прилагане на FRBR при търсенето и преглеждането на записи. Съдържанието на агрегираните метаданни на Европейската библиотека(19) може да бъде представено по-добре върху приложенията на web2.0(20), като например разработеното от Европейската библиотека графично приложение(21), което може да бъде включвано в други уебсайтове.

В този контекст Instituto Superior Technico (IST)(22) от Лисабон, Португалия разработва за Европейската библиотека интегрирана инфраструктура за претърсване, съставена от две части. Първата, която е клиентски базирана, е предназначена за националните библиотеки, а втората е инсталирана централно в Европейската библиотека. Системата се нарича REPOX(23) и е проектирана в съответствие с нейните специални изисквания. Локалният модул е самостоятелен java сървър, който включва лесен за използване интерфейс за управление на данните и функции, свързани с хранилището. Модулът е проектиран и за конвертиране на набори от символи и за съпоставяне на форматите за метаданни на партньорите с единния формат за метаданни на Европейската библиотека – TEL Application Profile(24).

За Европейската библиотека ще бъде проектиран и централен компонент за претърсване, който да съответства на специфичните изисквания на хранилищата на партньорите. Системата ще дава възможност за прилагане на график при претърсването, съобразен с ритъма на актуализиране на отделните колекции и ще генерира съобщения при повреда на сървъра. В такъв случай системата ще

възобнови дейността си след влизане в действие на сървъра. Функцията за конвертиране на данни и набори от символи също ще бъде интегрирана в централния компонент. Очаква се, преди завършването на проекта, работният пакет да набере повече от 30 милиона записа и да ги предостави на Европейската библиотека.

Другоочаквано значимо развитие е възможността за претърсване на сървъри, функциониращи с протокол Z39.50. Така ще стане възможно да се заобиколят ограниченията, наложени от някои библиотечни системи, които не допускат контрол върху метаданните и изключват експортирането им от локалните бази данни в хранилища, съобразени с протокола OAI-PMH.

Работен пакет 3. Усъвършенстване на достъпа

Работният пакет 3 е многостранна дейност, съчетаваща изследвания за нововъведения в Европейската библиотека в различни области, обединени от общата цел да се подобри достъпът до съдържанието и да се разшири нейният семантичен и многоезичен потенциал.

Работният пакет 3 включва следните задачи.

Задача 1. Усъвършенстване на достъпа до пълен текст

Тази задача е следващата стъпка след Работния пакет 1, който създава пълнотекстовото съдържание на Европейската библиотека. Тя е насочена към проучване на изискванията на ползвателите по отношение на търсенето и преглеждането на пълния текст и към създаване на прототип на търсеща машина в малък мащаб, който е приспособен към специфичните особености на обработения чрез оптично разпознаване на символи, описан в Работен пакет 1, текст, и предлага разширена семантична и многоезична функционалност на ползвателите.

Екипът от Френската национална библиотека, който ръководи работния пакет, започна с проучване на международния и френския пазар на комерсиален софтуер и софтуер с отворен код, за да разработи критерии за оценка на тяхната семантична и многоезична функционалност. Между анализиранияте функции(25) бяха преводът на списъците със запитвания и резултати, изключването на двусмислие при информационното търсене, анализът на текста, възможностите за пренасочване на търсенето.

След това специализирани групи подготвиха приоритетите за разработването на прототипа и ги включиха в заданието за машина за търсене, публикувано през октомври 2008 г. Работата по прототипа ще продължи от ноември 2008 до юни 2009 г. и ще се съсредоточи върху извличането на имена и географски наименования и върху избягването на двусмислие при запитванията.

Специализираните групи споделят интересното наблюдение, че макар ползвателите да са заинтересувани от свързаните с превод функции и да одобряват възможността да правят запитвания на родните си езици и да получават резултатите от търсенето, преведени от всички останали езици, те се съмняват, че това е напълно възможно. Необходими са допълнителни тестове и проучвания, които да внесат по-голяма яснота в тази област, за да се разберат по-добре очакванията на ползвателите и възможностите на съществуващите инструменти за превод.

Задача 2. Усъвършенстване на многоезичния достъп чрез проучване на автоматичното съпоставяне на предметни рубрики

За усъвършенстване на многоезичния достъп до съдържанието може да се приложи съпоставяне на предметните рубрики и контролираните речници. Ръчното сравняване обаче отнема много време и усилия(26). Тази задача включва проучване

на възможността за приложение на полуавтоматични методи на съпоставяне на речниците. То се провежда от екип на STITCH (Semantic Interoperability To access Cultural Heritage)(27) и се състои в изследване на семантичното взаимодействие между контролираните речници в сектора на културното наследство и определяне на съответствията между понятия, за да се увеличат резултатите от търсенето. STITCH участва във формулирането на модела SKOS (Simple Knowledge Organization System)(28) за формално представяне на тези речници в рамките на начинанието на World Wide Web Consortium за създаване на Семантична мрежа(29).

Досега за целта на изследванията в стандартния език за семантично представяне в мрежата SKOS са конвертирани предметните рубрики на националните библиотеки на Франция (Rameau)(30), на Германия (SWD)(31) и на Библиотеката на Конгреса на САЩ (LCSH)(32). Това улеснява използването им в различен контекст, например в прототипа на машината за семантично търсене в рамките на Задача 1, която беше описана по-горе.

Задача 3. Създаване на хранилище за метаданни, съобразени с FRBR за Европейската библиотека

След използването на библиографски записи, набрани от библиотеките на партньорите, предстои задачата да се усъвършенства търсенето и преглеждането на съдържанието чрез прилагане на Функционалните изисквания към библиографските записи (FRBR). В основата на концептуалния модел FRBR са заложили четири възможности за ползвателя: „да намира“, „да идентифицира“, „да подбира“ и „да получава“ и чрез него се прави опит да се обедини информацията от записи, отнасящи се до различни преводи, издания или варианти на различни носители на едно и също произведение. Тази перспектива на каталогизацията, насочена към улесняване на ползването, може да има огромно отражение върху използваемостта, тъй като чрез групирането на подобни записи за ползвателя тя намалява значително броя на резултатите от търсенето.

Прилагането му обаче не е лесно и все още не съществуват достатъчно инструменти за софтуерна поддръжка, поради което моделът не е разпространен масово. Затова, първата цел на проекта беше да се направи преглед на съществуващите приложения(33) и да се поканят експерти в тази област, които да се запознаят с Европейската библиотека и да предложат потенциални сценарии за внедряване.

Международният семинар за FRBR(34) положи основите на експериментирането на прототипа, което започна с някои „супер произведения“ като Библията или книги, чиито автори са носители на Нобелова награда. Предполагаше се, че записи за тях съществуват в различни библиотеки на много езици. Където е възможно, ще бъде използвана системата REPOX, създадена в рамките на Работния пакет 2, за набиране на записи във формат MARC, тъй като те са много подходящи за съобразяване с FRBR от Дъблинското ядро. Международната група специалисти от библиотеки и търговски фирми, съставена на семинара, пое задължението да се включи в проекта. Очаква се хранилището за метаданни, съобразени с FRBR, да бъде готово през юни 2009 г.

Работен пакет 4. Интегриране на услугите в портала на Европейската библиотека

Работният пакет 4 има за цел създаването на модулна инфраструктура на услугите за Европейската библиотека и регистър, основан на техните

стандартизирани описания. Стандартизацията на описанията на услугите повишава тяхното качество, тъй като отпада необходимостта те да бъдат записвани директно в програмата на портала, а ползвателят, независимо къде се намира, би могъл лесно да потърси и използва функции, които съществуват в мрежата, ако е преодолел правните ограничения и забраната за достъп. По подобен начин, създаването на контекстночувствителни услуги означава, че резултатът от едно запитване може да препрати ползвателя към нови функции, релевантни на неговия интерес.

Освен това в рамките на проекта партньорите са разработили редица нови услуги, а различните случаи на използване на някои от съществуващите са анализирани, за да се изгради регистър с описанието им и модел за данни. Новите услуги, които ще бъдат разработени, са: софтуерни инструменти за анотиране на изображения, видео и текст, инструмент за представяне на стари карти в Google maps(35) с означение на хронология, тезауруси и контрол върху формата на имената, инструмент за екранно увеличение на изображения и инструмент за анализ на текст.

За да се изследват необходимите условия за стартиране на търсене на услугите, да се изпробват услугите в реална среда и да се инструктира портала как да ги ползва, беше приложена тестова версия на Европейската библиотека. Така се получи значителна информация за модела на обслужване. В броя за януари/февруари на D-Lib Magazine(36) ще бъде публикувана статия за първата версия на схемата на модела от Тео ван Веен от Националната библиотека на Холандия, която ръководи работния пакет.

През следващата година се очаква да бъдат завършени моделът на обслужване и разработваните услуги и ще се планира потенциалното им интегриране в портала на Европейската библиотека. Научните разработки в областта на стандартизирането на описанията на услугите могат да имат голямо значение не само за Европейската библиотека, но за други сайтове, които предлагат услуги. Подробен анализ на правните проблеми, които биха възникнали при използването на услугите от трети страни, е извън обхвата на този проект. И все пак, в бъдеще ще трябва да се обсъди въпросът, дали моделът на описание на услугите трябва да получи широко признание и да се обърне внимание на правната рамка на това развитие.

Работен пакет 5. Услуги за персонализация на ползвателите – анализ на лог файл и употреба на анотации

За Европейската библиотека от първостепенно значение е изследването на профилите, нуждите и потребителските навици на нейните ползватели, осъществено в рамките на последния работен пакет от проекта. Този задълбочен анализ може да бъде източник на богата информация, която да усъвършенства ползването на портала като цяло чрез създаване на конкретни услуги за специфични групи ползватели, предлагане на реално персонализирано търсене и извличане на информация, съобразена с индивидуалния профил на потребителя и дори подготвяне на информация за цялостната политика на Европейската библиотека и на националните библиотеки в области от стратегическо значение като многоезичието, политиката за развитие на колекциите и дигитализацията.

Екипът от изследователи, ръководен от Университета в Падуа(37), си поставя за цел да анализира разнообразни източници на информация от и за ползвателите на Европейската библиотека, за да изгради структурна рамка за систематично събиране и анализ на данни. За потребителите на Европейската библиотека има различни източници на информация както преки, така и косвени. Най-съществени

са лог файловете(38), данните на регистрираните ползватели и резултатите от изследване на потребителите.

Лог файловете от уеб-сървъра са източник на косвена информация за трафика на портала и за някои общи характеристики на ползвателите – като географското им местоположение (на основата на техните IP адреси), последния посетен от тях сайт и ключовите думи, използвани от тях за търсене в Европейската библиотека. В допълнение Европейската библиотека изгради система за записване на ползването, за да регистрира задълбочено действията на ползвателя, свързани с търсене – езикът, използван за интерфейс, колекциите, избрани за преглеждане, конкретни записи, които са подбрани, и допълнителни услуги, които би могъл да използва (напр. функцията „виж он-лайн“ за дигитален обект или опцията „отпечатай“). Тези източници на информация улавят интуитивните практики при търсенето.

Освен това има и персонална информация, която ползвателите приемат сами да предоставят в процеса на регистриране(39) в Европейската библиотека като професия, принадлежност към организация и области на интереси. Групата изследователи от този работен пакет анализира данните за регистрираните ползватели, съчетавайки ги със записаните данни за тяхното движение в сайтовете(40), с цел да се постигне реално персонализирано търсене, съобразено с нуждите на конкретния потребител.

Анализът на потребителските навици при търсенето на целеви национални, професионални или възрастови групи може да даде допълнителна полезна информация за проектирането на функции, отговарящи на техните интереси. Например, статистическите данни, с които разполагаме, показват, че съществува връзка между страната, от която произхождат ползвателите, езика, който използват при интерфейса, и подбора на конкретни колекции. Това дава основание, когато ползвателят е с френски IP адрес да се появява интерфейс на френски език, както и да се показват на първо място резултатите от колекции, за които е вероятно да съдържат записи на френски, като например колекциите от Франция, Белгия, Люксембург или Швейцария. Това не се отнася само за потребители от европейска страна. Ползватели от Ливан, например, също превключват на френски интерфейс с влизането си в портала (понеже все още не се предлага арабски като опция) и можем да приемем, че и те биха желали да видят на първо място записите на френски език.

И накрая, проучването на потребителите е необходимо за потвърждаване на информирани решения за проектирането на определени услуги или функции на портала, взети на основата на анализа на движението на потребителите в сайтовете.

Насочените към ползвателите тестове в рамките на проекта TELplus имат за цел да проучат техните изисквания по отношение на планираните конкретни услуги. Предвижда се в бъдеще придобитият опит да стане част от стандартна практика при разработването на нови услуги. Националните библиотеки на Холандия, Франция и Италия (Флоренция), които са партньори в този работен пакет, използват досегашния си опит и ще организират специализирани групи за участие в тестове за проучване на нуждите на потребителите. Първите тестове ще се проведат през пролетта на 2009 г. и ще изследват реакцията на ползвателите по отношение на приложението на инструменти за аотиране на образи, текст и видео.

Втората година от работата по проекта ще бъде съсредоточена най-вече върху продължаването на изследователската и развойна дейност в описаните по-горе

направления, върху значителното увеличаване на предлаганото дигитално съдържание и оптимизирането на ползването на портала. Голямо постижение е обработката чрез OCR на 20 милиона страници, които партньорите в проекта предоставят за търсене чрез Европейската библиотека и нарастването на броя на набраните в централното хранилище метаданни до не по-малко от 30 милиона записа. Европейската библиотека ще премине почти изцяло от неподходящото разпределено съчетано търсене към търсене в централно депо от метаданни на библиотеките участници в проекта. Това ще увеличи скоростта на търсенето и извличането на резултатите и ще създаде възможност на потребителите да се предложат допълнителни функции като ранжиране и групиране на резултатите. С използването на трансформираните чрез SKOS предметни рубрики от Работния пакет 3 и на контролните файлове от Работния пакет 4 ще стане възможно семантичното обогатяване на централно агрегираните записи. Нещо повече, Европейската библиотека ще бъде в състояние да демонстрира използването на парадигмата на FRBR и да постигне резултати при търсенето и преглеждането на нейните записи.

Все още е рано да се оценява значителният принос, който Европейската библиотека ще отбележи в областта на стандартизирането на описанието на услугите. И все пак нейният портал ще спечели от въвеждането на модулна архитектура, която е в по-голяма степен насочена към услугите. С разработването на значими услуги ще се увеличат възможностите за ползване и познанията за търсенето като цяло. Тук се включват софтуерните инструменти за анотиране, услугите с отчитане на мястото, от което е подадено запитването, и инструментите за пълно текстово търсене. По отношение на последните Европейската библиотека ще извършва изследвания чрез прототип на нова машина за търсене по съдържание, съобразена с особеностите на обработените с OCR от библиотеките участници в проекта текстове. И накрая, вече е разработена структурна рамка за анализиране на автоматично записаната информация за действията на потребителите в портала, която заедно с резултатите от проучването на ползвателите, ще донесе значителна информация за това какво търсят те, къде се затрудняват и напускат сайта и доколко ги задоволяват предлаганите функции. Тези сведения на свой ред ще определят потребителските изисквания към прилагането на услугите, които се разработват от проекта и ще допринесат за значително усъвършенстване на портала и за осигуряването на персонализирани услуги.

В заключение трябва да се спомене, че значителната изследователска и развойна дейност, осъществена в рамките на проекта TELplus, като например системата REPOX, инфраструктурата на обслужването и мащабната дигитализация на съдържание ще допринесе не само за обновяването на портала на Европейската библиотека, но ще бъде използвана и за разработването на съвременната новаторска услуга Europeana. Europeana(41) покрива различни области и цяла Европа и предлага достъп до дигитализираните фондове на музеи, архиви, аудиовизуални архиви и библиотеки. Вече е разработен прототипът на тази услуга и през ноември 2008 г. той бе представен на Съвета на министрите на културата в Брюксел. Европейската библиотека е не само едно от най-значимите средоточия на библиотечно съдържание в Европа, но тя е и крайтъгълен камък на важната инициатива за разпространяване и използване на богатото европейско културно наследство, подета от Европейската комисия(42) и възприета с въодушевление от всички членуващи в ЕС страни.

Преведе Александра Дипчикова

Бележки

1. Уебсайт на CENL: <http://www.cenl.org>
2. Съвет на Европа: <http://www.coe.int>
3. Архивен уеб сайт на проекта Gabriel: http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/organisation/cooperation/archive_en.html#gabriel
4. http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/organisation/cooperation/archive_en.html#tel
5. Уебсайт на проекта TELplus: <http://www.theeuropeanlibrary.org/telplus/index.php>
6. Национална библиотека на Естония: http://www.nlib.ee/?set_lang_id=2
7. EREMO s.r.l.: <http://www.eremo.net/en/home.php>
8. Програма eContentplus: http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/index_en.htm
9. Работен план на TELplus: <http://www.theeuropeanlibrary.org/telplus/workplan.php>. Останалите работни пакети, които не са включени в този доклад се отнасят до интегрирането на колекциите на националните библиотеки на България и Румъния (WP6), Разпространение (WP7) и Управление и координация (WP8).
10. За оптичното разпознаване на символи вж: http://en.wikipedia.org/wikipedia/Optical_character_recognition
11. The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting: <http://www.openarchives.org/pmh>
12. Модел на Функционални изисквания към библиографските записи, разработен от ИФЛА: <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>
13. В Работния пакет 1 участват следните партньори: Австрийската национална библиотека (ONB), Националната библиотека на Чешката република (NLP), Националната библиотека на Естония (RR), Френската национална библиотека (BnF), Националната библиотека на Унгария (OSZK), Националната и университетска библиотека на Исландия (LBS-HBS), Националната библиотека на Латвия (LNB), Националната библиотека на Литва (LNM), Норвежката национална библиотека (NLN), Националната библиотека на Полша (BN), Словашката национална библиотека (SNK), Националната и университетска библиотека на Словения (NUK), Националната библиотека на Испания (BNE), Националната библиотека на Швеция (NLS)
14. Национална библиотека на Франция: <http://www.bnf.fr>
15. Част от D1.2: „A survey of existing OCR practices and recommendations for more efficient work“, която представлява значителен принос към литературата по тази тема, ще бъде публикувана на уеб сайта на TELplus през ноември 2008 г.
16. Информацията, събрана в процеса на осъществяването на проекта, ще бъде използвана и за друг европейски проект – IMPACT (<http://www.impact-project.eu>), който е посветен на по-задълбочено изследване на усъвършенстването на технологията и инструментите за оптично разпознаване на символи.
17. SRU: <http://www.loc.gov/standards/sru>
18. Z39.50: <http://www.loc.gov/z3950/agency>
19. Архитектурата на Европейската библиотека е обяснена в ръководството за Европейската библиотека: http://www.theeuropeanlibrary.org/handbook/handbook.php?handbook_menu=0-4-1&handbook_menu_pg=handbook/Accessing_my_collections/european_library_portal.html
20. За web 2.0 вж: <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>
21. The European Library Mini Search Box: http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/organisation/services/minisearchbox_en.html
22. Instituto Superior Technico: <http://www.ist.utl.pt>
23. Уеб страницата на REPOX e: <http://rebox.ist.utl.pt>
24. The European Library Application Profile for objects: http://www.theeuropeanlibrary.org/handbook/Metadata/tel_ap.html
25. Прототипът на интерфейса за показване на възможностите за многоезично и семантично търсене, разработен за тестване от потребителите в процеса на изследването, може да се разгледа на тази уеб страница: <http://maquette.bnf.fr/labs/telplusonline>
26. В рамките на проекта EDL Европейската библиотека разработи прототип, включващ резултатите от проекта MACS: <https://macs.vub.ac.be/pub>, които създават възможност за достъп до библиографски данни от националните библиотеки на Франция, Германия, Швейцария и Великобритания с използване на съпоставените предметни рубрики на английски, френски и немски език.

27. <http://www.cs.vu.nl/STITCH>
28. <http://www.w3.org/2004/02/skos>
29. <http://www.w3.org/2001/sw>
30. Езика на предметни рубрики Rameau: <http://www.w3.org/2006/07/SWD/wiki/EucRameau>
31. Предметните рубрики SWD: <http://www.d-nb.de/eng/standardisierung/normdateien/swd.htm>
32. Предметните рубрики на Библиотеката на Конгреса на САЩ: <http://www.loc.gov/cds/lcsh.html#lcsh20>
33. Докладът на TELplus за обзора на съществуващите примери на FRBR: D3.6 Report on FRBR experiments (29 July 2008) ще бъде достъпен на уебсайта на TELplus през ноември 2008 г. Докладът на TELplus за обзора на съществуващите примери на FRBR : D3.6 Report on FRBR experiments (29 July 2008) ще бъде достъпен на уебсайта на TELplus от ноември 2008 г.
34. Програмата и презентациите на семинара могат да се видят на уебсайта на Националната библиотека на Португалия: http://www.bn.pt/workshop_telplus/index.html
35. <http://maps.google.com>
36. <http://www.dlib.org>
37. Department of Information Engineering, University of Padova, Italy: <http://www.dei.unipd.it/wdyn/?IDsezione=1>
38. За HTTP server logs: http://en.wikipedia.org/wiki/Server_log
39. Уеб страница за регистрация в Европейската библиотека: https://search.theeuropeanlibrary.org/portal/en/user_registration.html
40. <http://en.wikipedia.org/wiki/Clickstream>
41. <http://www.europeana.eu>
42. http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/europeana/index_en.htm

ВЕЛИКАТА РИЛСКА ПУСТИНЯ

ИЗЛОЖБА И МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ, ПОСВЕТЕНА НА 70-ГОДИШНИНАТА НА ЧЛ. КОР. ИВАН ДОБРЕВ*

ЕЛЕНА УЗУНОВА

Един от най-големите духовни покровители на България – свети Иван Рилски – е живял през Х в. и по примера на великите отшелници от Юдейската и Синайската пустини прекарал дните си в усамотение и съзерцателно единение с Бога в българската планина Рила. Затова Иван Вазов поетично я нарича *Великата Рилска пустиня*. Българският светец се прочува заради целителната сила на неговите свети мощи, съхранявани и до днес в Рилския манастир.

Ръкописната сбирка на Рилския манастир е единствената запазена в България органична сбирка. Това е библиотеката на братството на манастира, създавана и събирана в продължение на векове. В нея са книгите, които монасите са чели и по които са служили в църквата. Голяма част от достигналите до днес ръкописи са изработени в самия манастир от рилските монаси или от други известни български книжовници и макар много от паметниците да са разпилени и унищожени, библиотеката на Рилския манастир е изключително ценна книжовна съкровищница. Тук се пазят много от оригиналните и преводните творби на Търновската книжовна школа, почти всички творби на Патриарх Евтимий, някои от тях в единствен препис, творби на Димитър Кантакузин, някои също в единствен препис, единствените преписи на библейски книги с тълкувания. В тази уникална библиотека са съхранени всички известни произведения, посветени на патрона на манастира, св. Иван Рилски, поместени в сборници, съставени изцяло от текстове в негова прослава. Библиотеката на манастира пази редица ценни документи на българското Възраждане от XVIII и XIX в. Не е преувеличено да се каже, че Рилският манастир със своята библиотека е пазител на българската история – политическа, книжовна и духовна.

Значимостта на ръкописната колекция е предопределила научния интерес на екип от Катедрата по кирилometодиевистика във Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Преподаватели и асистенти от катедрата подготвят научен проект „Българска ръкописна книга“ за дигитализиране на славянската ръкописна сбирка от библиотеката на Рилския манастир и създаване на интернет страница. Идеята е осъществена благодарение

---

* На 30 и 31 октомври т.г. в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ беше проведена международна научна конференция „Великата Рилска пустиня“, по времето на която беше открита едноименната изложба на ръкописи от библиотеката на Рилския манастир. Съорганизатори на проявата бяха Народната библиотека и Катедрата по кирилometодиевистика във Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

на помощта на Фонд „Научни изследвания“ при Софийския университет и с благоизволенieto на Негово преосвещенство епископ Евлогий, игумен на Рилския манастир. За работата по проекта неопенима е помощта и всеотдайността на библиотекарката на манастира Анна-Мария Черешарова. Дигитално са заснети около 35 000 кадъра от 115 книжовни паметника от XI до XIX век и от 21 български старопечатни книги, сред които е и екземпляр на „Неделника“ на Софроний Врачански от 1806 г., както и някои венециански издания. Наред с ръкописните и печатните издания дигитално е заснета и Рилската грамота на цар Иван Шишман от 1378 г., с която са удостоверени даренията на манастира имоти.

Проф. дфн Искра Христова, д-р Димитър Димитров от СУ „Св. Климент Охридски“ и Негово преосвещенство Адрианополски епископ Евлогий, игумен на Светата Рилска обител

Резултатите от работата по проекта „Българската ръкописна книга“ бяха представени в откритата на 30 октомври в Централното фоайе на Националната библиотека изложба „Великата Рилска пустиня“. С тази експозиция се отбеляза и 70-годишнината на проф. Иван Добрев, един от учените, посветили се изследователски на рилските ръкописи, на историята на манастира и на неговия патрон, св. Иван Рилски. Авторы на идейния проект на изложбата са проф. дфн Искра Христова, доц. Маргарет Димитрова, проф. дфн Боряна Христова и ст.н.с. Елена Узунова. Авторы на снимките са асистентите в Катедрата по кирилومتодиевистика д-р Димитър Пеев и Петко Петков. Интернет страницата на проекта се подготвя от доц. Андрей Бояджиев.

В постери и в оригинали от фонда на Народната библиотека са представени ръкописи от многовековната книжовна продукция на Рилския манастир. Сред включените в проучването кодекси например са най-ранният славянски ръкопис в колекцията – Рилските глаголически листове от XI век на пергамент, представляващи фрагмент на препис на съчинението „Паренесис“ от Ефрем Сирин, живял през IV в. Тези листове са открити в Рилския манастир в подвързията на Владиславовия сборник „Андриант“, изписан през 1473 г. в Жеглиговския манастир, но подвързан явно в рилския книжовен център. Глаголическите листове

и досега се пазят в манастира в подвързията на ръкописа. Към тях се добавят и отпечатъците от глаголическия текст, запазени върху двете страни на предната и задната подвързийна дъска и вътрешната страна на кожата на ръкописа.

Рилският манастир е книжовният център, който в най-голяма степен е съхранил търновското литературно наследство. Както мощите на св. Иван Рилски са пренесени от Търново в Рилската света обител, така манастирът става приемник и на търновските традиции. Повечето произведения на Патриарх Евтимий са посветени на славянски светци. Почти всички негови творби са запазени в ръкописи от Рилския манастир, преди всичко в двата големи панегирика на Владислав Граматик от 1479 г. и на Мардарий Рилски от 1483 г. Дигитално са заснети също кодекси, изписани и от други рилски скриптори от XV в. – монах Давид и Спиридон Рилски. Чрез качествено изработените цветни фотоси е представена книжовната традиция на XVI и XVII в., отразена в едни от богато орнаментирани и художествено обковани ръкописи от фонда на манастирската библиотека – Служебник на поп Йоан Кратовски, Сучавското и Крупнишкото четириевангелия, Рилския дамаскин, създаден в калиграфския център Аджар и др.

Векът на българското Възраждане е представен в проекта чрез делото на един от водещите книжовници на късната рилска литературно-езикова школа – Неофит Рилски и неговото „Описание болгарскаго священнаго монастыря Рилскаго“. Заедно с постерите бяха експонирани в оригинал 14 ръкописа, създадени или използвани от риломанастирското братство и постъпили през различните десетилетия във фонда на Народната библиотека. Сред тях са ранните евангелие и апостол от началото на XIV в. и Рилското четириевангелие от 1361 г., изписано от монах Симеон, служба и жития на св. Иван Рилски от първата половина на XVII в., канон на св. Иван Рилски от втората половина на XVII в., сборник от поучения, молитви и песни от 1764 г., излязъл от ръката на книжовника Никифор Рилски, църковнославянско-гръцкият речник, подготвен и изписан от Неофит Рилски в средата на XIX в. и др.

В международната научна конференция, посветена на Великата Рилска пустиня и годишнината на член-кор. Иван Добрев бяха представени с доклади повече от 40 участници от всички университетски градове в България и учени от Русия (Москва) и САЩ (Университета в Орегон). Тематичното разнообразие обхваща основните области на историята на българския език, старобългарската и възрожденската литература, текстологията, общата и културната история на Рилския манастир и някои български духовни средища, посветени на култа към св. Иван Рилски, както и на други големи светци, почитани от славянството. Голяма част от изворовия материал за научните съобщения и доклади е почерпан от ръкописите на библиотеката в Рилския манастир, а друга – от рилски ръкописи, съхранявани в колекцията на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Наред с погледа на филолозите, сред докладчиците представиха свои наблюдения специалисти по българска история от епохата на османското владичество (XV–XIX в.), историческа география, краезнание, изкуствознание, етнология. Чрез обсъждането на дискуссионни въпроси конференцията за сетен път показва ползата от интердисциплинарния подход при разработването на разнообразната проблематика на българската културна история.

Материали от конференцията „Великата Рилска пустиня“ ще могат да бъдат ползвани в началото на 2009 г. чрез страницата на Факултета по славянски филологии на Софийския университет, където ще бъде публикуван в електронен вид сборник, посветен на честването на 70-годишнината на проф. Иван Добрев.

ПОЛЗАТА ОТ ИСТОРИЯТА

„Да се познават станалите по-рано на този свят неща и деяния от тези, които живеят на земята, е не само полезно, но и твърде потребно, лобомъдри читателю.“

Паисий Хилендарски и неговата малка „книжица“ са останали в националната ни културно-историческа памет като символ на българщината. За поколения българи *История славянобългарска* е емблематичен текст, който се превръща в своеобразна програма на Българското възрождане и утвърждава ключовите понятия за националната ни идентичност: народ – език/писменост – отечество. Адресирана към настоящето, Паисиевата история търси ценностни опори в миналото, за да очертае бъдещето на народа ни. Защото народ, който е наследник на храбри и достойни предходници, не може да погине. Не могат да изтлеят в безпаметност онези, чиито деди „не били научени да се покоряват на царе, а били свирепи и диви, безстрашни и силни във война, люти като лъвово“. *История славянобългарска* се появява във време, когато чуждото господство отдавна се е превърнало в даденост, навик, инерция. Поколения наред са родени и живеят в робство, без да знаят кои са, откъде са дошли, кои са били техните прадеди. В Западна Европа са отшумели културните епохи Ренесанс и Класицизъм, вече залязва Просвещението, а Романтизмът набира скорост. По това време българските земи сякаш още са в Средновековието. Застоят обаче е само привиден и родината ни е на прага на духовна революция.

През XVIII в. светогорските манастири са общобалкански центрове за поклонничество. Кондиките на Зографския и Хилендарския манастир свидетелстват за посещенията на миряни и духовници от всички краища на българската земя, значително се разраства ктиторството. Проникването на новите идеи и променената функция на манастирите като обединителни културни институции активизират монашеските братства, разпалват в тях национални чувства. Чрез дейността на своите метоси и таксидиоти манастирите участват и в процеса на образованието, развиван чрез килийните училища. В тази обстановка у Паисий се ражда идеята да напише история на българите, „за да не бивате подигравани и укорявани от други племена и народи“. И той се залавя да обобщи сведенията за миналото на своя народ. Ако трябва да посочим ролята на Паисий като родоначалник на нова културна епоха, можем да кажем, че неговата на пръв поглед скромна „книжица“ дава решителен тласък в посока на промяната. Дарявайки на българите познания за тяхното минало, хилендарският монах им връща чувството за национално достойнство и гордост и ги подтиква към дългия и сложен процес на национална идентификация. Така книгата на „първия възрожденец“ – синтез от историческо повествование и актуална публицистика, става символ на Възраждането и ново начало в духовното развитие на българите.

Не е достатъчно да се каже, че *История славянобългарска* е просто един исторически труд. Изложението на фактите е подчинено на основната идея – да разбуди съзнанието на българския народ. Затова разказът е емоционален, а въвеждащата глава, както и в използвания източник, носи наслова „Ползата от историята“. Според Паисий историята е особено потребна на народите под чуждо

влачество, които трябва да знаят, че съдбата на обществата е непостоянна и променлива. Той се чувства задължен да запознае читателите си с разпространените тогава представи за мястото на историята в общественото съзнание, във формирането на личната етика и култура.

Поставяйки си за основна цел да убеди българите, че принадлежат към един достоен народ, заслужаващ преданост и уважение, Паисий използва множество примери от различни автори, за да внуши идеите си. Езикът му е въздействащ и жив, с подчертано индивидуален характер. Като истински хуманист, той измества фокуса на разказа от Бог към човека, българина, народа. Риторичните похвати са в непосредствена връзка с основната му цел – да доказва необходимостта от нови духовни нагласи. По времето на Паисий настъпват значителни промени в християнския светоглед и националното самосъзнание, в интелектуалното самочувствие на българите, все по-ясно се определя ориентацията към светското, към ценностите на свободните и просветените народи. Със своята творба първият български възрожденец дава израз на новото осмисляне на света от позициите на европейското Просвещение.

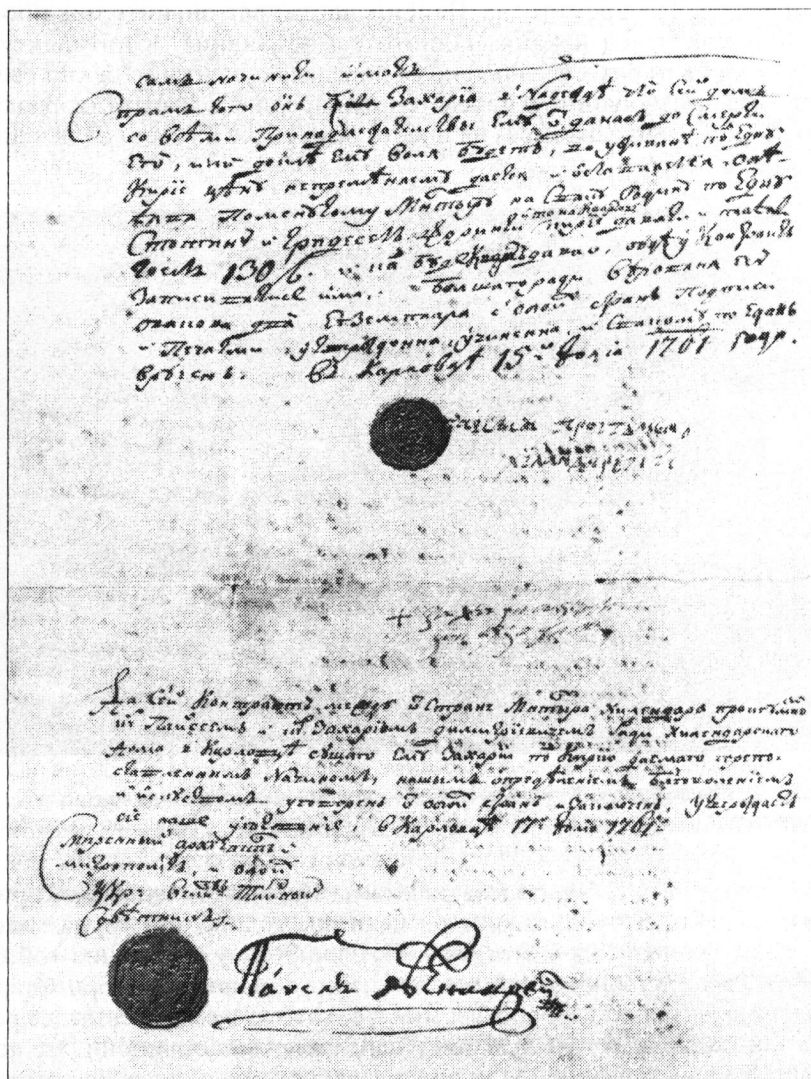

Проф. Боряна Христова, директор на Народната библиотека,
и министърът на културата проф. Стефан Данаилов откриват официално изложбата

Предварителната събирателска работа на Паисий Хилендарски притежава европейски мащаби. В продължение на цели две години той трупа материали, издирени в хранилищата на Света гора. По личното му признание той бил и в „немска земя“, за да допълни онова, което липсва в домашните извори. Старанието му доказва изключителната добросъвестност, с която се заема да създаде прочутата си творба. За подхода му на хуманист свидетелстват съчиненията, които го интересуват. В манастирите на Атон хилендарският монах проучва грамотите на средновековните български царе, открива и изучава жития на светци, поменици, кондики, приписки, стари богослужебни книги. Там той се запознава с един съкратен превод на труда на католическия кардинал Цезар Бароний *Annales*

ecclesiastica a Christo nato ad annum 1198. В Сремски Карловци (Австрия) Паисий чете в руски превод историческия труд на дубровнишкия абат Мавро Орбини *II Regno degli slavi*, издаден в оригинал през 1601 г. От него той черпи сведения не само за българите и сърбите, но заимства идеята за общославянско единство. След завръщането си от Австрия Паисий се премества в Зографския манастир, където през 1762 г. слага край на своето епохално дело – завършва *История славяноболгарская о народе и о царей и о светих болгарских и о всех деяния и бития болгарская*.

Краят на текста се увенчава от думите на Паисий Хилендарски: „Прибавих и

Подпис и печат на Паисий Хилендарски
към Карловацкия договор от 15 юли 1761 г.

завърших казаните неща в тази историйца в полза на нашия български род...“, които след това ще се цитират десетки и стотици пъти от всеки, който е приел думите на светогореца за себе си. Създаването на историята обаче е само първата крачка в осъществяването на големия замисъл на възрожденеца. Всъщност неговата главна грижа, неговото въжделение е да направи книгата си достойна на целия български народ, да го събуди и да му даде полагащо се самочувствие. Като хилендарски таксидиот и проигумен Паисий дълго време обикаля българските земи и знае за окаяната безпросветност на сънародниците си. Съзнава, че този величав български род заслужава друга съдба, и се надява, от една страна, да събуди неговото себеуважение, а от друга – да го подтикне към книжовни интереси, убеден, че всички злини във всички епохи идват именно от невежеството. Затова той още в предисловието се обръща към бъдещите си читатели с настойчивия призив: „Преписвайте тая историйца и платете, нека ви я препишат, които умеят да пишат, и пазете я да не изчезне!“

Паисий Хилендарски сам тръгва из българските земи, за да разнася своята истина за България, да търси книжовници и калиграфи, които да преписват и размножават съчинението му – едно начинание, равно на подвиг, което няма аналог в цялата ни многовековна книжовно-ръкописна традиция. Днес, разбира се, не можем с категоричност да кажем кои точно селища е посетил Паисий, но ако се съди от географското разпространение на най-ранните преписи на *История славянобългарска*, ясно се очертават два региона – източнобългарски (Котел, Сливен, Елена) и западнобългарски (пририлските краища и Самоков), което също говори за много добре обмислен и реализиран план.

В определен момент от нашата книжовна история съчинението на Паисий става една от най-преписваните и разпространявани небогослужебни книги, която можем да открием и в градски, и селски, и манастирски библиотеки, и у частни лица. Тъкмо нейният светски характер я прави отворена система, привлекателна за много хора, изкушени да опитат перото си. Книжовниците и копистите започват да я възприемат като своя книга, в която могат да правят поправки и добавки, дори да редактират и съкращават някои пасажки, които по различни причини не приемат, или пък да добавят разкази за нови събития. Някои от тях грижливо и с уважение съобщават името на „Паисий, проигумен Хилендарски“, други го пропускат, а трети даже се опитват да си припишат заслугите по съставянето на историята. Тези факти свидетелстват за популярността на *История славянобългарска*, за нуждата, която просветените българи са имали тъкмо от подобна книга, за създалата се сакрална връзка между потъпканата и разделената тогава българска земя и нейното достойно минало, отразено с много патос, горест и обич в *Историята*.

Изложбата „250 години *История славянобългарска*“ е поредна в изложбите на Националната библиотека, посветени на Паисий и неговото дело, и е част от дългосрочната национална програма „Паисий Хилендарски“, обявена от Министерство на културата. Извън отбелязването на знаменателната годишнина, изложбата проследява непресекащия живот на Паисиевото съчинение от времето на неговото написване до наши дни. Експонирани са едни от най-важните преписи на *История славянобългарска*, сред които могат да се видят както копия от основната редакция, възхождащи от вероятно съществувалия чист Паисиев екземпляр, така и ръкописи, представящи двата основни региона на разпространение на *Историята*. Представени са и такива, в които се откриват редица поправки, добавки, пропуски. Те стоят сравнително далеч от първообраза на ръкописа, но са не по-малко интересни с новото, което добавят към него и с демонстрираното отношение към

идеята за възраждането на миналото българско величие. Показани са и т.нар. „преправки“ на *История славянобългарска*, в основната си част компилации от оригиналния Паисиев текст и *История во кратце о болгарском народе славенском* на йеросхимонах Спиридон Габровски. Оригиначните паметници в изложбата обхващат почти всички преписи на Паисиевата история, съхранени в Националната библиотека, а хронологически се простират от най-ранния препис – Котленския от 1765 г. – през копията от 60-70-те години на XIX в. до преписа, направен от софийски ученици през 2008 г. Чрез ръкописите са представени и някои от най-известните български възрожденски книжовници – съвременници и следовници на Паисий Хилендарски – Софроний Врачански, Дойно Граматик, Стоян Кованлъшки, поп Пунчо, Петко Р. Славейков, Христати Павлович и др.

Изложени са и основните печатни извори за написване на *История славянобългарска*. На първо място това е книгата на Цезар Бароний в руски превод по преработеното полско издание на Пьотр Скарга, отпечатана в Москва през 1719 г. със заглавие *Деяния церковная и гражданская*. Трудът на Мавро Орбини, ползван от Паисий отново в руски превод, отпечатан в Санкт Петербург през 1722 г., е озаглавен *Книга историография*. Следват две издания, пряко свързани с един от символите на държавността. Българският герб, в най-общи очертания, се появява в историческото съчинение на Мавро Орбини, а по-късно обликът му е допълнен и довършен в *СтематогRAFия* (Виена, 1741) на Христофор Жефарович. В експозицията намират своето място първото печатно (преработено) издание на *Царственик или История болгарская*, обнародвано от Христати Павлович в Будим през 1844 г., както и първата печатна преправка – *Сокращенна болгарска история*, отпечатана в Цариград през 1856 г.

Многобройни са изданията на Паисиевата история, направени след Освобождението, първото от които е подготвено от Моско Москов и излиза от печат в Търново през 1893 г. Представени в съпровождащите материали, тези издания онагледяват многообразието на съвременния интерес към делото на хилендарския монах. В своята съвкупност изложбата е поредното доказателство за богатството на фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, която е извор не само на знание и култура, но и на родолюбие и национално самочувствие.

Предговор към каталога „250 години История славянобългарска от Паисий Хилендарски“. Съставители: Елисавета Мусакова, Елена Узунова, Бояна Минчева, Ралица Тодорова. Научен редактор Боряна Христова.

Изложбата „250 години История славянобългарска“ бе открита на 19 ноември в Централното фоайе на Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Тя бе осъществена в рамките на програмата „Паисий Хилендарски 2008–2012“ и под патронажа на министъра на културата на Република България проф. Стефан Данаилов. Организатори бяха Министерство на културата и Народната библиотека. В централната част на изложбата бе представен оригиналът на картината „Отец Паисий Хилендарски“ на художника Кою Денчев.

ВИЗУАЛНИ МАТЕРИАЛИ, СВЪРЗАНИ С НЕЗАВИСИМОСТТА

ОТ КОЛЕКЦИЯТА НА СБИРКА
„ПОРТРЕТИ И СНИМКИ“ ПРИ НБКМ

РУЖА СИМЕОНОВА, НОРА КАВАЛДЖИЕВА-ПЕНЕВА

Сформиран първоначално като фотографски архив на Възраждането, фондът на Сбирка „Портрети и снимки“ при Народната библиотека постепенно разширява своите хронологични граници. Издирвателската и събирателската дейност се извършват по начин, който да отговаря на двете главни цели на националното книгохранилище, заложили още в края на XIX век:

1. Да издирва фотографски документи, свързани главно с историческото развитие на българския народ.

2. Да обработва и съхранява за поколенията този документален изворов материал.

Движени от тази цел, няколко поколения архивисти работят върху поддържането и обогатяването на фонда на Сбирка „Портрети и снимки“. Днес нейният сериозен обем, научно обработени материали и специализиран научно-справочен апарат са в състояние да предложат разнообразен и интересен визуален материал, както и да отговорят на редица въпроси.

Във фонда на Сбирка „Портрети и снимки“ може да бъде открит и снимков материал, който има пряка и косвена връзка с едно от най-забележителните събития от новата българска история – обявяването на независимото българско царство през есента на 1908 г. Този визуален материал не само илюстрира моменти от събитието, проведено във Велико Търново, но дава информация и за политическите дейци, участвали в осъществяването на поредния, след 6 септември 1885 г., „дързък“ политически акт на възродена България.

За съжаление, желанието ни да изградим чрез архивните снимкови документи, притежание на портретната ни сбирка, една хронологически издържана картина на събитията е все още невъзможна. Сбирката не притежава напр. снимков материал от церемонията, проведена в църквата „Св. 40 мъченици“, както и фотографии от шествието и молебена, проведени на следващия ден в столицата. Добрата новина обаче е, че има запазени писмени и печатни свидетелства за последното събитие и при добра информираност и още по-голяма доза късмет някой ден неизвестен за сега архивист-историк може да попадне на неидентифицирани до момента снимкови материали, сред които да „разчете“ спомена от това вълнуващо събитие.

Както вече споменахме, притежанието на снимкови свидетелства не са многобройни. Въпреки това трябва да подчертаем, че притежаваните от сбирката оригинали са изключително интересни и отразяват конкретни моменти от събитието. Те са два

вида – автентични фотографии и пощенски картички, като последните, издадени скоро след събитието и разпространявани като част от кореспондентската практика по онова време, са натоварени и с допълнителна информация. Великотърновските фотографии Посталов и Нанков са основните и конкретизирани автори на няколкото фотографии, част от които впоследствие излизат и като пощенски картички. Запазените до днес техни произведения са с високо качество, с размери около и над 50 см и поставени в рамка от тъмносиво паспарту. С огорчение трябва да отбележим, че дългогодишното и безмилостно експлоатиране на тези материали, както и факторът „време“, са извършили разрушителното си дело върху тях и днес част от тези снимки са в окаяно състояние. Най-запазената фотография все още съхранява калиграфски надпис с бяло мастило, който гласи: „По случай тържественото провъзгласяване на Северна и Южна България в независимо царство на 22 септември 1908 г. в старата българска столица г. В. Търново.“ На тази фотография, обградени от цивилното множество на фона на хълма Царевец и пред многобройния кордон от юнкери, могат да се видят в цял ръст героите на събитието – министрите от кабинета на Ал. Малинов и току-що приелият от председателя на Народното събрание Христо Славейков и министър-председателя титлата „Цар на българите“ Фердинанд I. Един до друг, облечени официално, с цилиндри на главите са застанали Андрей Ляпчев, Стефан Паприков, Михаил Такев, Ал. Малинов, Фердинад, Тодор Кръстев, Иван Салабашев и генерал Данаил Николаев. Встрани, между военните лица, присъстващи на събитието, се виждат заместник-началникът на Военното училище полковник Сава Савов, шефът на лейбгвардейския полк генерал Петър Марков и др. военни дейци.

Същите лица, но в по-сгъстена група, могат да се видят и на още една фотография, придобила популярност главно като пощенска картичка. Тук те са застанали пред изградената специално за целта и покрита със зеленина официална арка. На предна линия, до цар Фердинанд, се виждат Христо Славейков и полковник Савов. Отличителното при това изображение е, че в долната му част е залепен машинно написан текст, който гласи: „Тържественото провъзгласяване на Северна и Южна България в независимо царство, на 22 септември 1908 г. в старата българска столица гр. Велико Търново“, т.е., текстът е аналогичен с този от големия оригинал на Посталов и Нанков. В случая пощенската картичка предлага и допълнителна информация. От написаното на гърба ѝ, с дата 22 септември 1909 г., става ясно, че на този ден във Велико Търново е организирано голямо тържество, удостоено с присъствието на „царя, царицата, князете Борис и Кирил и пр.“. С конкретния исторически момент е свързана и още една интересна пощенска картичка, издадена от търновеца Ив. Фетважиев. Тя е запечатала придвижването и събирането на човешкото множество към Царевец след тържествения молебен в църквата „Св. 40 мъченици“. Въпреки че авторството на снимката не е дефинирано, вероятно тя също е дело на Посталов и Нанков, ако съдим по точката на заснемане, близка до тази на първата разгледана фотография. Постановката тук е твърде обща, образите не са конкретизирани, липсва и авторов акцент, но силата ѝ е в нейната репортажност. За нея бихме казали, че тя стои най-близко до определението от „мястото на събитието“.

Друга оригинална фотография ни отвежда няколко години по-късно отново на хълма Царевец, на мястото, на което Ал. Малинов изчита пред събраното множество текста на манифеста. На нея се виждат група официално облечени търновски граждани, някои от които с цветя в ръцете, събрани около т. нар. „Камък

на независимостта“. За тази снимка липсват сведения с изключение на податки, че е правена за илюстрация на вестник. За съжаление днес тя също е поставена сред застрашените снимки.

Значително по-голяма и богата на информация е групата на непреките исторически снимкови свидетелства. Тя обхваща както общите снимки на българските политически и военни дейци, участвали в подготовката, провеждането и утвърждаването на акта на българската независимост, така и техните персонални портрети.

На първо място сред тях трябва да поставим един от прекрасно изработените портрети на придворния фотограф Ив. Карастоянов, правен в началото на 1908 г., на който е изобразен целият състав на кабинета на Ал. Малинов. На него, около естествения център на снимката, в който е министър-председателят, се виждат министърът на търговията и земеделието Андрей Ляпчев, министърът на войната ген. Д. Николаев, министърът на народното просвещение Н. Мушанов, министърът на правосъдието д-р Тодор Кръстев, министърът на външните дела и изповеданията ген. Стефан Паприков, министърът на финансите Иван Салабашев и вътрешният министър Михаил Такев. Част от тези изображения по-късно Ив. Карастоянов използва, за да направи табло-монтаж, посветено на годишнината от обявяването на независимостта на царството. На централно място в него се вижда поставеният в рамка портрет на цар Фердинанд, над който два изрисувани ангела с разперени криле носят корона. Рамката завършва с надпис „Н.В. Фердинанд I цар на българите“, а в основата на таблото се чете: „ПЪРВО Ц[АРСКО] Б[ЪЛГАРСКО] МИНИСТЕРСТВО НА НЕЗАВИСИМА БЪЛГАРИЯ. 1909.“

Тук ще се спрем накратко и върху персоналната портретна наличност, съхранявана в Сбирка „Портрети и снимки“, която се разпростира върху снимковите материали, свързани с Фердинанд I и с членовете на кабинета на Малинов.

Портретите и снимките на цар Фердинанд, като изключим представените по-горе, са правени както от чуждестранни, така и от български фотографи. Сред тях изпъкват имената на Нюма Бланк, Карол Колер, Йожен Пиру, Оноре Марколеско, Хелфман, Ив. Карастоянов и Кавра. Трябва обаче да подчертаем, че съществуват и редица фотографии, дело на анонимни автори. Най-ранната снимка на Фердинанд е от 1870 г., когато е бил на 9 години, а най-късната – от 1940 г. Царят е обичал да се фотографира и запазената документация осветлява задоволително различни моменти и етапи от живота му, живота на семейството му и кръга от негови приближени. Най-близки хронологически до събитията през 1908 г. са група снимки, направени при идването на великия княз Владимир Александрович, съпругата му Мария Павловна и синът им Андрей Владимирович. Поводът за пристигането им е тържественото откриване на паметника на император Александър II. Успоредно с това двамата височайши съпрузи обикалят районите, в които са се водили военните действия по време на Руско-турската война, посещават Евксиноград и бургаското пристанище и водят разговори с Фердинанд за встъпването му в нов брак с братовчедката на Мария Павловна – принцеса Елеонора. Цялата група снимки представя интересна информация за пътуването на височайшото семейство из страната и за техните срещи с български политици, граждани и военни дейци.

Сбирката разполага и със снимков материал за живота и делото на първия министър-председател на независима България Александър Малинов. Като най-

обща характеристика за тях можем да отбележим, че съхранените фотографии отразяват зрелия му живот. Най-ранната от тях, макар и недатирана пряко, може да бъде отнесена към времето след 1891 г., когато Малинов започва работа като прокурор и адвокат. Останалите снимки, независимо от това дали са оригинали или копия, са свързани с работата му като ръководител на Демократическата партия, като министър-председател и общественик. Групата от представени фотографии завършва със снимките от погребението му в София през 1938 г.

Външният министър генерал Стефан Паприков, известен и с участието си в националноосвободителното движение преди 1877 г., е представен основно с фотографии, свързани с живота му на военен деец. Най-ранната от тях е от 1883 г., т.е. от времето, когато той учи във Военната академия в Русия. Последните снимки, на които можем да видим ген. Паприков, са свързани с Лондонската конференция през 1913 г. Те са 8 на брой и са дело на едни от най-известните английски фотографи. На тях можем да видим ген. Паприков заедно с водача на българската делегация д-р Ст. Данев, с Михаил Маджаров, ген. Константин Жостов, Стефан Чапрашиков, проф. Поповилиев и др.

В случая най-голям интерес представляват снимките, на които ген. Паприков е заснет в периода преди, по-време и след обявяването на независимостта. През този петгодишен период той е дипломатически агент в Русия и министър на външните работи в правителството на Ал. Малинов. Тук ще се спрем накратко върху една от тези фотографии, и то главно поради факта, че работата ни върху темата даде възможност да идентифицираме част от заснетите лица. Снимката илюстрира посещението на българската правителствена делегация в Петербург през 1909 г. Тя е съхранена много добре и е с великолепно качество. Фотографията, дело на руския придворен фотограф Де Хан, е запечатала срещата на българската делегация, водена от Ал. Малинов, с първия военен министър на Княжество България Пьотър Дмитриевич Паренсов в Царское село. На нея се виждат още генерал Паприков, генерал Жостов, Стефан Чапрашиков и др. Както вече споменахме, последните снимки на Стефан Паприков са от 1913 г., по-времето на Лондонската конференция.

Визуалната информация за един от най-дейните членове на Демократическата партия, подпредседател на централното ѝ бюро и министър на вътрешните работи в кабинета на Малинов Михаил Такев е крайно оскъдна. Във фонда на сбирката се пази само едно копие от негов персонален портрет, направено по оригинал, ако се съди по частично запазения автограф. Партийната дейност на Такев е документирана с две оригинални снимки, дело на пловдивския фотограф Христо Папукчиев, и отразяват дейността на местните привърженици на Демократическата партия. Направени са през 1900 г. и на преден план и в двете личат образите на Петко Каравелов и Михаил Такев. Участието му в обявяването на независимостта на 22 септември във В. Търново е документирано в разгледаните по-горе общи фотографии.

Министърът на финансите Иван Салабашев е представен с три персонални портрета. Най-ранният от тях е от 1893 г. и е правен в ателието на Ив. Карастоянов по-времето, когато ръководи същото министерство в правителството на Ст. Стамболов. Следващият портрет е правен във Виена в периода 1910–1914 г. Тогава Салабашев е пълномощен министър в австрийската столица. Последната фотография показва вече видимо възрастния Салабашев. Негови изображения могат да бъдат намерени и в няколко групови портрета на членовете на Демократическата

партия, фотографирани по време на излети, срещи с привърженици и партийни конференции.

Тук е мястото да отбележим, че публикуваната снимка на Иван Салабашев в енциклопедичния справочник на Т. Ташев „Министрите на България 1879–1999“ е събрана и всъщност принадлежи на Георги Живков.

Животът и дейността на генерал Данаил Николаев са представени с 26 персонални и групови фотографии, чиито хронологични граници обхващат периода 1886–1942 г. и проследяват дейното му участие в едни от вай-важните събития в новата ни история. Като цяло снимките са свързани с живота му на офицер и политик и само малка част от тях хвърлят светлина върху личния му свят. И тук трябва да отбележим, че поради сходство в младите и по-сетнешни години на генерала някои от портретите му се бъркат с тези на майор Христо Попов⁽¹⁾ и генерал Вичо Диков.

Подготовката и обявяването на независимостта на Царство България е събитието, който слага началото на дългогодишната политическата кариера на юриста Никола Мушанов. Във сформирания през януари 1908 г. първо правителство на Ал. Малинов той поема ръководството на Просветното министерство, а две години по-късно ръководи Министерството на вътрешните работи. Съхранените в Сбирка „Портрети и снимки“ фотографии на Н. Мушанов са свързани изключително с неговата активна политическа дейност и завършват хронологически с последната му известна снимка, правена по време на разпит пред т.нар. Народен съд.

Министър на правосъдието в кабинета на Александър Малинов е завършилият право с докторат в Брюксел д-р Тодор Кръстев. Професионалната му кариера започва като съдия в София, преминава през няколкогодишно адвокатстване в Пловдив и извежда д-р Кръстев до постове министър на правосъдието и министър на земеделието и търговията (1908–1911) в правителствата на Ал. Малинов. За съжаление визуалната информация за живота, професионалната и политическата кариера на д-р Кръстев е изключително оскъдна. Най-качественият негов портрет е върху груповата фотография, която показва членовете на правителството на Ал. Малинов. Не много ясно той може да бъде видян върху груповия портрет, направен от фотографите Посталов и Нанков на Царевец. Негови изображения има и на общите снимки от излетите на членовете на Демократическата партия.

Роденият в Ресен политик и обществен деец Андрей Ляпчев е фигурата, която води преговорите в Цариград за приемането на българската независимост. Снимките, които притежава сбирката, не са многобройни. Те обхващат периода от началото на политическата му кариера през 1908 г. до смъртта му през 1933 г. Най-ранните му изображения могат да се видят на груповите снимки на хълма Царевец в деня на обявяването на независимостта. Сбирката притежава и един хубав и много добре запазен персонален портрет на Ляпчев, направен през 1911 г. от придворния фотограф Ив. Карастоянов. Останалите снимки – персонални или групови, са свързани със семейния му живот и приятелското му обкръжение.

Това е накратко представянето на документалните визуални материали, съхранявани в Сбирка „Портрети и снимки“ при Народната библиотека.

¹ Вж: **Николов, Б.** Вътрешна македоноодринска революционна организация. Войводи и ръководители (1993–1934). Биогр.-библиограф. справочник. – С., 2001, с. 117.

БЪЛГАРСКАТА БИБЛИОГРАФИЯ И НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА

ЕВРОПЕЙСКИЯТ ПРОЕКТ НА Т. БОРОВ ОТ 1933 г.

ДОНКА ПРАВДОМИРОВА

В историческото развитие на българската библиография след Освобождението се наблюдава особено явление. На определен етап един от видните библиографи се превръща в обединителна фигура, в духовен водач на цялостния библиографски процес. За пръв път този факт се констатира през 1885 г., когато Александър Теодоров-Балан, току-що завършил Пражкия университет, пръв повдига публично въпроса за значимостта на библиографията в културното развитие на нашия народ. От този момент до края на 1920 г. той всячески се старае да наложи някои от фундаменталните европейски практики у нас и успешно съвместява академичните задължения с дейността си на полето на отечествената библиография. През 1885 г. прави опит за поддържане на текуща национална библиография (ТНБ) на страниците на сп. „Периодическо сисание“ и пише първата теоретична статия за същността на този вид книжовна дейност. През 1905 г. публикува и първата историческа студия за зараждането и развитието на библиографията в България до началото на XX в. През 1904 г. основава и редактира първото у нас библиографско списание – „Книгописец“. Едновременно с всички тези дейности Балан подготвя и репертоара „Български книгопис за сто години. 1806–1905“, в който отразява целокупната българска печатна книжнина за първото столетие от нейното съществуване. Възприемайки идеята на д-р Никола Михов, инспирирана от Международния библиографски институт в Брюксел, през 1918 г. със свои съмишленици Балан успява да основе Български библиографски институт – специализирана институция, която да реализира библиографската дейност. Всички тези инициативи целят да поставят отечествената библиография на европейски научни основи. Отчитайки всички тези приноси на Балан, съвременната библиографска наука го определя като патриарх на модерната българска библиография. За съжаление поради липса на средства и negliжираност от страна на държавата институтът остава само в проект. Неуспешният опит обезкуражава Балан и той, поне видимо, се оттегля от библиографското поприще. Библиографската дейност остава без обединителна фигура, без духовен водач. По логиката на историческите закони обаче през 1921 г. студентът по славянска филология – Тодор Боров, ученик и следовник на Балан и на Н. Михов, в статията си „Нашата библиография“⁽¹⁾ споделя тревогата си за състоянието и развитието на ТНБ. Тя е знак, че представител на следващото поколение интелигенти се отнася със сериозна загриженост към проблемите на библиографския процес. До 1930 г. Боров публикува още три статии по проблемите на отечествената библиография⁽²⁾. Те още не го афишират като втори, след Балан, лидер на библиографския процес у нас, но подсказват, че на библиографското поле се появява автор с целенасочено отношение към тази книжовно-информационна дейност. Решаваща роля за утвърждаването на Т. Боров като специалист в областта на библиографията изиграва

специализацията му в Берлинския университет (1924–1927). Негови учители са известните немски библиографи Йорис Форстиус и Георг Шнайдер. **От Берлин младият славист се завръща като първия български библиограф професионалист.** След оттеглянето на Балан, в периода 1920–1930 г., библиографският процес остава без обединителна фигура. В началото на 1930 г., натрупал и теоретично знание, и практически опит, Боров основава сп. „Българска книга“. То, както и своите предшественици, поради липса на средства, просъществува само година, но изиграва изключително важна роля за развитието на българската книжовност в цялост и за развитието на библиографията, особено на теоретичното ѝ направление. Редактирането на списанието и публикуваните на неговите страници няколко теоретични статии утвърждават Т. Боров като новия обединител и духовен ръководител на библиографския процес в България. През следващите две години – 1931 и 1932 г., изпълнявайки акуратно и ентузиасирано задачите си на библиотекар в библиотеката на Българската земеделска банка, Боров не заявява чрез публикационна дейност отношение към библиографската проблематика. През 1933 г. обаче, провокиран от конкретен акт, той пише пространната статия „Българската библиография и Народната библиотека“⁽³⁾. Както подсказват двете съставни части на заглавието, библиографът професионалист поставя на разискване генерален за историческото развитие на българската библиография и на националната ѝ библиотека казус: **какви са функциите на библиографията, в частност на ТНБ, и какви библиографски функции би трябвало да изпълнява Народната библиотека.** Макар и да е публикувана във вестник и да носи публицистични белези, статията е с характер на сериозна теоретико-приложна публикация, третираща организацията на библиографската дейност у нас по онова време. Тя е с особена значимост и за историята на Народната библиотека, носеща днес името на светите братя Кирил и Методий, и за историята на библиографската наука и библиографския процес през 30-те години на миналия век. В годината, когато отбелязваме 130-годишнината на Народната библиотека, си поставям за цел да анализирам подробно статията и да покажа, че още през 1933 г. първият български библиограф професионалист създава проект за организацията на отечествената библиография по европейски модел. Това е статията, която предхожда беседата „Защо ни е нужен Български библиографски институт“⁽⁴⁾. Между двете публикации има само една свързваща статия – „Основната българска библиография“⁽⁵⁾, отново посветена на националната библиография, която заема централно място в библиографската дейност на Боров.

Статията „Българската библиография и Народната библиотека“ е в три части, отпечатани в няколко броя на в. „Мир“. **Част 1 е озаглавена „Библиографическият бюлетин“.** От уводните изречения става ясно, че е провокирана от конкретен акт: бюджетът на държавата за 1933/1934 г. отхвърля кредита за отпечатването на „Библиографическия бюлетин“ – органа на ТНБ. Ръководството на Народната библиотека научава този факт едва при подаването на бюлетина за отпечатване в Държавната печатница. Възмутен от този акт, младият библиограф заключава: „Значението на този бюлетин за българската библиография и за определяне степента на нашето културно **развитие пред чужденците е толкова** голямо, колкото, от друга страна, е слабо известно в България неговото съществуване, и колкото е незначителна ролята му при днешната обстановка у нас. И въпреки че съм напълно уверен, продължава авторът, че няма да разтревожа никого с тоя въпрос, смятам за необходимо да кажа няколко думи за него, за да не бъде обвинен от бъдните жители на тая страна, че и аз заедно с другите съм виждал какво се унищожава, че съм стоял безучастен при настъпване на новата епоха на „тъмнини дълбоки“. Гражданската съвест и

отговорността пред идните поколения, пред националната памет на България е видна. Библиографът иска да забие тревожно камбаната за едно от драгоценните културни достижения на нашата страна чрез страниците на един от най-популярните и авторитетни тогава вестници. Подробно, в исторически план, той запознава обществеността с постановките на Закона за задължителния депозит от приемането му през 1897 г. и редакциите, извършени до 1933 г. Много подробно и ясно представя обекта и структурата на бюлетина като обобщава: „По тоя начин всеки може да знае какво е излязло от печат в България през съответната година, значи – да има пред себе си цялата картина на духовния живот на страната, доколкото той се проявява в книжнината... Но особено и преди всичко – за учените и при научна работа, в която и да е област на човешкото знание: тук бюлетинът ще бъде първият и абсолютно неизбежен справочник.“ Ще изтъкна, че от времето на Балан и през следващите години всички изявени библиографи акцентират върху потребността на младата българска наука от библиографска информация (БИ) и възприемат предварителното библиографско издирване като елемент на научноизследователския процес. Т. Боров специално разглежда в културологичен аспект и приноса на К. Величков за приемането на Закона за задължителния депозит и припомня думите му пред Народното събрание, че се ръководи „от чисто едно патриотично чувство и следва примера на цивилизованите страни, които ценят своите народни традиции и считат запазването на материалните свидетелства на националното си съществуване за своя свещена длъжност пред историята и потомството“.

Безспорно е, че славистът библиограф Т. Боров напомня на управляващите за истинските родолюбиви и отговорни техни предшественици. Надявайки се чрез в. „Мир“ неговият глас да стигне до тях, той се опитва да им внуши значимостта на бюлетина като летописец на българския интелект. И за да бъде още по-убедителен, обръща внимание на значимостта на бюлетина в чужбина, като отбелязва: „В чужбина българският библиографски бюлетин е добре известен на меродавните библиографски и библиотечни кръгове. Той се изпраща на 250 библиотеки и научни институти по целия свят и се посреща навсякъде добре.“ Подчертава, че списването му се наблюдава и от видния немски библиограф д-р Й. Форстиус. Причината, за да не се цени у нас бюлетинът, според Боров, е отношението към книгата и някои недостатъци на изданието, преди всичко нередовното му отпечатване. А и да е излизал редовно на три месеца, както е заплануван, пак не е достатъчно, твърди немският възпитаник, тъй като „за да играе една първична националната библиография практическа роля на текущ информатор за книжната продукция на дадена страна, тя трябва да излиза на много по-къси интервали, а не годишно. В Германия съответната библиография излиза ежедневно, след туй се събира в седмичен показалец, в Русия – седмично...“. Професионалният език на Т. Боров вече не се съобразява с посредствените представи на българския читател, напротив, той му налага усвояването на известни библиографски познания. Тук за първи път той използва термина „национална библиография“, а не наложения от Балан израз „български книгопис“ или „българската библиография“; показва отлични познания за развитието и състоянието на този вид в най-напредналите страни в Европа, като съобщава как се издават аналогичните бюлетини в Англия, Франция, Белгия, Дания, Финландия, Холандия, Швеция, Унгария. За пръв път той обръща внимание на едно от изискванията на „самата теория на националната библиография“ – периодичността на бюлетина да не е повече от месец. Специално за България смята, че дори и да се издава редовно, пак не би изпълнявал функциите си, тъй като е „премного библиотечен (систематика библиотеко-научна, а не практичната предметна библиографска систематика; обхват – извънредно широк, с хиляди

„препратки“ и „помощни описания“, които го превръщат в библиотечен каталог)“. Библиографът теоретик е на завидна професионална висота. Една от причините за констатациите му е, че **бюлетинът не се издава от специализирана библиографска институция, както е в чужбина**, по-точно в Европа, а пряка отговорност за него носят директорите на Народната библиотека. И въпреки това Боров твърди, че и в този си вид „бюлетинът има неоценимо значение за бъдните поколения като показалец на целокупната българска книжна продукция“.

В заключението си Т. Боров, ползвайки се от пресмятанията на д-р Павел Орешков, работил като главен библиотекар на българския отдел към Народната библиотека, обобщава, че „държавата, спирайки издръжката по отпечатването на бюлетина, не си е направила добре сметката, тъй като ако издателите откажат да депозират, тя би загубила няколко пъти повече: отпечатването е струвало 250 000 лв. годишно, а депозираните в библиотеката издания струват 1 500 000 лв. „Къде е тогава сметката на тия финансисти? – възкликва Боров. – И ако е толкова много нужно да се съкрати нещо, нима не може наистина да се съкрати един от автомобилите на държавния гараж, за да ни остане запазена една първостепенна културна придобивка?“ Коментарите са излишни, тъй като думите на Боров звучат със същата сила и днес, 75 години след изричането им.

От гледна точка на историята на българската библиография в цялост, и в частност на историята на българската библиографска наука, важно е да се изтъкне, че бъдещият основател и директор на Българския библиографски институт (1941–1963) и директор на Народната библиотека (1944–1949), в края на 1933 г., за разлика от обективните критични рецензии на Балан, на Ячо Хлебаров, на верните анализи на Божан Ангелов, управлявал Народната библиотека през 1923–1928 г., имайки пред себе си драстичен държавен акт, поставя проблема за печатната продукция на България от гледна точка на националната памет. Статията си Т. Боров адресира не само към широката културна общественост, но се опитва да събуди и гражданската, и държавническата съвест на управляващите, отговорността им пред идните поколения, отговорността им за лицето на българската култура пред европейския културен свят.

Поставил генералната теза „Българската библиография и Народната библиотека“, **Т. Боров озаглавява втората част на статията си „Само бюлетинът ли?** И на този реторичен въпрос веднага отговаря, че той е „въобще единствената библиографска работа на библиотеката“, с която не се изчерпват библиографските ѝ задачи. От тази изходна позиция Т. Боров развива по-нататък идеите и схващанията си за бъдещата организация на библиографската дейност в България в специална институция, като напомня: първо, че преди няколко месеца, пак във в. „Мир“, в бележката си „Държавата и библиотеките“(6) е отбелязал, че „е време държавата да помисли за създаване на **Български библиографски институт** и ако създаването му днес не би било възможно наведнъж поради материална притесненост... при Народната библиотека ще трябва да се създаде непременно още отсега една специална научна библиографска длъжност, за да се подготви постепенно изграждането на един библиографски институт в бъдеще“. Както е видно, още през 1933 г. Т. Боров дава сериозни заявки за намерението си да ратува за реализирането на идеята на акад. Н. Михов и на акад. Балан за създаване на Български библиографски институт. Задал риторично въпроса си в заглавието на статията, по-нататък Т. Боров обяснява теоретично на българската читателска аудитория, че освен националната библиография съществуват и други библиографски задачи: „Човекът си е създал обаче един сигурен пътеводител из безбрежния океан от книги – **библиографията**“ и чрез нея се информира по различни признаци за отделните документални потоци. Създават се текущи интернационални библиографии, например,

за всяка отделна наука, които месечно, тримесечно или годишно дават прегледи за най-важните публикации в цял свят по съответната научна област. Според моите исторически наблюдения, до края на 40-те години на миналия век, всички изявени български библиографи поставят като втора по важност след националната библиография библиографията в услуга на научноизследователската дейност, научно-спомогателната библиография, както е прието да се нарича днес. Т. Боров конкретизира, че и за библиотекознанието и библиографията също има „един сигурен пътеводител“, който се изработва от библиотечния съветник на Пруската библиотека в Берлин – д-р Й. Форстиус, т.е. че тези две научни области са информационно осигурени. Що се отнася до литературните изследвания, той предпочита да даде авторитетното становище на видния руски библиограф А. Г. Фомин, поместено в „Литературная энциклопедия“ от 1930 г. Очевидна е професионалната заинтересованост на младия Боров към библиотекознанието и библиографията като науки, както и към литературознанието. В приведения обширен цитат от Фомин се прави заключението, че предварителните библиографски изследвания се явяват необходим стадий „на различните видове литературоведски изследвания“ – становище, което е общоприето от съвременната библиографска наука. Позовавайки се на известния руски библиографовед, Т. Боров се надява, че ще успее да внуши идеите си сред интелигенцията и управляващите. И ако литературоведите работят с книгата и са в състояние да издирят литературните факти, то, според него, специалистите от другите области на знанието като агрономи, медици, техници и пр. едва ли биха се справили. След този извод Боров задава друг въпрос: „Може ли Народната библиотека да им помогне при нужда?“ Аргументираният отговор е „не“, тъй като библиотеката набавя много малко от чуждестранните издания, но с помощта на библиографията, твърди той, е възможно. По-нататък ясно и последователно обяснява информационните възможности на библиографията. Библиографската информация, която се подготвя, може да се допълни с реален акт по набавяне на съответните източници чрез разрастващия се международен книгообмен, какъвто, изтъква Боров, Народната библиотека все още не извършва. Тя не е в състояние дори да даде изчерпателен отговор и за българската литература, особено за статиите от периодичния печат, тъй като не съставя библиография на статиите, като се изключат „някои зачатъци“. Боров има предвид опита от 1930 и 1931 г. за аналитична библиография в рамките на ТНБ. Този въпрос го вълнува още от студентските му години. През 1922 г. той публикува специална статия в „Развигор“ (2). Младият библиограф отлично познава фондовете на Народната библиотека и информационните ѝ възможности, което му дава основание за твърдението, че и за книгите библиотеката не е в състояние да даде изчерпателен отговор, тъй като само за възрожденския период ѝ липсват около 400 заглавия. В заключение обобщава: „Въобще, е ли е в състояние Народната библиотека да изпълни всички тия задачи: да създаде каталог на всички български книги, да изработи библиография на публикациите в периодичния печат, да дава сведения върху чуждата литература по **разните** въпроси, които интересуват българската наука? Решително – не! И тези задачи не само, че не са нейно задължение според сегашния Закон за народната просвета, но изпълнението им действително не е нейна работа. С целия този комплекс от необходими днес работи може и трябва да се нагърби един подлежащ на създаване български библиографски институт.“ Възприел европейския образец за организация на библиографската дейност, популяризиран от Международния библиографски институт в Брюксел, Т. Боров започва да работи върху български проект за библиографски институт още през 1933 г. С цитирания финал на втората част на статията си, **той поставя тезата за третата част, която е озаглавена „Български библиографски институт“** и започва с въпроса: „Какво би могъл да

върши един добре уреден библиографски институт в България, ако се намери кой да го създаде, ако се случи да стане министър един проф. Шишманов?“ Въз основа на този въпрос Боров развива и конкретизира своя проект за бъдещата дейност на подобна специализирана библиографска институция. Генералните задачи, според него, основно са две. Първата е: „Да изработи общ библиографски репертоар на българските книги от началото, от 1806, до днес (въз основа на Балан, допълненията на Начов, труда на Погорелов и допълненията на Станимиров, бюлетините на Народната библиотека и, разбира се, като се прибавят специалните библиографски търсения на самия институт).“ Независимо, че през 1909 г. е отпечатан репертоарът на Балан – „Български книгопис за сто години. 1806–1905“, Т. Боров предвижда на първо място нов репертоар, повтарящ и допълващ хронологичните рамки на Балановия, който ще бъде съставен от колективен официален автор и който безспорно ще използва модерната научна методика и правила за подобни издания. Това е задача, изключително важна за библиографското запаметяване на националната печатна продукция, от една страна, но тя е поставена и с цел модернизирането и европеизирането на българската ретроспективна национална библиография (РНБ), изобщо на националната ни библиография, която по-късно той ще нарече „визитната карта“ на България и на всеки един народ. Втората по важност задача в проекта е изработването на репертоар на статиите, „за да се оставят най-после на мира тия скъпоценни издания, докато не са се скапали съвсем“. Има предвид доосвобождаения периодичен печат, но за тази цел, според Боров, трябва първо да се изработи „една абсолютно изчерпателна библиография на българския периодичен печат до Освобождението“. Ако обобщим, е видно, че се предвиждат три репертоара, по дефиниран принцип: на книгите, на периодичните издания и на статиите. Трите репертоара съставляват фактически ядрото на българската РНБ. Естествено след нея по важност е наредена ТНБ: „Институтът ще изработва и публикува **месечна** библиография на текущите постъпления по закона за депозита...“, предвижда библиографът. Втората група задачи са във връзка с производството на БИ за непосредственото обслужване на потребителите по интересуващите ги въпроси. Според Боров, „Библиографският институт ще дава справки върху литературата по всички научни области, ще дава съдействие за изработване на редица специални библиографии“, тъй като Народната библиотека не е в състояние да извършва подобна дейност. Той ще бъде своего рода справочно бюро. Освен това институтът ще изиграе „грамадна роля“ за създаване на културни връзки с чужбина, ще дава сведения за българската книжнина и за рецепцията на чуждите автори в България, няма да чака само чужденците „да ни потърсят“. Тази задача е подкрепена с конкретни случаи от практиката на самия Боров, когато се е налагало да дава подобна информация за чужбина.

След като набелязва функциите, които ще изпълнява бъдещият институт, Т. Боров поставя втория си тезис: „Как трябва да се създаде тоя библиографски институт, какво ще представлява той, колко ще струва издръжката му, отде да се намерят пари?“ Преди да изложи собственото си становище, Боров представя предложението вече от бившия директор на Народната библиотека Божан Ангелов(7), който смята, че създаването на библиографски институт е неотложна задача на Българската академия на науките. Без да отрича съображенията на Б. Ангелов, Боров смята, че „по самото естество на работата, библиографският институт не би могъл да съществува другаде, освен при Народната библиотека: работата на института в областта на българската библиография ще трябва по необходимост да се опре преди всичко на единствената засега сбирка от български книги, с които разполага Народната библиотека.“ От друга страна, той е на мнение, че за да бъде плодотворна работата на института и да има качеството на

независима научна дейност „**автономията** е единственият начин на уреждането му“. Що се отнася да средствата, Боров отбелязва, че има и други начини, „без да е нужно държавата да бърка в своя празен джоб“ и заключава: „Знам в какво бедствено положение са страната и народът, при това – колко малцина са в България тия, които осъзнават днес нуждата от библиографски институт... Но знам също, че ако не искаме да се самоунищожим като културна нация, ако държим на културното си развитие и на културните придобивки, единствените наши проявления досега, с които бихме могли да се гордеем и пред себе си, и пред света, и които въобще са ни запазили като нация през вековете, ще трябва да концентрираме усилията си тук, в областта на висшата култура.“ Боров съотнася библиографията към висшата култура и високо цени нейната значимост за българската национална култура, но е наясно, че тя наготово „няма да ни дойде“, необходимо е тези, които знаят „цената й“ да съставят библиографии, да ги публикуват и да приучват хората да се обръщат към нея. Именно по изложените съображения той си прави труда да изясни „каква полза можем да имаме от един библиографски институт.“

В досегашните изследвания за пръв проект на Боров за библиографски институт обикновено се посочва изнесената и отпечатана през 1941 г. беседа „Защо ни е нужен Български библиографски институт“ (8). Направеният анализ на статията „Българската библиография и Народната библиотека“ показва, че Боров изработва свой проект още през 1933 г. и именно този проект заляга в основата на беседата. Задачите, набелязани в статията, са дословно пренесени в брошурата (вж с. 16 и 17). Те са ядрото, около което доразвива по-подробно идеите си, давайки сведения за първите български библиографски опити, за взаимовръзката библиография–наука, за състоянието на библиографския процес в напредналите европейски страни, като в съпоставителен анализ доказва изостаналостта на библиографското информироване у нас спрямо българската и спрямо чуждестранната читателска аудитория.

Изложените факти, ми дават основание да приема статията „Българската библиография и Народната библиотека“ като първия европейски проект на Т. Боров за организацията и функциите на бъдещия библиографски институт, а също и за библиографските функции, които би следвало да изпълнява националната библиотека на България.

Литература

1. Боров, Т. Нашата библиография. // *Развигор*, № 14, 9 апр. 1921.
2. Боров, Т. Една необходима библиография [аналитична библиография на българския периодичен печат]. // *Развигор*, 1, № 621, 22 апр. 1922; Библиографията на С. Чилингиров. // *Развигор*, 2, № 64, 29 апр. 1922; Излишни библиографии. // *Пролом*, 2, 1923, № 15–16, 486–494.
3. Боров, Т. Българската библиография и Народната библиотека. // *Мир*, 39, № 10 017, 10 023 и 10 029, 2–14 дек. 1933.
4. Боров, Т. Защо ни е нужен Български библиографски институт : Беседа пред приятели. – София : ББИ, 1941. – 31с.
5. Боров, Т. Основната българска библиография. // *Бълг. мисъл*, 15, 1940, № 1, 51–56.
6. Боров, Т. Държавата и библиотеките. // *Мир*, 39, № 9914, 31 юли 1933.
7. Ангелов, Божан. Към въпроса за уредбата на българския общ книгопис. // *Родна реч*, 4, 1930, № 1, 7–13.
8. Боров, Т. Защо ни е нужен..., 16–17.

ПОЛИТИКИ ПРИ ПОДГОТОВКАТА И РАЗВИТИЕТО НА БИБЛИОТЕЧНО- ИНФОРМАЦИОННИ СПЕЦИАЛИСТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ*

АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

I. Увод

Успехът на библиотечно-информационния сектор в развитите страни се крепи на няколко базови фактора:

- системна и целенасочена информационна политика (включваща в себе си и стратегии по отношение на библиотеките);
- добре изградени мрежи от библиотеки;
- бързо и масирано навлизане на новите информационни и комуникационни технологии;
- извършване на научноизследователска дейност за библиотечно-информационния сектор;
- наличие на авторитетна и влиятелна библиотечна асоциация;
- развита система за качествено образование и непрекъсната квалификация на библиотечните специалисти.

Съгласно проучване за най-перспективните професии за 2008 г. в САЩ, публикувано в US News and World Report, между изброените 31 професии, като една от най-добрите е посочена тази на библиотекаря. Забравете за книжния плъх, сега професията е сред най-хай-тек професиите по отношение на работата с книги и дигитална информация. Библиотекарят помага на потребителите при намиране на он-лайн информация, решава какви дигитални ресурси да се набавят, организира достъпа до информация, формира дискуссионни групи... Средната годишна библиотекарска заплата за страната е 51 400 долара.

Подобна обнадяваща информация неминуемо трябва да се свързва с професионалните компетентности на библиотечно-информационните специалисти. За да устояват на конкуренцията и да са сред водещите в информационното общество, те трябва да имат добро образование и квалификация, които да усъвършенстват непрекъснато.

Целта на настоящата статия е да разгледа въпроси, свързани с подготовката на библиотечно-информационни специалисти в нашата страна след 1990 г., и да оцени състоянието на политиката в това отношение. Анализът проследява организационни промени във висшите училища, които подготвят библиотечно-информационни специалисти. Прави се преглед на настъпилите изменения в образователните стратегии за библиотекари с висше образование. Оценява се ролята на Центъра за непрекъсната квалификация на библиотекари

---

* Част от идеите в настоящата статия са представени пред XVIII национална конференция „Библиотечната професия през 21 век – промени и предизвикателства“, организирана от Съюза на библиотечните и информационните работници и Народната библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново, 19–20 юни 2008.

(ЦПОБ). Дава се информация за форми на работа на други субекти, които също подпомагат развитието на библиотечно-информационните специалисти у нас. Представят се актуалните идеи за подготовката на библиотечни специалисти, включени в проекта за Закон за обществените библиотеки. Прави се предложение за промяна на политиката и на традиционното разбиране за подготовката на библиотекарите у нас.

В последните години задълбочени и цялостни анализи за образованието и подготовката на библиотечно-информационни специалисти са направени от доц. Татяна Янакиева от катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Тезите в настоящата статия стъпват на постигнатото, поставя се за задача да се допълнят и дообогатят идеите в тази значима област, корелираща с бъдещето на българското библиотечно дело. Поставените цели се решават на фона на случващото се при подготовката на библиотечно-информационни специалисти и на очертаващи се тенденции в БИН образованието в други страни, както и на насоките на международни организации в това направление.

II. Предпоставки и фактори за промяна в политиката за подготовка на библиотечно-информационни специалисти

Нуждата в нашата страна от промяна в политиката за подготовка на библиотечно-информационни специалисти след 1989 г. е продиктувана от редица фактори:

- съобразяването с глобалните и с тенденциите в Европейския съюз за развитието на икономика, основана на знанието;
- появата на нови професии, свързани с организирането, предоставянето на информацията и генерирането на знанието;
- динамичното навлизане на информационните и комуникационните технологии и преминаване към нови модели библиотеки;
- промяна в професията на библиотекарите и информационните специалисти – поемане на нови роли;
- професията се очертава да съвместява традиционните форми и да премине към обучение на потребителите за работата им с НИТ;
- стремеж към промяна на невисокия статус на библиотечната професия;
- „размиване“ границите на професията, нуждата от нови компетенции на библиотечно-информационните специалисти;
- преодоляване на „заплахите“ относно бъдещето на професията на библиотекаря.

Подобни причини карат учебните звена по библиотечно-информационни науки да променят своите учебни програми и стратегия на действие на образователния пазар.

III. Образователно ниво и подготовка на българските библиотечно-информационни специалисти

По данни на Националния статистически институт (НСИ) от 2000 г. в периода 1989-2000 г. броят на библиотеките е редуциран с над 3500. През 2000 г. са регистрирани 6942 библиотеки. От тях 1741 (или 25%) са без дейност, включително 638 училищни и 757 читалищни. Щатният състав в тях е съкратен и реално те съществуват фиктивно. Съгласно по-нови данни на НСИ за 2005 г. (за библиотеки с библиотечен фонд над 2000 рег. единици) библиотеките в страната са 4552: Народна библиотека – 1; регионални библиотеки – 11; областни библиотеки – 16; читалищни библиотеки – 2695; към предприятия и учреждения – 99; училищни – 1465; към висши училища – 81; специални – 184.

В проведеното от доц. Оля Харизанова през 2005–2006 г. изследване за състоянието на българската библиотечната система – на тема „Готовност на българските библиотеки за превръщането им в центрове на знанието на информационното общество“ – се поставя с особена тревога и въпросът за състоянието и бъдещето на професионалното образование,

подготовката и квалификацията на библиотекарите в нашата страна. Той се разглежда в контекста за мястото и ролята на библиотеките в нашето общество в идващите години.

По-характерните тенденции, които се очертават в изследването за българските библиотеки, са следните:

1. В около 54% от 1623 от изследваните и отговорили на анкетната карта библиотеки няма специалист с висше образование. Най-често такава е ситуацията в читалищните библиотеки.

2. От общо 2783 работещи библиотекари в анкетираните библиотеки 34% от тях са със средно образование.

(По неофициални данни в страната работят около 7000 души в библиотечния сектор.)

Таблица за образованието на библиотекарите в отделните видове библиотеки според изследването на О. Харизанова

Вид на библиотеката	Общ брой б-ри със средно образование	Общ брой б-ри с висше образование	От тях общ брой специалисти (вкл. полувисше)
Национална	15	142	21
Регионална (ПМС 153)	28	220	72
Областна	13	169	81
Общинска	30	134	83
Читалищна	794	522	353
Училищна	47	268	144
Университетска	6	234	31
Отраслова научна	3	27	9
Специална	4	29	9
Общо	940	1745	803

3. Библиотечна квалификация имат 34% (936 от общо 2783 библиотекари). В 80% от библиотеките няма библиотекари с библиотечна квалификация. Това е най-често срещано при училищните – 89%, общинските – 81%, читалищните – 79%, университетските – 74%.

4. Само 41% от библиотекарите са преминали курс за компютърна грамотност. Те работят в около 30% от всички анкетирани библиотеки.

5. Много е малък броят на библиотеките, които разполагат с обучени специалисти по информационни технологии – 3% от библиотеките. Това са около 110 души, с курс по „Информационни технологии“.

6. Броят на работещите в библиотеките с чуждоезиково обучение е 306 души – 11% от извадката от 2783 души.

На основата на откритите характеристики могат да се направят следните изводи:

- посочените негативни тенденции налагат да се извърши сериозна промяна по отношение на образователните и професионалните изисквания към персонала в библиотеките в новата информационна среда;

- да се работи за повишаване качеството на висшето библиотечно образование;

- да се засили ролята на непрекъснатата квалификация на библиотечно-информационните специалисти;

- да бъде заложено нормативно изискването за професионално образование на работещите с цел стабилизиране на библиотеките и тяхното отговорно служене на обществото;

- да се въведат и други форми за подпомагане на професионалното развитие и подготовката на библиотекарите.

IV. Политики при подготовката на библиотечно-информационни специалисти в Република България

След 1989 г. постепенно настъпват промени в библиотечното образование и подготовката на библиотечно-информационни специалисти. Налагат се и други форми за подпомагане развитието на библиотекарите. Те са плод както на по-глобални изменения в сектора на висшето образование, така и на осъзнаването от библиотечната колегия на идеята за осъществяване на сериозни изменения в образователната и квалификационната политика. По-съществени фактори на влияние за промяна на парадигмата са следните:

- предоставяне на академична свобода на висшите училища и университетите;
- промяна на законодателството в областта на висшето образование;
- въвеждане на модели от страните от Европейския съюз в областта на висшето образование с цел равнопоставено участие на страната ни в европейското образователно пространство. Особена роля изиграват Болонската декларация от 1999 г., Дъблинските дескриптори, Копенхагенската декларация от 2002 г., Срещата на министрите на образованието в Берлин от 2003 г.;

- прилагане на Европейската система за трансфер на кредити (ECTS) като предпоставка за признаването на обучението и дипломите за образование с цел създаването на отворена европейска зона за образование и практическо обучение, в която студенти и преподаватели могат безпрепятствено да се придвижват;

- налагане на тристепенната система на обучение – бакалавър, магистър и доктор;
- сериозно преосмисляне на учебните програми в специалностите по БИН;
- обмен на студенти и преподаватели по линия на европейски програми („Еразмус-Сократес“) и на съвместни инициативи с американски университети. Така например от специалност БИН на Софийския университет в подобни програми участват над 100 студенти и преподаватели;

- активната роля на Съюза на библиотечните и информационните работници (СБИР), на отделни фондации и чуждестранни организации*;

- участието на наши библиотечни специалисти в работата на международни организации – IFLA и EUCLID и др.;

- отваряне на библиотечната ни колегия към международната чрез организиране и участие в професионални форуми и проекти;

- възприемане от образователните институции и от професионалната библиотечна организация на идеята за образование през целия живот.

Наред с положителните промени в сектора на висшето образование у нас се налагат и тенденции, които се отразяват негативно върху образователния процес, квалификацията и качеството на подготвяните специалисти. Те са белязани с:

- липсата на сериозна държавна политика, свързана с разкриването на висши училища;
- занижен акредитационен и следакредитационен контрол;
- ниско качество на обучението в отделни висши училища;
- нелоялна конкуренция;
- недостатъчно финансиране за нуждите на висшето образование, научните изследвания и модернизацията на висшите училища;
- сериозни проблеми в привличането и развитието на научния потенциал и др.

---

* Използвано е старото име на професионалното сдружение, тъй като статията е представена за печат преди неговия конгрес, проведен на 9 октомври 2008 г., когато се прие новото име – Българска библиотечно-информационна асоциация (ББА).

V. Хронология на институционализирането и развитието на висшето образование по БИН след 1989 г.

До 1989 г. висше библиотечно образование се придобиваше в Софийския университет на основата на специализация. Тя се придобиваше успоредно със следване в една основна специалност в Университета или в някое от висшите училища в София. Работеше се активно и в областта на следдипломното обучение, където се обучават предимно информационни специалисти.

Полувисше библиотечно образование се получаваше в Държавния библиотекарски институт.

След 1989 г. постепенно настъпиха сериозни промени в политиката за подготовка на библиотечно-информационни специалисти с висша квалификация.

По-важните институционални промени и документи, които трасират новите подходи са следните:

- през 1992 г. във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ се създаде специалност по Библиотечно-информационни науки (БИН);

- през 1993 г. в Софийския университет „Св. Климент Ожридски“ се възстанови като самостоятелна специалност „Библиотечно-информационни науки“ – редовно и задочно обучение;

- през 1997 г. Полувисшият институт по библиотечно дело бе преобразуван в Колеж по библиотечно дело, който обучава студентите в образователно-квалификационна степен „специалист“;

- през 1998 г. е прието Постановление на Министерския съвет № 310 за приемане на Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Библиотечно-информационни дейности“ за образователно-квалификационна степен „бакалавър“ („Държавен вестник“, № 63, 6 авг., 1997 г.);

- през 1998 г. е приета Наредба за единни държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалностите от професионално направление „Библиотечно-информационни дейности“ за образователно-квалификационна степен „специалист по...“ (ДВ, № 94, 12 авг. 1998 г.);

- Постановление № 162 от 23 юли 2002 г. за приемане на Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование за образователно-квалификационните степени „бакалавър“, „магистър“ и „специалист“ (ДВ, № 76, 6 август, 2002 г.). Със същото ПМС се отмени Наредбата за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Библиотечно-информационни дейности“ за образователно-квалификационната степен „бакалавър“, приета с ПМС № 310 на Министерския съвет от 1997 (ДВ, бр. 63 от 1997 г.)

- през 2004 г. бе преобразуван Колежът по библиотекознание и информационни технологии в Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии;

- понастоящем българското висше образование по БИН предлага обучение в трите образователно-квалификационни степени „бакалавър“, „магистър“ и „доктор“. То е синхронизирано с европейските норми.

Тук бих желал да открия един съществен факт, анализиран от доц. Янакиева, – липсата на политика и система при преподаването и разкриването на специалности в отделни висши училища, в които се преподават дисциплини по БИН или сходни с тях. Седем висши училища в страната предлагат в своите учебни планове дисциплини от цикъла на БИН.

VI. Квалификация и други форми за подпомагане развитието на библиотечно-информационните специалисти.

Основни субекти в иницирането, осъществяването, подпомагането и реализацията на тази политика след 1989 г. са:

- Съюзът на библиотечните и информационните работници (СБИР);
- Катедрата „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“;
- Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“;
- Катедрата „Библиотекознание и масови комуникации“ във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“;
- Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии (СВУБИТ);
- Фондация „Отворено общество“;
- Посолство на САЩ;
- Британски съвет;
- Гьоте институт;
- Български информационен консорциум (БИК);
- Софтриб;
- РС-ТМ и др.

В статията се представят по-характерни дейности и подходи на част от посочените институции в тази област. Приоритетно е изведена работата на националната асоциация.

1. Дейност на СБИР в областта на подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти

А. Квалификацията на библиотечно-информационните специалисти

Тяхната квалификация е сред приоритетите на СБИР. През годините на своето съществуване той направи важни стъпки за подпомагането и решаването на този въпрос. С развитието на системата за квалификация СБИР си поставя няколко основни задачи:

- придобиване на нови знания в библиотечно-информационната дейност, както и за работата на библиотеките в променящата се технологична, икономическа, правна и социална среда;

- компенсиране на липсата на системна непрекъсната професионална квалификация.

Политиката, която следва СБИР, е следната. През 2001 г. чрез съвместните усилия на Фондация „Отворено общество“, Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика и СБИР бе създаден Център за продължаващо образование на библиотекари (ЦПОБ). Той бе институционализиран към националната библиотечна асоциация, както това е възприето в практиката на редица европейски страни. Физическото му местоположение е в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Образователната политика и учебните програми се утвърждават и координират от Катедрата при университета. За времето на своето съществуване през курсовете на ЦПОБ са преминали над 800 души от цялата страна.

Б. Други форми на СБИР за подпомагане развитието на библиотечно-информационните специалисти

В първите години на съществуването на съюза бе създадена мобилна група от лектори, които да подпомагат и консултират библиотеките и библиотекарите от страната. От 1991 г. дейността на СБИР, свързана с развитието на библиотечно-информационните специалисти, е насочена и към организиране и провеждане на ежегодни национални конференции, научно-практически конференции, образователни семинари, обмяна на опит и др.

Важно е да се отбележи, че след създаването на професионалната организация много активна роля за подпомагане развитието на библиотечните специалисти играят и нейните регионални дружества и секции. Повечето от тях организират форуми в различен формат с цел запознаване на библиотекарите с водещите тенденции в библиотечния сектор, съвременните информационни и комуникационни технологии, новите форми на организация

на работата и обслужване от библиотеките... Особено активни през периода са регионалните дружества в Благоевград, Добрич, Враца, Монтана, Пазарджик, Пловдив, Смолян, Търговище, Шумен и др.

Ежегодни национални научни конференции

Провеждането на ежегодните национални научни конференции се превръща в своеобразно средище и форум за размяна на мнения и информация от професионалната общност. Насочеността на конференциите е свързана с най-актуални проблеми на библиотечното дело. За периода на своето съществуване СБИР е организиран годишни научни конференции на следната тематика:

- „Библиотеката и информационният център в променящото се общество“ (1991);
- „Бъдещето изисква нови технологии“ (1992);
- „Библиотечното образование – настояще и бъдеще“ (1993), съорганизатори – Министерство на културата и Британският съвет, с участието на колеги от Великобритания – Ян Джонсън, ръководител на библиотечното училище към Университета в Абърдийн, Джон Гордън, председател на секцията по библиотечно образование в IFLA, проф. Джон Фидър и проф. Рюкл от Хумболдтовия университет, Германия;
- „Библиотечно-информационно обслужване“ (1994);
- „Библиотеки и бъдещето“ (1995);
- „Библиотечните фондове – състояние, опазване и развитие“ (1996);
- „Информационната политика в България – формиране и развитие в съвременните условия“ (1997);
- „Библиотечно законодателство“ (1998). В конференцията участва Нанси Бол, шатски библиотекар в Колорадо, САЩ;
- Библиотеки през новото хилядолетие – свободен и равен достъп до информация“ (1999). В конференцията участваха: Тула Хаависто, представител на EBLIDA; Нанси Болт и Грег Хил, библиотекари от щата Колорадо; Скот Сийман от публичната библиотека на Феърбанкс, Аляска, САЩ;
- „Библиотечната система в България“ (2000);
- „СБИР в началото на 21 век“ (2001). В работата на конференцията взе участие от страна на Международната асоциация по библиология проф. Роберт Естивал, Франция;
- „Професионалната етика, професионални перспективи“ (2002);
- „Библиотечното сътрудничество – настояще и бъдеще“ (2003);
- „Библиотеките и промените в съвременното българско законодателство“ (2004);
- „Библиотеката – обществен информационен център“ (2005), под почетния патронаж на г-жа Зорка Първанова и г-жа Лора Буш;
- „С модерни библиотеки – достойно в Европа“ (2006);
- „Библиотеки и информационната компетентност“ (2007);
- „Библиотечната професия през 21 век – промени и предизвикателства“ (2008) – Велико Търново.

Други национални форуми и работни срещи

Като по-открояващи се от тях, организирани от СБИР съвместно с партниращи библиотеки, могат да бъдат посочени:

- Национална работна среща по проблемите на автоматизацията на библиотеките (1996) – София;
- „Новата философия на обслужването“ (1996) – Благоевград. Организирана съвместно с Американския университет в Благоевград;
- „Общодостъпните библиотеки и предизвикателствата на промените (1997) – Благоевград. Специален гост бе Робърт Дейвис – мениджър на проекта за развитие на публичните библиотеки (PLOP) на Европейския съюз ФАР;

- „Краеведската дейност на библиотеките в съвременните условия“ (1997) – Пловдив. Организирана съвместно с Народна библиотека „Иван Вазов“;
- „НАБИМ – 6 години по-късно“ (1999) – София. Организирана съвместно с Фондация „Отворено общество“;
- „Библиотечно обслужване на лицата в неравностойно положение“ (2000) – Добрич;
- „Библиотечно краезнание“ (2000) – Ловеч;
- „Обществената отговорност на публичните библиотеки и тяхната роля в демократичното общество“ (2002) – Ексиновград и др.

Международни конференции

С годините се налага като традиция в работата на форуми на СБИР да участват чуждестранни лектори и гости от САЩ, Англия, Германия, от IFLA, EBLIDA и от други професионални организации и страни.

СБИР – по инициатива и с водещото участие на Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика в Софийския университет, съвместно с Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и с Университет Емпория, САЩ, е съорганизатор на серия от конференции под мотото „GLOBENET“:

- 2000 г. – „Библиотеките в епохата на интернет“;
- 2002 г. – „Библиотеките, гражданското общество и социалното развитие“ (под патронажа на президента на Р. България, г-н Г. Първанов) с основен докладчик Греъм Корниш, президент на Английската библиотечна асоциация;
- 2004 г. – „Библиотеките, глобализация и кооперация“;
- 2006 г. – Глобализация, дигитализация и опазване на културното наследство“, под патронажа на председателя на Народното събрание на Р. България г-н Г. Пирински, с основен докладчик проф. Майкъл Горман, президент на Американската библиотечна асоциация;
- 2008 г. – „Управление на информационните ресурси“, под патронажа на председателя на Народното събрание на Р. България, г-н Г. Пирински, с основен докладчик Чезаре Пазини, префект на Ватиканската Апостолическа библиотека.

Семинари и работни срещи на СБИР с международно участие

Като по-значими форуми на СБИР, организирани самостоятелно или съвместно с други организации, могат да бъдат посочени:

- „Информационен брокеринг“ (1999) – лектор проф. Херберт Ачлейтнер, Университет Емпория, Канзас, САЩ. Съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“;
- „Европейски измерения на библиотечно-информационното законодателство“ (1999), съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, с лектор проф. Ролф Хюпер от Университета по приложни науки и изкуства, Хановер, Германия;
- „Подготовка на проекти“ (2000), съвместно с Американския информационен център, с лектор Джон Смит – щатски библиотекар, Аляска, САЩ;
- „Семинар по комплектуване в електронна среда“ (2001), съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, с лектор Джим Ейджи, Щатски университет, Мисури, САЩ и Барбара Хохлаген от фирма GALE;
- „Старопечатните книги и тяхната електронна обработка“ (2001), с лектор проф. Ханс Петер Шрам от Университета по приложни науки и изкуства, Хановер, Германия;
- „Библиотеки и лицензиране“ и „Достъп до електронни източници на информация – проблеми на лицензирането“ (2001), с лектори – Тула Хаависто, ръководител на проект CELIP (Платформа за лицензионна информация за Централна и Източна Европа), и Емануела Джавава, LLM, Лондон, Великобритания – „Лицензиране на дигитални източници на информация: как да избегнем капаните“;
- „MARC формат за обмен на библиографски записи“ (2001), с лектор Патриша

Търстън, ръководител на отдела за каталогизиране на славянски книги, Библиотека на Йелския университет, и член на Комисията за международни връзки на Американската библиотечна асоциация;

- „Мениджмънт на знанието“ (2001), съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, с лектор проф. Херберт Ачлейтнер, Щатски университет Емпория, Канзас, САЩ;

- „Финансирането на британските библиотеки и организация на тяхната асоциация“ (2002), с лектори – Белнърд Нейлър, президент на Британската библиотечна асоциация, и завеждащата международните контакти Джил Мартин;

- „Стратегическо планиране: инструмент за управление и промяна“, „Етика и библиотеки: ценности и предизвикателства“ (2002), с лектор Уанда Доул, директор на Библиотеката на Университета Уошбърн, САЩ;

- „Оценка на библиотечните фондове и услуги в електронната епоха“ и „Проектът LibQUAL+™ и малката академична библиотека“ (2002), с лектор Уанда Доул, директор на Библиотеката на Университета Уошбърн, САЩ – семинар в Благоевград;

- „Информационно право“ (2002), съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, с лектор проф. Ролф Хюпер от Университета по приложни науки и изкуства, Хановър, Германия;

- „Интелектуалната свобода и американските библиотеки“ (2003), съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, с лектор проф. Тери Уич от Университета в Илинойс, САЩ;

- „Библиотечни консорциуми“ (2003), с лектори Мери Хини и Филипа Долфин от Британската библиотечна асоциация;

- „Съвременни проблеми на немските библиотеки“ (2003), съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, с лектор Ролф Хасе, отговорник за международната дейност на Асоциацията на немските библиотечни сдружения;

- „Центрове за обществена информация и публичните библиотеки“ (2004), с лектори – Роберт Андерсен, Ресурсен център за международно обслужване – Еймс, Айова, САЩ, Нанси Болт, Щатска библиотека, Колорадо, САЩ, Барбара Карсон, Щатска библиотека, Де Мойн, Айова, САЩ, Джейми Лару, Областна библиотека на област Дъглас, САЩ, Бони Маккюн, Щатска библиотека, Денвър, Колорадо, САЩ;

- „Библиотеката – обществен информационен център“ (2004) – Варна, Велико Търново, Добрич, Раковски, София, Стара Загора;

- „Библиотеката в обществото“ (2005), съвместно с Американския информационен център, с лектор Кейт Фил, изпълнителен директор на Американската библиотечна асоциация;

- „Четенето – инвестиция в бъдещето“. Инициативи в подкрепа на четенето в България и Германия – организатори Гьоте институт – София и СБИР (2005);

- семинари с регионалните разпространители на информация за Европейския съюз по проект на Делегацията на Европейската комисия в България (2005). Възложител на проекта е агенция ПР Поинт-София, която реализира комуникационната стратегия на делегацията. Изпълнител е фирма Прайм Консултинг ООД в партньорство със СБИР – Благоевград, Бургас, Велико Търново, Монтана, Пловдив, Шумен.

- „Достъп до електронна информация за лица с увреждания в българските библиотеки“ (2005) – Стара Загора;

- „Библиотеката – обществен информационен център“ (2006) – по проект ABLE – Шумен, Гоце Делчев, Монтана, Пловдив, Димитровград, Бургас, Разград и Силистра;

- „Готовност за бедствия“, с лектор Ранди Силвърман, специалист по опазването и консервацията на фондовете от Университетската библиотека в Юта, САЩ, съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“;

- „Правна регулация на библиотеките и библиотечната и информационната дейност в България“ (2006), съвместно с Британския съвет – София, с лектор Джон Долан, ръководител на библиотечната политика на Съвета за музеи, библиотеки и архиви на Обединеното Кралство;

- „Лидерството в библиотеките“ – семинар за директори на регионални библиотеки, организиран с Британския съвет (2008) – Баня, с основен лектор Том Форест от Великобритания;

- „Мениджмънт на обществените библиотеки“ – за ръководители на обществени и читалищни библиотеки, съвместно с Британския съвет (2008), с лектор Том Форест от Великобритания;

- „Откритият достъп до информацията“ (2008), съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ и Щатския университет, Емпория, САЩ.

Публикационна дейност на СБИР в помощ на професионалното развитие на библиотечно-информационните специалисти

Значимо постижение на Съюза е създаването и поддържането на собствен професионален печат. Макар и с много финансови трудности през годините се издават и поддържат: бюлетин на СБИР, сборници от годишните национални конференции, отделни тематични сборници и материали, уебсайт на СБИР.

2. Дейност на други организации в областта на подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти (обмяна на опит, организиране на професионални форуми и участие на библиотечни специалисти в професионални изяви в други страни)

Както бе посочено, основни субекти в инициирането, осъществяването, подпомагането и реализацията на тази политика през годините са: СБИР, Катедрата „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ – Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Катедрата „Библиотекознание и масови комуникации“ във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Специализираното висше училище по библиотекознание, Фондация „Отворено общество“, Британският съвет, Информационният център към Посолството на САЩ, Гьоте институт, БИК и др. Заслужават да бъдат посочени заслугите на част от тези и на някои други организации.

Отпадането на задачата на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ да бъде център за методическо ръководство за библиотеките се отрази негативно върху тях. Част от тази роля бе свързана с квалификационни инициативи и дейности, които подпомагаха усъвършенстването на библиотечния персонал. През годините на прехода НБКМ самостоятелно или съвместно с други субекти от страната и чужбина организира редица конференции, научно-практически форуми, семинари, които работят за каузата за издигане на професионализма в колегията. Някои от по-значимите форуми са:

- Международен изследователски колоквиум на тема „Писмените комуникации и информационното общество“, София, 24–26 октомври 1996 г. Международна асоциация по библиология;

- Юбилейна научна конференция за 120-годишнината на НБКМ – „Националната библиотека на България в навечерието на XXI век“. София, 8–10 декември 1998 г.;

- Международна научна конференция „Библиотеката и жената“, София, 24–26 септември 2003 г.;

- Юбилейна научна конференция, посветена на 125-годишнината на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – „Библиотеката – минало и настояще“, София, 11–12 декември 2003 г.

Националната библиотека е сред основните съорганизатори на международната проява в нашата страна – GLOBENET, в рамките на която наред с регулярната конференция се

организируют работни форуми и семинари, свързани с обогатяването на знанията и уменията на наши специалисти.

Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ – Софийски университет „Св. Климент Охридски“ е сред институциите, които самостоятелно или съвместно с други организации у нас и чужбина работи активно за подпомагане усъвършенстването на библиотечната колегия. Това се осъществява както чрез подкрепата за ЦПОБ, активното участие на нейните преподаватели в квалификационни дейности, така и посредством други прояви и форми.

Сред по-значимите може да бъде посочено организирането на пет международни конференции в нашата страна по проекта GLOBENET. Катедрата, благодарение на добрите си контакти с чуждестранни партньори, организира или съдейства за организиране на форуми, които подпомагат усъвършенстването на библиотекарите. Традиция е лектори в тях да са водещи чуждестранни експерти и учени – д-р Греъм Корниш, вицепрезидент на ИФЛА и президент на Английската библиотечна асоциация, д-р Мартенс, президент на Английската библиотечна асоциация; проф. Майкъл Горман, президент на Американската библиотечна асоциация, проф. Херберт Ачлейтнер (Щатски университет Емпория, САЩ), проф. Тери Уич (Университет в Урбана Шемпайн, САЩ), проф. Ролф Хюпер, проф. Петер Блумендорф, проф. Ханс-Петер Шрам, проф. Кира Кленке, проф. Кристине Кутлоф, проф. Улрике Шомер (Университет в Хановер, Германия), проф. Адриан Боргреве, проф. Роел Ристбергер, проф. Ян Верховен (Университет в Девънтър, Холандия), доц. Мария Прастек-Самокова, проф. Катержина Матерска (Университет във Варшава), доц. Юлия Зинкевичиени (Университет във Вилнюс)...

Катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ през анализирания период наред с провеждане на квалификационни начинания организира конференции, които имат отношение към подпомагане развитието на библиотекарите. Сред тези инициативи ще посочим серията от национални научни конференции „Библиотеки – четене – комуникации“, съвместно организирани с Народна библиотека „Пенчо Р. Славейков“ – Велико Търново. Към 2008 г. са проведени общо седем конференции.

Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии (СВУБИТ) наред с дейността на центъра за квалификация за библиотекари, интересна инициатива представлява провежданите от него ежегодни национални научни конференции в Деня на народните будители. Темите на конференциите са:

- „Книгата: бъдеще време в миналото“ (2003);
- „Книгата и националната идентичност“ (2004);
- „Книгата и „безкнижната“ цивилизация“ (2004);
- „Държавата на духа“ (2006);
- „Кирилицата в духовността на европейската информационна цивилизация“ (2007);
- „България в културното многообразие на Европа“ (2008).

В рамките на тази и други подобни дейности и инициативи СВУБИТ привлича чуждестранни лектори и специалисти.

Още в първите години на своето съществуване един от основните на **Фондация „Отворено общество“** приоритети бяха библиотеките. През 1991 г. към Фондацията се създаде програмата „Библиотеки и специализирана литература“. Сред приоритетите, които тази програма преследваше, бяха и тези, свързани с развитието и квалификацията на библиотекарите. Основните направления бяха насочени към: подпомагане организирането и провеждането на семинари и форуми за библиотечни специалисти, спонсориране на тяхно участие в международни професионални прояви – конференции, конгреси, семинари, специализации и др; подкрепа и финансиране на образователни програми. В основата на

тази политика бе залегнала идеята за добрата квалификация и необходимостта от непрекъснато професионално развитие на библиотекарите. Във връзка с това бяха финансирани, организирани и проведени редица образователни семинари и конференции в София и други населени места в страната с участието на български и чуждестранни лектори. Проявите бяха фокусирани върху съвременните проблеми на развитието на библиотеките – автоматизация на процесите, нови информационни технологии, управление на колекциите, мениджмънт на библиотеките и на ресурсите, опазване и съхранение на документите, обслужване на лицата със специални нужди, промените в библиотечно-информационната професия и общодостъпните библиотеки, тенденциите и подходите при дарителството и набирането на средства, измененията в стандартизацията и др.

Активно се подкрепяше участието на български библиотекари в международни инициативи, образователни програми и специализации с цел обмен на информация, разширяване на международното сътрудничество и получаване на нови компетентности. Много български специалисти посетиха с цел обмяна на опит престижни информационни институции и образователни центрове като Конгресната библиотека в САЩ, Френската национална библиотека, Британската библиотека, Международния библиотечен център към Университета в Илинойс, САЩ, Лятната школа на Централноевропейския университет в Будапеща и др. Представители на Съюза на библиотечните и информационните работници (СБИР) получаваха подкрепа за участие в конференциите на Международната федерация на библиотечните асоциации (IFLA), Американската библиотечна асоциация (ALA), Европейското бюро за библиотечни, информационни и документационни асоциации (EBLIDA), конференциите в Крим, Русия, на Алианса на университети за демокрация (AUDEM) и др. Оценявайки изключително важната роля на СБИР за българското библиотечно дело и материалните затруднения, които той срещаше многократно, Фондацията подкрепи финансово неговите инициативи и проекти. В контекста на образователните инициативи бе финансирано издаването на две книги, които имат отношение към въвеждането на новите информационни технологии и модернизацията на библиотеките: „Виртуалната библиотека“ на Карла Базили и Корадо Петенати и „Интернет ключ към безграничната информация“ на Красимир Петков. Програма „Библиотеки“ предостави като дарение компютърна техника за нуждите на образователния процес на катедра „Библиотечно-информационни науки и културна политика“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и компютърен клас в Колежа по библиотечно дело. Това бе осъществено в труден за двете образователни институции период, свързан с навлизането на новите учебни дисциплини по информационни технологии и липсата на финансов ресурс за закупуването на техника. Част от инициативите в образователната програма се осъществиха съвместно и с финансовата подкрепа на Международната библиотечна програма към Институт „Отворено общество“ – Будапеща, и други партньори.

Особено значим проект, свързан с инициативите, предприети за развитие на професионалната подготовка на библиотекарите, бе този за създаването на Национален център за продължаващо образование на библиотекари (ЦПОБ). В основата на идеята за неговото формиране залегна концепцията за нуждата от непрекъсната квалификация на персонала в библиотечно-информационните организации, както и стремежът да се укрепи ролята и мястото на СБИР като активен субект в подпомагане развитието на библиотечната гилдия, по подобие на библиотечни асоциации в други страни. За периода на съществуването на библиотечната програма от 1991 до 2000 г. Фондация „Отворено общество“ подкрепи 106 български библиотекари за участие в чужбина в образователни програми, научни форуми и специализации. Центърът за продължаващо обучение на библиотекари (ЦПОБ) към СБИР и катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ на Софийски университет „Св. Кл. Охридски“ бе създаден през 2000 г. благодарение на спомоществователството на Фондация „Отворено общество“ – София, и Регионалната библиотечна

програма – Будапеща. Той се явява част от мрежата от подобни образователни структури, изградени в страните от Централна и Източна Европа, свързани с Регионалната библиотечна програма в Будапеща, с които той трябва да осъществява обмен на учебни програми, преподаватели и курсисти. Финансовата подкрепа за неговото изграждане и функциониране бе в размер на 110 000 лв. и беше предназначена за техническо обзавеждане, за финансиране процеса на обучение и заплащане разходите на курсистите за обучението. Основните задачи, които преследва ЦПОБ, са да бъде базов за страната, предлагащ възможности за непрекъсната квалификация на библиотечно-информационните специалисти в областта на:

- новите информационни технологии и тяхното приложение;
- управлението на библиотеките, информационните ресурси, услугите и персонала.

Особено активна роля за подпомагане на идеята за развитие на библиотечната колегия изигра г-жа Боряна Савова, главен експерт на програма „Библиотеки“ към Фондацията.

Позитивна роля за подпомагане на българските библиотеки, на СБИР и за развитието на библиотечните специалисти в годините след промените в страната изигра **Американският информационен център към Посолството на САЩ**. Водеща фигура за провеждане на подобна политика в началния етап беше Стивън Мелинджър, регионален библиотекар към Американския информационен център в София. Той организира редица семинари за управление и организация на библиотеките с участието на водещи специалисти и лектори от САЩ. Предоставяше се специализирана библиотекоевдска литература и видеофилми. Бяха организирани видеоконференции с библиотекари от САЩ и България. Специално бе подготвен езиков курс и учебно пособие за английски език за библиотекари – с лектор Лесли Кайлберг от Корпуса на мира. С годините тази институция осигуряваше логистична и спомоществателска подкрепа за семинари, работни срещи, обмяна на опит за български библиотекари. Лобистка роля в помощ на инициирането и реализацията на идеите играеше г-жа Снежана Янева.

В рамките на идеите за подпомагане развитието и усъвършенстването на работещите в обществените библиотеки се явява **„Американско-българският проект за библиотечен обмен (АББО): Обмен на библиотечен опит: Пътища за сътрудничество и развитие на обществените информационни услуги“** (2003). Това бе съвместен проект между Ресурсния център за международни изследвания в Айова, САЩ, СБИР и Държавната библиотека в Колорадо, САЩ. Идеята бе финансирано от Държавния департамент на САЩ. Проектът бе продължение на друга подобна инициатива от 1998 г. между СБИР и Библиотечната асоциация на щата Колорадо. В основата стои реализацията на дейности, свързани с установяване на партньорски връзки между публични библиотеки в България и САЩ (създадени са взаимоотношения от 18 библиотеки). Сред водещите цели на проекта бяха стаж на наши библиотекари в САЩ, обучение на персонала на българските обществени библиотеки за превръщането им в обществени информационни центрове и издаване на учебно пособие за постигане на поставените цели.

Интерес представлява политиката на **Британския съвет** за българските библиотеки през последните няколко години. Акцентите се поставят върху проекти с дългосрочен ефект в резултат на тяхното провеждане. Водещите идеи са ориентирани към организирането на семинари за библиотекари и към подкрепа, свързана със създаването и развитието на нормативната база за библиотеките. И в двете насоки се визира по-добра подготвеност на българските библиотекари. Като актуална илюстрация за тази подкрепа е проектът **„Мениджмънт на обществените библиотеки“** (2008). Той има за цел ръководителите на общинските и читалищни библиотеки да осъвременят своите управленски знания и умения и да се запознаят с добри практики от Великобритания. По този начин ще съдейства за повишаването на квалификацията и професионалното израстване на ръководителите на публични библиотеки и за развитието на българските библиотеки в съответствие с изискванията на съвременното общество и европейските тенденции. Проектът включва:

„обучение на обучители“, с лектор Том Форест, експерт от Великобритания; провеждане на обучителни семинари в цялата страна за ръководители на общински и читалищни библиотеки; издаване на ръководство „Насоки в помощ на библиотечния мениджър“.

Ценна подкрепа за инициране и реализация на идеите оказва г-жа Цветанка Панова, координатор по програмите от Британския съвет.

От своето създаване през 2002 г. досега **Българският информационен консорциум (БИК)** се превърна в средище за редица иновационни инициативи, имащи отношение към развитието на библиотечно-информационните специалисти от университетски и специални библиотеки и запознаването им с най-актуалните практики и нововъведения в библиотечния и информационния сектор. Тази политика залегна в основата на семинарите „Ден на технологиите“, „Добри библиотечни практики“, както и при провеждането на национални срещи. В тях регулярно участват водещи експерти и представители на фирми, производители и дистрибутори на продукти, бази данни, информация и технологии за библиотеките.

Като част от мисията си фирмите **СофтЛиб** и **РС-ТМ**, производители на специализиран софтуер и на услуги, свързани с въвеждането на автоматизацията и на нови информационни технологии в библиотеките, са въвели в своята практика да организират тренинги и семинари за запознаване, обучение и предаване на знания на библиотечно-информационните специалисти за достиженията. Така например, от своето създаване до 2008 г. СофтЛиб е провела 10 ежегодни семинара за своите потребители.

Проектът „Българските библиотеки – място за достъп до информация и комуникация за всеки“ заработи през 2008 г. Той е част от инициативата „Глобални библиотеки“, финансирана от Фондация „Бил и Мелинда Гейтс“, която до момента се реализира в Мексико, Чили, Полша, Литва, Латвия, Румъния, Украйна и България.

Партньори по проекта в България са Министерство на културата, Програмата на ООН за развитие, Държавната агенция за информационни технологии и съобщения, СБИР и Националното сдружение на общините в Република България. Целта на проекта е да се осигури безплатен достъп до компютри, интернет и обучение на българското население чрез мрежата на обществените библиотеки, за да могат българските граждани да се приобщат към глобалното информационно общество и да се подобри качеството им на живот. Сред целите на инициативата са оценката на нуждите от подготовка на библиотекарите и обучението по информационни и комуникационни технологии на персонала на около 1200 обществени библиотеки. Това е изключително отговорна и мащабна задача, като се има предвид ниското ниво, а на много места липсата и на всякакви познания, квалификация и опит за работа с информационните и комуникационните технологии от страна на библиотекарите. От нейното изпълнение зависят в значителна степен бъдещето, ролята, мястото и влиянието на нашите публични библиотеки в обществото. Считам, че обучението трябва да се осъществи в рамките на СБИР в сътрудничество с висшите училища, в които се преподават библиотечно-информационни науки. В този процес е необходимо да се търси сътрудничество с читалищните съюзи и местните власти. Подготовката за тази дейност към септември 2008 г. е на фаза подготовка на анкетен формуляр за анализ на опита и знанията на библиотекарите, работещи в библиотеки, които се очаква да бъдат включени в проекта.

Очертаните дотук политики са свидетелство за усилията на организации, които имат отношение, или проявяват разбиране към образованието, квалификацията и усъвършенстването на библиотечните специалисти, както и за развитието и промяната на професията и на библиотечния сектор. Необходимо е обаче да бъде решено нормативно кой има правото да работи в библиотеките. Наложително е да се осъзнае, че бъдещето им зависи от наличието на добре образовани и квалифицирани специалисти с образователна подготовка по БИН. Това ще доведе до регулиране, стабилизиране на професията и издигането на нейния престиж.

Водени от отговорността за бъдещето, посочените тези са залегнали в проекта на Закон за обществените библиотеки, разработен от екип на СБИР през 2007 г.

VII. Проектозаконът за обществените библиотеки и изисквания за образователен ценз на персонала в библиотеките

Предлаганите текстове в проектозакона за образователното равнище на персонала в библиотеките са съобразени с:

- отговорностите и мястото на отделните библиотеки;
- състоянието на наличния персонал;
- възможностите за развитие на персонала;
- институционалната принадлежност на библиотеките и др.

Изисквания за библиотечния състав в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Директор на Националната библиотека може да бъде лице, което е с висше образование, с образователно-квалификационна степен „магистър“ в областите „Хуманитарни науки“, „Социални, стопански и правни науки“ или професионална квалификация по библиотечно-информационни науки;

На длъжност библиотекар в Националната библиотека могат да бъдат назначени лица, които притежават:

1. Висше образование с образователно-квалификационна степен по библиотечно-информационни науки.
2. Професионална квалификация, придобита във висше училище, която включва най-малко 60 кредита в областта на библиотечно-информационните науки.
3. Средно образование с професионална квалификация по библиотечно-информационни науки.

Изисквания за библиотечния състав в регионалните библиотеки

Директор на регионална библиотека може да бъде лице с висше образование с образователно-квалификационна степен „магистър“ по библиотечно-информационни науки и има пет години професионален опит в библиотека.

На длъжност библиотекар в регионална библиотека могат да бъдат назначени лица, които притежават:

1. Висше образование с образователно-квалификационна степен по библиотечно-информационни науки.
2. Професионална квалификация, придобита във висше училище, която включва най-малко 60 кредита в областта на библиотечно-информационните науки.
3. Средно образование с професионална квалификация по библиотечно-информационни науки.

Изисквания за библиотечния състав в общинските библиотеки

Директор на общинска библиотека може да бъде лице с висше образование с образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“ по библиотечно-информационни науки и има три години професионален опит в библиотека.

На длъжност библиотекар в общинска библиотека могат да бъдат назначени лица, които притежават:

1. Висше образование с образователно-квалификационна степен по библиотечно-информационни науки.
2. Професионална квалификация, придобита във висше училище, която включва най-малко 30 кредита в областта на библиотечно-информационните науки.
3. Средно образование с професионална квалификация по библиотечно-информационни науки.

Изисквания за библиотечния състав в читалищните библиотеки

1. Читалищната библиотека се ръководи от главен библиотекар.

2. Главният библиотекар трябва да е лице с висше образование с образователно-

квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“ по библиотечно-информационни науки и една година професионален опит в библиотека.

3. За читалищна библиотека, с назначени на длъжност библиотекар по-малко от три лица, т. 1 не се прилага.

4. На длъжност „библиотекар“ в читалищна библиотека могат да бъдат назначени лица, които притежават:

- професионална квалификация, придобита във висше училище, която включва най-малко 30 кредита в областта на библиотечно-информационните науки;
- средно образование с професионална квалификация по библиотечно-информационни науки.

Защитни политики по отношение на библиотечния състав без нужния професионален ценз

- Обществените библиотеки в 6-месечен срок от влизането на закона в сила привеждат дейността си съгласно изискванията.

- Заварените на длъжностите „директор“ на обществена библиотека, които не разполагат с изискванията за професионална квалификация, си запазват правата до обявяване на конкурс за съответната длъжност, но не за повече от 5 години от влизане в сила на този закон.

- Заварените на длъжност „библиотекар“ лица, които не разполагат с изискванията за професионална квалификация, запазват правата си, но не за повече от 7 години от влизане в сила на този закон.

Сходна е практиката в други страни, където има добре работещи библиотечни мрежи. Крайната цел е в библиотеките да работят компетентни специалисти и професионалисти, които да прехвърлят мост към бъдещето в свят на знанието. Предстоят дебати по предложените текстове. Без да предпоставям изхода от тях, ще посоча категорично, че въпросът е или подготвени библиотекар, или потъващ библиотечен сектор. Искам да вярвам, че далновидността трябва да надделее.

Изводи

• Кризата в библиотечния сектор, особено в първите години след 1989 г., се отрази остро както върху образователното и квалификационното ниво, така и при подготовката на библиотекарите в нашата страна. Утежняващ фактор е сериозното принижаване на статута на библиотечно-информационната професия. Това води до отлив от професията и демотивация на работещите в нея. Липсата на очертан хоризонт пред библиотекарите и отсъствието на нормативни правила към заемащите и изпълняващите длъжността „библиотекар“, свързани с гаранции за професията и изисквания към тяхното образователно и квалификационно ниво и развитие, доведоха до сериозен проблем по отношение професионализма на работещите в библиотеките. Това, от своя страна, не позволява библиотеките да отговарят на очакванията на обществото и води до загуба на позиции и престиж. Определена промяна на част от тези негативни феномени може да настъпи чрез нормативно регулиране на изискванията за образователното и квалификационното ниво на работещите в библиотеките. В това отношение насоките са заложили в проекта за Закон за обществените библиотеки. Това ще доведе и до стабилизиране и издигане престижа на професията, както и за развитието на библиотечната инфраструктура.

• Положителен факт през разглеждания период е поставянето на висшето библиотечно-информационно образование на нови релси в съзвучие с тенденциите в обшоевропейското образователно пространство. Действията са насочени към модернизирване на учебния процес, адекватно на промените и изискванията към библиотечния сектор в глобален контекст. Насоките в следващите години трябва да бъдат свързани с категорично повишаване качеството на преподаване, промяна на формите и методите за представяне на знанията за

студентите, сериозна промяна в учебните планове и очертаване на центровете на професионалните компетенции на завършващите. Необходимо е да се отстъпи от нелоялната конкуренция между образователни институции. Да се разшири обменът на преподаватели и студенти, да се създадат съвместни образователни програми и проекти с чуждестранни партньори. Като пример за успешна политика за решаване на посочените акценти може да бъде посочена катедрата „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“.*

• Сериозен вакуум съществува по отношение квалификацията на работещите в българските библиотеки. Въпреки правените опити и създаването на звена и програми от СБИР, от катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, от Катедрата по библиотекознание и масови комуникации във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и от Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии липсва ясна концепция, нормативни и финансови предпоставки за нормално развитие на този процес. Стои и въпросът за качеството на предлаганите курсове, както и за статута на издаваните документи. Необходимо е да се установи и орган, който да поставя социалната поръчка към обучаващите институции за съдържателната рамка и изискванията към квалификационните програми. Напълно подходящо е такава роля да се отреди на професионалната организация на библиотечно-информационните специалисти. Такъв е опитът във водещите страни. Тя, в координация с висшите училища, в които се преподават библиотечно-информационни науки, да работи за регулиране на модела, на учебните програми и на изискванията за компетенции.

• Положителна тенденция след 1989 г., свързана с професионалното развитие на библиотечната колегия, е създаването на СБИР, на рязкото засилване и увеличаване на контактите на образователни институции и на професионални сдружения в нашата страна с фондации, консорциуми, международни организации, чуждестранни представителства, посолства, асоциации, университети, образователни структури и др. Тези взаимоотношения имат особено ползотворна роля за подпомагане на професионалното развитие и израстване на колегията, както и за нейното утвърждаване в международен план. Те намират различно проявление по отношение на формите: образователни семинари; квалификационни начинания; образователни програми; обмяна на опит; конференции; работни срещи за запознаване с иновации и тенденции; подготовка на учебни материали, пакети, електронни помагала и др. С годините се наблюдава увеличаване на инициативите, идеите и интереса на участниците в посочените направления. Определено може да се отбележи, че този процес създава добра среда за „озониране“ на професионалните знания, опит и компетенции в

---

* Съпоставка между учебните програми на специалност БИН в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ с препоръките на проф. Майкъл Горман, председател на Американската библиотечна асоциация, сочат следване в съдържателен аспект на неговата логика за пропорциите на учебните дисциплини от т.нар. три концентрични кръга – „универсално ядро“, „национално ядро“ и „по-широка програма“ (специални за институцията курсове), които формират знанията и компетенциите на студентите. В учебната програма на специалност БИН в Университета има и специфики, които са свързани с традициите и особеностите на нашата библиотечно-информационна практика и образователни цели. Подобен анализ на базата на съпоставяне дисциплините, включени в учебните планове в бакалавърската образователна степен на специалността, с изследване, извършено за състоянието на учебните планове в европейския регион, също потвърждава тезата за добър баланс и съответствие на образователните програми на специалността с налагащите се тенденции в библиотечното образование в Европа. Политика на съгласуване на учебното съдържание с водещите тенденции съществува и в магистърската степен на обучение и в докторантската. Те са съставени по модела на програми в САЩ, Германия, Холандия, като се отчита националната специфика и потребности от определени знания на обучаващите се и на практиката.

библиотечната колегия. Като основни субекти при провеждането на подобна политика могат да се посочат СБИР и неговите регионални дружества, Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и др. Като ключов проблем във визираното направление може да бъде изведен следният: инициативите и проектите обикновено достигат до по-високите нива на библиотечната мрежа и на професионалистите. В тях често пъти участва един и същ кръг от специалисти. Открит остава въпросът за т.нар. библиотекар „единак“ и за работещите в библиотеките в средните и по-малките населени места, които обслужват значителна част от населението на страната и се нуждаят от промяна в своето развитие, познания и компетенции.

• В свят с налагаща се тенденция за непрекъснато обучение на човешкия фактор през целия живот, се изисква в следващите години тази стратегическа политика да заляга все повече в нашите библиотечни среди. Още повече, че ние сме призвани да боравим, съхраняваме и предлагаме знанието и да участваме в процеса на промяна на комуникациите. Това налага библиотекарите да са сред водещите в общество, което ориентира своето бъдеще и надежди към информацията, информационните технологии и икономиката на знанието.

Литература

Библиотеката в новото хилядолетие. 125 години Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна. 1883–2008. – Варна : 2008. – 221 с.

Библиотеката – обществен информационен център: ръководство за планиране и изграждане. – София : 2004. – 160 с.

Гергова, А. Държавна политика и библиотечна стратегия. Периодът на преход към демокрация: държавата се променя, изоставени от нея, библиотеките също се променят. Национална кръгла маса, „Библиотеката – мит и реалност“, организирана за 125-та годишнина от основаването на библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна, 20–21 март 2008 г. // *Библиотека*, 2008, № 2, 5–11.

Годишник на Българския информационен консорциум 2007. – София : БИК, 2008. – 185 с.

Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет. Книга Библиотечно-информационни науки. Том 1. – София : УИ, 2008. – 264 с.

Гормън, М. Единен подход към преподаването по библиотекознание. // *Библиотека*, 2005, № 6, 5–12.

Димчев, А. Образование и квалификация на библиотечните кадри за работа в интернет среда (из опита на специалност „Библиотечно-информационни науки“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В: *Сборник* с доклади от Национална конференция „Обществената отговорност на публичните библиотеки и тяхната роля в демократичното общество“, 24–26 септември, 2003, Евксиновград. – София : 2003, 48–54.

Димчев, А., А. Дончева, В. Грашкина. Закон за обществените библиотеки – основни положения. Доклади от XVII национална конференция на СБИР. София, 7–8 юни, 2007. – София : СБИР. <http://www.lib.bg/konferencii/nk2007/programa.htm/1.11.2007>

Дончева, А., А. Димчев. Постигане на ефективност на функциониране на българските библиотеки чрез законодателни промени. Доклад от Национална конференция „Българската култура между държавата и пазара“ на Министерство на културата, Институт за философски изследвания – БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Институт по Изкуствознание – БАН, Национален дворец на културата. София, 13–14 юни, 2007. – София : ИК ИФИ-БАН, 138–145.

Закон за обществените библиотеки. Проект. – С., СБИР, Министерство на културата и Британски съвет. 25 с. (Ръкопис.)

Отчетни доклади на СБИР за дейността на УС на СБИР за периода 1990–2006 г. (Ръкописи.)

Професията библиотекар – сред професиите с бъдеще. // *Нова библиотека*, № 8, април, 2008, с. 2. [Best Careers of the US News and Word Report for 2008.]

Протокол от учредителната конференция на СБИР, 14 март 1990 г. (Ръкопис.)

Съюз на библиотечните и информационните работници <http://www.lib.bg/>

Харизанова, О. Българските библиотеки и информационното общество. Готовност за интегриране в обществото на знанието. – София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2007. – 179 с.

Янакиева, Т. Библиотечно-информационното образование – смяна на парадигмата? Доклад от Национална конференция „Българската култура между държавата и пазара“ на Министерство на културата. Институт за философски изследвания – БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Институт по Изкуствознание – БАН, Национален дворец на културата. София, 13–14 юни, 2007. – София : ИК ИФИ–БАН, 151–157.

Устав на СБИР <http://www.lib.bg/>

Янакиева, Т. Създаване и развитие на библиотечното образование в СУ „Св. Климент Охридски“. Специфика и интегритет в съобщество на университетските дисциплини. // *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*, Философски факултет, Книга Библиотечно-информационни науки. Т. 1., 2008, 5–43.

Dimchev, A., K. Anguelova. New Possibilities and chances for cooperation. In: International Conference Book Studies, Libraries and Information Science in the Contemporary Word, held in Warsaw, 26–28 May, 2003. Nauka o ksiazce, bibliotece i informatzji we wspolczesnym swiecie. – Warsaw, 2003, 48–56.

Dimchev, A. New Possibilities and chances for cooperation. 2003. <http://www.courses.maine.edu/>

Dimchev, A. and M. Kapitanova. The Profession of the Librarian and its Problems. – In : Libraries and Women International Scientific Conference Organized by the St.St. Cyril and Methodius National Library Sofia. 24–26th September 2003. – Sofia, 2004, 45–56.

Dimchev, A. and K. Angelova. „Better Late Than Never!“ – Information Literacy Education for Faculty of Philosophy Students at Sofia University „St. Kl. Ohridski“. – In : The International Scientific Conference „The Information Literacy and Lifelong Learning“, 5–7 October 2007. – Belgrade, Summary Book, 61–64.

Education and Training Section. Strategic Plan 2007–2008. <http://www.ifla.org/>

IFLA SET Strategic Plan 2007–2009. Draft v1 (17 October 2007). <http://www.ifla.org/>

LIS Education in Europe: Joint Curriculum Development and Bologna Perspectives. A working seminar for specially invited Library&Information Science (LIS) educators from European countries at the Royal School of invited Library&Information Science (RSLIS), 11–12 august 2005.

Vranesh, A., Achleitner, H., Dimchev, A., Lasic-Lazic, A. and L. Marcovich. The Information Society: Barriers to the Free Access To Information. In: European Curriculum Reflection on Library and Information Science Education. Edited by Leif Kajberg and Leif Lorrning. The Royal School of LIS. – Copenhagen: 2006, 101–120. [PDF.]

ТОПОНИМИЯТА НА КАЗАНЛЪШКО

ТОДОР БАЛКАНСКИ

За мене е истинско удоволствие да представя в сп. „Библиотека“ труда на Цанка Константинова.

Авторката е моя докторантка, която разработи повече от успешно ономастичните критерии за представяне на топонимната система на бившата Казанлъшка околия. Нейният личен успех е успех и за българската наука и конкретно за мен като неин научен ръководител.

Ц. Константинова разработи голяма по територия ономастична или топонимна област, която обхваща подсистемите на 64 селища. Описаният материал е впечатляващ: повече от 13 000 топонима, записали по специфичната за езика методика важни събития от историята на езика и народа ни.

С изключителното чувство на езиков археолог авторката разкри заселването на българските славяни и българите в това централно място на езиковата ни територия. Тя проследи освен това и:

- придвижването на етническите групи на узи, печенези, кумани, османци, цигани, дори руси (белогвардейци) в Краището, туркмени, куцовласи, каракачани, юруци;

- придвижването на етнографски групи като балканджиите от Старопланинието или на полянците – увалиите от Полето, Увата или старозагорската част на Тракийското поле.

Имената носят старинни черти, които маркират две важни търговски пътни връзки: Брашов–Русе–Цариград и Черно море–София–Сараево.

В приложения речник на огромното количество топоними (местни имена) всеки читател ще може да намери необходимата му информация: географът – за местоположението, ботаникът и зоологът – данни за флората и фауната, езиковедът – за езика и диалектите, историкът – за документалната фактология, фолклористът и краеведът – за народноетимологическите разкази, българската наука – за научното и точно трактуване на езиковата енигма в имената.

Трудът на Цанка Константинова се превръща в успешен модел за подражание на младите докторанти и други последователи на методиката, която тя прие за основна в своята концепция.

„Топонимията на Казанлъшко“ е и една от често цитираните съвременни книги, дори от времето, когато беше само дисертационен труд.

Всеки учен, който има ученици, най-много се гордее с успешните сред тях. Цанка Константинова и нейната книга, както вече подчертах, са принос не само за школата от учени, която създадох, но и за езиковата ни археология, която изяснява белите полета в историята на нашия език и народ.

Константинова, Цанка. Топонимията на Казанлъшко. / Цанка Константинова; Ред. доц. д-р Мария Ангелова-Атанасова; Науч. консултант проф. дфн Тодор Балкански. – Велико Търново : Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2008. – 940 с. (Рез. на англ. и рус. ез.)

ТРУДОВЕ НА СТУДЕНТСКОТО НАУЧНО ОБЩЕСТВО

ПОЛИНА СИМОВА

Следвайки най-добрите традиции и практики, СВУБИТ предоставя възможност на своите студенти не само да придобиват професионални знания в областта на библиотекознанието, библиографията, книгознанието, информационните технологии и културно-историческото наследство, но и да развиват своите възможности на изследователи. Досега те изявяваха своите научни наклонности чрез курсови и дипломни работи, участие в студентски научни конференции и изложби, публикации в **специализирани периодични издания и сборници** (Трудове на СВУБИТ, сп. „Издател“, в-к „За буквите“, сп. „Наука“, „Информационен бюлетин на Централната библиотека на БАН“, сп. „Библиотека“), в **отраслови сборници** („Библиотеки – четене – комуникации“ – Велико Търново, 2007 г.), докладвани на **национални** (Втора нац. конф. „Младежта на България, европейската ни идентичност и иновативни постижения“ – София, 20 май 2008 г.) и **международни научни форуми** (Международ. науч. конф. „Глобализация, дигитализация, достъп и опазване на културното наследство“ – София, 8–10 ноември 2006 г.); в **профилирани списания** („Всичко за оръжията“), **хуманитаристичния** (в-к „Истина – Veritas“) и **регионалния периодичен печат** (в-к „Компас“ – Бургас).

Създаването на Студентското научно общество при СВУБИТ през 2006 г. и решението да се публикуват трудовете му в ежегодни издания, взето от Академичния съвет през 2007 г., не само открива нова страница в учебно-педагогическия процес, но и дава ясна заявка за активно научно творчество и израстване на младите.

Настоящият **том I / 2008 : Трудове на СНО / СВУБИТ** включва основно докладите и съобщенията от Третата студентска научна конференция и изложба „От информация към знание“, проведена на 18 май 2007 г. Водени от желанието да се представи по-цялостно научната дейност на студентите, съставителите на тома дават в съдържанието му и систематизиран списък на участниците и заглавията на докладите от предходните две конференции: „Професионална реализация – XXI век“ (17.X.2005) и „Информационно разнообразие на света“ (19.V.2006), като е приложена единна сигнификация (пореден номер на конференцията, абревиатура на специалността в съответствие с именуването на катедрите, пореден номер на учебния курс, форма на обучение).

По този начин томът отразява еволюцията на три **научни конференции и изложби на Студентското научно общество (СНО) на СВУБИТ**:

I. „Професионална реализация – XXI век“ – „Vocational realization – XXI century“ (17.10.2005 г.) (9 доклада: № 1-9).

II. „Информационно разнообразие на света“ – „Information diversity of the world“ (19.05.2006 г.) (56 доклада: № 10-66).

III. „От информация към знание – „From information to knowledge“
(18.05.2007 г.) (138 доклада: № 67-205).

Вътрешната структура на тома е по научноизследователски секции:

- I секция: „Библиотекознание, библиография, книгознание“;
- II секция: „Информационни технологии“;
- III секция: „Културно-историческо наследство“.

Стремежът към повишаване на справочно-информационната стойност на изданието довежда и до включването на Систематизиран хронологично-азбучен библиографски списък на публикациите на членовете на Студентското научно общество при СВУБИТ Tabula Gratulatorum 2005–2007 г.

Насочеността на научните разработки на студентите в представения том е към рецензиране на справочно-енциклопедични и академични издания – български и чуждестранни, както и на електронните сайтове на институциите и фирмите на информатизацията. Вниманието на авторите е фиксирано върху съвременните методи на информационния фрейм и системно-структурната решетка на информационното моделиране – архисъвременни методи на модерната теория на научната информация. Присъстват и голям брой стартиращи изследвания по различни предмети и теми с преобладаващо хуманитарна проблематика, но има и изследвания от областта на естествените науки (касаещи вторично документалното информационно обезпечаване на хирургическата сфера, например). Интересни са публикациите, посветени на технологичните аспекти на информационното моделиране. Всички изследвани документи са представени според приетите стандарти на описание. Показани са умения при библиографирането на документи и оперирането с база данни – и традиционни, и електронни.

Публикациите са претърпели научна редакция още в процеса на подготовка от водещи специалисти в библиотечно-библиографската и информационно-комуникативната сфера от Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии, Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Университетската библиотека, Българската академия на науките. Колективът от съставители е направил и тясно отраслова първична редакция, осъществена от младите асистенти на СВУБИТ, което е повишило научната стойност на изданието.

Интригуващо допълнение в тома са включените резултати от проведения на Третата конференция конкурс „Информация: точно – кратко – изчерпателно определение“. Събраните определения са емпиричен материал по теория на научната информация.

По своята концепция, съдържание, научен апарат и библиографско оформление томът надхвърля параметрите на традиционен сборник с научни публикации на студенти, превръщайки се в **енциклопедично-справочно издание с интердисциплинарен характер, насочено към професионалисти и хора с интереси към социокултурната информационна среда.**

Не на последно място следва да се отбележи и заслугата на Издателство „За буквите – О писменехъ“ за цялостното оформление на изданието, изработено с професионализъм и вкус.

Трудове на Студентското научно общество при Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии : Т. I : I-III Студентски научни конференции / Отг. ред. С. Денчев ; Състав. А. Куманова и др. – София : За буквите – О писменехъ, 2008. – 612 с.

КАЛЕНДАР'2009

Януари

01. 120 г. от рождението на Николай Райнов (1889–1954) – български поет, изкуствовед, професор
01. 130 г. от рождението на Пейо Яворов (1879–1914) – български поет, драматург и революционер
01. 525 г. от рождението на Улрих Цвингли (1484–1531) – швейцарски религиозен реформатор и политически деец
01. 155 г. от рождението на Джеймс Джордж Фрейзър (1854–1941) – британски антрополог
01. 115 г. от смъртта на Хайнрих Рудолф Херц 1857–1894 – германски физик, изследовател на електромагнитните вълни
02. 170 г. от рождението на Нешо Бончев (1839–1878) – първият български литературен критик, педагог
02. 175 г. от рождението на Тодор Бурмов (1834–1906) – български книжовник, общественик и политик, държавен деец
04. 105 г. от смъртта на Георги Странски (1847–1904) – български общественик и държавник, лекар
04. 200 г. от рождението на Луи Брайл (1809–1852) – френски педагог, създател на азбуката за слепи
06. 125 г. от смъртта на Грегор Йохан Мендел (1822–1884) – чешки генетик, разработил формалната система на наследствеността
06. 35 г. от смъртта на Давид Алфаро Сикейрос (1896–1974), мексикански художник
08. 685 г. от смъртта на Марко Поло (ок. 1254–1324) – италиански пътешественик
12. 105 г. от рождението на Георги Караславов (1904–1980) – български писател
12. 80 г. от рождението на Коста Странджев (1929–1991) – български белетрист и драматург
14. 170 г. от рождението на Йосиф Ковачев (1839–1898) – български педагог и просветен деец
15. 200 г. от рождението на Пиер Жозеф Прудон (1809–1865) – френски икономист и политически мислител
18. 130 г. от рождението на Александър Балабанов (1879–1955) – български литературен критик и историк, преводач, публицист, професор
18. 130 г. от рождението на Симеон Радев (1879–1967) – български публицист, литературен критик, дипломат
18. 320 г. от рождението на Шарл Луи Монтескьо (1689–1755) – френски мислител и просветител
19. 200 г. от рождението на Едгар Алън По (1809–1849) – американски поет и писател
19. 170 г. от рождението на Пол Сезан (1839–1906) – френски живописец, импресионист

-
21. 5 г. от смъртта на Йордан Радичков (1929–2004) – български писател и драматург
21. 130 г. от смъртта на Любен Каравелов (1834–1879) – български писател, публицист, революционер-демократ
21. 85 г. от рождението на Катя Попова (1924–1966) – българска оперна певица
21. 220 г. от смъртта на Пол Анри Холбах (1723–1789) – френски философ
22. 280 г. от рождението на Хотхолд Ефраим Лесинг (1729–1781) – германски писател и литературен теоретик
22. 105 г. от рождението на Джордж Баланчин (1904–1983) – американски балетмайстор и хореограф, грузинец по произход
23. 65 г. от смъртта на Михаил Маджаров (1854–1944) – български политик и общественик, публицист, дипломат, член на Българското книжовно дружество
24. 185 г. от смъртта на Жан Луи Андре Теодор Жерико (1791–1824) – френски живописец и график
25. 155 г. от рождението на Георги Златарски (1854–1909) – първият български геолог, действителен член на Българското книжовно дружество, член на чуждестранни академии на науките, професор
25. 250 г. от рождението на Робърт Бърнс (1759–1796) – шотландски поет
26. 145 г. от смъртта на Вук Стефанович Караджич (1787–1864) – сръбски филолог, етнограф и фолклорист
27. 175 г. от рождението на Дмитрий Иванович Менделеев (1834–1907) – руски химик, съставител на периодичната система на химичните елементи
27. 195 г. от смъртта на Йохан Готлиб Фихте (1762–1814) – германски философ
31. 105 г. от смъртта на Киро Тулешков (1846–1904) – български просветен и обществен деец
31. 155 г. от рождението на Стефан Стамболов (1854–1895) – български политик и държавник, министър-председател
31. 155 г. от рождението на Михаил Маджаров (1854–1944) – български политик

Февруари

02. 240 г. от рождението на Иван Андреевич Крылов (1769–1844) – руски писател, сатирик и баснописец
02. 115 г. от рождението на Георги (Жорж) Папазов (1894–1972) – български художник
03. 200 г. от рождението на Феликс Менделсон Бартолди (1809–1847) – германски композитор, диригент и пианист
03. 135 г. от рождението на Гертруд Стайн (1874–1946) – американска белетристка
05. 100 г. от смъртта на хаджи Димитър Паничков (ок. 1810–1909) – един от първите български издатели и печатари
05. 95 г. от рождението на Уилям Сюзард Бъроуз (1914–1997) – американски писател
08. 160 г. от рождението на Иван Евстратиев Гешов (1849–1924) – български политически и държавен деец, икономист
09. 170 г. от рождението на Илия Блъсков (1839–1913) – български възрожденски писател, публицист и педагог

10. 140 г. от рождението на Стоян Аргиров (1869–1939) – български библиотековед и библиограф, академик
11. 130 г. от смъртта на Оноре Домие (1808–1879) – френски художник, карикатурист
12. 50 г. от смъртта на Александър Теодоров-Балан (1859–1959) – български езиковед, библиограф и литератор
12. 205 г. от смъртта на Имануел Кант (1724–1804) – германски класически философ
12. 200 г. от рождението на Чарлз Дарвин (1809–1882) – английски естествоизпитател, основоположник на съвременната биология и на учението за еволюционното развитие на видовете
13. 175 г. от рождението на Кузман Шапкарев (1834–1909) – български учител, фолклорист и етнограф, член на Българското книжовно дружество
13. 115 г. от смъртта на Николай Павлович (1835–1894) – български художник
14. 1140 г. от смъртта на Константин-Кирил Философ (нач. на IX в.–869 г.) – един от създателите на славянската писменост
14. 155 г. от рождението на Михаил Сарафов (1854–1924) – български обществен, политически и държавен деец
14. 605 г. от рождението на Леон Батиста Алберти (1404–1472) – италиански архитект, теоретик на изкуството, писател и музикант
15. 170 г. от рождението на Райко Жинзифов (1839–1877) – български поет, публицист и общественик
15. 445 г. от рождението на Галилео Галилей (1564–1642) – италиански астроном, физик и механик
15. 230 г. от смъртта на Джеймс Кук (1728–1779) – английски мореплавател
18. 445 г. от рождението на Микеланджело Буонароти (1475–1564) – италиански скулптор, поет, живописец и архитект
21. 35 г. от смъртта на Ламар (псевдоним на Лальо Маринов) (1898–1974) – български поет модернист
22. 110 г. от рождението на Дечко Христов Узунов (1899–1986) – български художник
26. 145 г. от рождението на Антонин Сова (1864–1928) – чешки писател
28. 140 г. от смъртта на Алфонс дьо Ламартин (1790–1869) – френски историк, политически деец и поет
28. 120 г. от рождението на Вацлав Фомич Нижински (1889–1950) – руски балетист и балетмайстор, поляк по произход
29. 105 г. от рождението на Васил Стоилов (1904–1990) – български живописец

Март

01. 130 г. от рождението на Александър Стамболийски (1879–1923) – български политик и държавник, министър-председател
01. 110 г. от рождението на Панчо Владигеров (1899–1978) – български композитор и диригент
01. 70 г. от рождението на Цветан Тодоров (1939 –) – френски семиотик, лингвист и литературовед от български произход
01. 105 г. от рождението на Глен Милър (1904–1944) – американски джазов музикант

-
02. 110 г. от смъртта на Николай Палаузов (1819–1899) – български възрожденски просветител и обществен деец
  02. 185 г. от рождението на Бедржих Сметана (1824–1884) – чешки композитор
  04. 125 г. от рождението на Александър Беляев (1884–1942) – руски писател
  06. 105 г. от смъртта на Феликс Каниц (1829–1904) – унгарски географ, археолог, етнограф, член на Българското книжовно дружество
  07. 85 г. от рождението на Кобо Абе (1924–1993) – японски писател, драматург, поет и режисьор
  08. 145 г. от излизането на бр. 1 на в. „Будущност“ (1864) в Букурещ, редактиран от Георги С. Раковски
  08. 140 г. от смъртта на Хектор Берлиоз (1803–1869) – френски композитор
  09. 170 г. от рождението на Модест Мусоргски (1839–1881) – руски композитор
  10. 55 г. от смъртта на Чавдар Мутафов (1889–1954) – български белетрист, художествен критик и есеист, архитект
  10. 165 г. от рождението на Пабло де Сарасате (1844–1908) – испански цигулар и композитор
  11. 85 г. от смъртта на Иван Евстратиев Гешов (1849–1924) – български политически и държавен деец, икономист
  14. 205 г. от рождението на Йохан Щраус-баща (1804–1849) – австрийски композитор, цигулар и диригент
  14. 170 г. от смъртта на Юрий Иванович Венелин (1802–1839) – руски историк и славяновед
  14. 130 г. от рождението на Алберт Айнщайн (1879–1955) – физик-теоретик, един от създателите на съвременната физика
  15. 30 г. от смъртта на Емилиян Станев (1907–1979) – български белетрист
  18. 165 г. от рождението на Николай Римски-Корсаков (1844–1908) – руски композитор
  18. 135 г. от рождението на Николай Бердяев (1874–1948) – руски философ и публицист
  20. 200 г. от рождението на Николай Василиевич Гогол (1809–1852) – руски писател и комедиограф
  22. 410 г. от рождението на Антонио ван Дайк (1599–1644) – фламандски живописец
  25. 75 г. от рождението на Христо Фотев (1934–2002) – български поет
  26. 135 г. от рождението на Робърт Фрост (1874–1963) – американски поет
  26. 50 г. от смъртта на Реймънд Чандлър (1888–1959) – американски писател криминалист
  26. 170 г. от смъртта на Юрий Венелин (1802–1839) – украински славист, българист, фолклорист, етнограф и филолог
  28. 80 г. от излъчването на първото българско радиопредаване (1929) от малка радиостанция в София
  28. 80 г. от рождението на Вера Мутафчиева (1929 –) – български писател и историк, член на Българската академия на науките
  30. 165 г. от рождението на Пол Верлен (1844–1896) – френски поет
  30. 130 г. от рождението на Стефан Л. Костов (1879–1939) – български драматург
  31. 95 г. от рождението на Октавио Пас (1914–1998) – мексикански поет и есеист

31. 170 г. от рождението на Николай Пржевалски (1839–1888) – руски географ и пътешественик

Април

03. 130 г. от обявяването на София за столица
04. 90 г. от рождението на Веселин Ханчев (1919–1966) – български поет и преводач
05. 90 г. от смъртта на д-р Кръстю Кръстев (1866–1919) – български литературен критик и теоретик, философ, член на Българското книжовно дружество, професор
06. 105 г. от рождението на Любомир Пипков (1904–1974) – български композитор и музикален педагог, професор
11. 130 г. от създаването на Българската поща. На този ден през 1879 г. княз Дондуков-Корсаков, руски императорски комисар в България, публикува „Временни правила по пощенската част в България“, с което слага начало на организирания пощенски съобщения в страната
13. 1195 г. от смъртта на хан Крум (неизв.–814) – български владетел
13. 105 г. от смъртта на Василий Верещагин (1842–1904) – руски живописец, баталист
14. 120 г. от рождението на Арнолд Джоузеф Тойнби (1889–1975) – английски историк
14. 250 г. от смъртта на Георг Фридрих Хендел (1685–1759) – германски композитор
15. 155 г. от рождението на Антон Безеншек (1854–1915) – словенски стенограф и публицист, създател на българската стенография
16. 130 г. от приемането (1879) на Търновската конституция на Княжество България
16. 165 г. от рождението на Анатол Франс (1844–1924) – френски литературен критик, романист и поет
17. 395 г. от смъртта на Ел Греко (1541–1614) – испански художник от гръцки произход
19. 115 г. от смъртта на Сава Доброплодни (1820–1894) – български книжовник, педагог, театрален деец
19. 185 г. от смъртта на Джордж Гордън Байрон (1788–1824) – английски поет
21. 145 г. от рождението на Макс Вебер (1864–1920) – германски социолог, икономист и историк на културата
22. 285 г. от рождението на Имануел Кант (1724–1804) – германски класически философ
22. 125 г. от рождението на Ото Ранк (1884–1939) – австрийски психолог
22. 120 г. от рождението на Христина Морфова (1889–1936) – българска оперна певица
23. 445 г. от рождението на Уилям Шекспир (1564–1616) – английски драматург
23. 110 г. от рождението на Владимир Набоков (1899–1977) – руски писател, поет
25. 100 г. от рождението на Димитър Димов (1909–1966) – български писател и драматург
26. 120 г. от рождението на Лудвиг Витгенщайн (1889–1951) – австрийски философ и логик

-
27. 50 г. от смъртта на Пеньо Пенев (1930–1959) – български поет
28. 120 г. от смъртта на Михаил Салтиков-Шчедрин (1826–1889) – руски писател – сатирик
29. 155 г. от рождението на Жюл Анри Поанкаре (1854–1912) – френски математик, физик и астроном

Май

01. 105 г. от смъртта на Антонин Дворжак (1841–1904) – чешки композитор
01. 130 г. от пускането в обръщение (1879) на първата българска пощенска марка
02. 55 г. от смъртта на Николай Райнов (1889–1954) – български поет, литературен критик, изкуствовед, професор
02. 490 г. от смъртта на Леонардо да Винчи (1452–1519) – италиански художник, скулптор, инженер и изобретател
03. 540 г. от рождението на Николо Макиавели (1469–1527) – италиански политически мислител, дипломат и историк
07. 85 г. от смъртта на Димитър Благоев (1856–1924) – обществен деец и политик
07. 95 г. от рождението на Андрей Гуляшки (1914–1995) – български писател
08. 215 г. от смъртта на Антоан Лоран дьо Лавоазие (1743–1794) – френски химик, откривател на кислорода
09. 190 г. от рождението на Николай Палаузов (1819–1899) – български възрожденски просветител и обществен деец
09. 85 г. от рождението на Булат Окуджава (1924–1997) – руски поет и прозаик
09. 35 г. от смъртта на Любомир Пипков (1904–1974) – български композитор и музикален педагог, професор
10. 105 г. от смъртта на Хенри Мортън Стенли (1841–1904) – американски пътешественик, изследовател на Африка
11. 105 г. от рождението на Салвадор Дали (1904–1989) – испански живописец, график и скулптор
12. 125 г. от смъртта на Бедржих Сметана (1824–1884) – чешки композитор
13. 165 г. от рождението на Цанко Дюстабанов (1844–1876) – български революционер, търговец
13. 205 г. от рождението на Алексей Хомяков (1804–1860) – руски философ, поет, драматург и публицист
15. 90 г. от рождението на Александър Геров (1919–1997) – български поет
15. 55 г. от смъртта на Атанас Буров (1875–1954) – български banker и политически деец
18. 210 г. от смъртта на Пиер дьо Бомарше (1732–1799) – френски писател, драматург и публицист
19. 125 г. от рождението на Димо Кьорчев (1884–1928) – български политик, литературен критик и публицист
20. 165 г. от рождението на Анри Жулиен Феликс Русо (1844–1910) – френски художник
20. 210 г. от рождението на Оноре дьо Балзак (1799–1850) – френски писател
21. 370 г. от смъртта на Томазо Кампанела (1568–1639) – италиански мислител
21. 150 г. от рождението на Джером К. Джером (1859–1927) – английски писател и драматург

22. 150 г. от рождението на Артър Конан Дойл (1859–1930) – английски писател, класик на криминалния жанр
24. 190 г. от смъртта на Христо Димитров Доспевски (неизв.–1819) – български възрожденски художник
25. 140 г. от рождението на Г. П. Стаматов (1869–1942) – български писател
26. 210 г. от рождението на Александър Сергеевич Пушкин (1799–1837) – руски поет
27. 115 г. от рождението на Дашиъл Хамет (1884–1961) – американски автор на детективски романи и разкази
28. 160 г. от рождението на Никола Обретенов (1849–1939) – български обществен и политически деец, участник в националноосвободителното движение
31. 190 г. от рождението на Уолт Уитман (1819–1892) – американски поет
31. 200 г. от смъртта на Йозеф Хайдн (1732–1809) – австрийски композитор
31. 415 г. от смъртта на Якопо Робусти – Тинторето (1518–1594) – италиански художник

Юни

01. 205 г. от рождението на Михаил Глинка (1804–1857) – руски композитор
02. 295 г. от рождението на Кристоф Вилибалд Глук (1714–1787) – германски композитор
03. 85 г. от смъртта на Франц Кафка (1883–1924) – австрийски писател
03. 110 г. от смъртта на Йохан Щраус-син (1825–1899) – австрийски композитор
06. 410 г. от рождението на Диего Родригес да Силва-и-Веласкес (1599–1660) – испански живописец
11. 145 г. от рождението на Рихард Щраус (1864–1949) – германски композитор и диригент
12. 105 г. от рождението на Атанас Далчев (1904–1978) – български поет, преводач и есеист
12. 120 г. от рождението на Гьончо Белев (1889–1963) – български писател, белетрист
21. 220 г. от смъртта на Пол Анри Холбах (1723–1789) – френски философ
23. 120 г. от рождението на Анна Андреевна Ахматова (1889–1966) – руска поетеса
25. 100 г. от рождението на Димитър Димов (1909–1966) – български писател – прозаик и драматург
27. 115 г. от смъртта на Цани Гинчев (1835–1894) – български писател, фолклорист и общественик

Юли

01. 205 г. от рождението на Жорж Санд (1804–1876) – френска белетристка и общественичка
04. 205 г. от рождението на Натаниъл Хоторн (1804–1864) – американски писател
05. 120 г. от рождението на Жан Кокто (1889–1963) – френски поет, белетрист, драматург и художник
06. 80 г. от рождението на Тончо Жечев (1929–2000) – български литературен критик и историк

-
07. 125 г. от рождението на Лион Фойхтвангер (1884–1958) – германски писател
  09. 175 г. от рождението на Ян Неруда (1834–1891) – чешки писател
  10. 130 г. от рождението на Никола Маринов (1879–1948) – български живописец
  11. 145 г. от рождението на Петър Дънов (1864–1944) – български религиозен философ
  12. 125 г. от рождението на Амедео Модилиани (1884–1958) – италиански живописец
  12. 105 г. от рождението на Пабло Неруда (1904–1973) – чилийски поет, общественик и дипломат
  15. 155 г. от рождението на Васил Радославов (1854–1929) – български политик, юрист, член на Българското книжовно дружество
  15. 105 г. от смъртта на Антон Павлович Чехов (1860–1904) – руски белетрист и драматург
  18. 635 г. от смъртта на Франческо Петрарка (1304–1374) – италиански ренесансов поет
  19. 175 г. от рождението на Едгар Дега (1834–1917) – френски живописец, график и скулптор
  20. 705 г. от рождението на Франческо Петрарка (1304–1374) – италиански ренесансов поет
  21. 220 г. от рождението на Васил Априлов (1789–1847) – български възрожденски деец
  22. 120 г. от рождението на Ърнест Хемингуей (1889–1961) – американски белетрист и публицист
  23. 335 г. от смъртта на Петър Парчевич (1612–1674) – български католически духовник и дипломат
  24. 155 г. от рождението на Константин Иречек (1854–1918) – чешки историк, професор, почетен член на Българското книжовно дружество
  24. 165 г. от рождението на Иля Репин (1844–1930) – руски художник
  24. 175 г. от смъртта на Самюъл Тейлър Колридж (1772–1834) – английски поет, философ и литературен критик
  26. 105 г. от смъртта на Тодор Пеев (1842–1904) – български революционер, учител, журналист, драматург, автор на първата оригинална българска трагедия
  28. 170 г. от рождението на Васил Д. Стоянов (1839–1910) – един от основателите на Българското книжовно дружество, основател на библиотеката му, редактор на „Педагогическо списание“
  28. 130 г. от излизането на бр. 1 на „Държавен вестник“
  28. 185 г. от рождението на Александър Дюма-син (1824–1895) – френски писател
  28. 135 г. от рождението на Ернст Касирер (1874–1945) – германски философ и историк
  28. 205 г. от рождението на Лудвиг Фойербах (1804–1872) – германски философ
  31. 225 г. от смъртта на Дени Дидро (1713–1784) – френски философ и мислител, енциклопедист
  31. 95 г. от рождението на Камен Калчев (1914–1988) – български писател

Август

01. 190 г. от рождението на Херман Мелвил (1819–1891) – американски писател

-
- 04. 150 г. от рождението на Кнут Хамсун (1859–1952) – норвежки писател
  - 08. 335 г. от смъртта на Филип Станиславов (1596–1674) – български книжовник и просветител, съставител на първата българска печатна книга „Абагар“ (1651)
  - 09. 70 г. от смъртта на Стоян Аргиров (1869–1939) – български библиотековед и библиограф, академик
  - 11. 155 г. от рождението на Михалаки Георгиев (1854–1916) – български писател
  - 13. 195 г. от рождението на Андерс Йонас Ангстрьом (1814–1874) – шведски физик
  - 20. 155 г. от смъртта на Фридрих Вилхелм Йозеф Шелинг (1775–1854) – германски философ
  - 22. 135 г. от рождението на Макс Шелер (1874–1928) – германски философ
  - 25. 190 г. от смъртта на Джеймс Уат (1736–1819) – английски изобретател, създател на универсалната парна машина
  - 25. 25 г. от смъртта на Труман Капоти (1924–1984) – американски прозаик
  - 28. 260 г. от рождението на Йохан Волфганг фон Гьоте (1749–1832) – германски поет, мислител и естественик
  - 30. 90 г. от рождението на Александър Вутимски (1919–1943) – български поет
  - 31. 175 г. от рождението на Амилькаре Понкиели (1834–1886) – италиански оперен композитор

Септември

- 01. 120 г. от смъртта на Захари Стоянов (1851–1889) – български писател, публицист, революционер и общественик
- 03. 150 г. от рождението на Жан Жорес (1859–1914) – френски политик и общественик
- 04. 200 г. от рождението на Юлиус Словацки (1809–1849) – полски поет
- 04. 185 г. от рождението на Антон Брукнер (1824–1896) – австрийски композитор
- 13. 135 г. от рождението на Арнолд Шонберг (1874–1951) – австрийски композитор
- 14. 240 г. от рождението на Александър Хумболд (1769–1859) – германски естествоизпитател, географ и пътешественик
- 14. 160 г. от рождението на Иван Петрович Павлов (1849–1936) – руски физиолог
- 15. 90 г. от рождението на Николай Хайтов (1919–2002) – български писател публицист
- 15. 220 г. от рождението на Джеймс Фенимор Купър (1789–1851) – американски писател
- 16. 105 г. от рождението на Николай Островски (1904–1936) – руски писател
- 18. 45 г. от смъртта на Шон О'Кейси (1880–1964) – ирландски драматург
- 19. 120 г. от рождението на Чавдар Мутафов (1889–1954) – български белетрист, художествен критик и есеист
- 20. 150 г. от рождението на Никола Начов (1859–1940) – български писател, историограф, библиограф и етнограф
- 21. 105 г. от рождението на Стоян Венев (1904–1989) – български живописец и карикатурист

-
26. 130 г. от рождението на П. Ю. Тодоров (1879–1916) – български белетрист и драматург
  26. 120 г. от рождението на Мартин Хайдегер (1889–1976) – германски философ
  27. 70 г. от смъртта на Стефан Л. Костов (1879–1939) – български драматург комедиограф и учен-етнограф
  29. 145 г. от рождението на Мигел де Унамуно (1864–1936) – испански философ и писател
  30. 140 г. от подписването на учредителния протокол за основаването на Българското книжовно дружество (1869) в Браила, провъзгласено за Българска академия на науките (1911)
  30. 85 г. от рождението на Труман Капот (1924–1984) – американски прозаик класик

Октомври

01. 325 г. от смъртта на Пиер Корней (1606–1684) – френски драматург
02. 105 г. от рождението на Греъм Грийн (1904–1991) – английски писател
03. 190 г. от рождението на Евлоги Георгиев (1819–1897) – български общественик, търговец и банкер
03. 195 г. от рождението на Михаил Лермонтов (1814–1841) – руски поет и писател
04. 340 г. от смъртта на Рембранд (1606–1669) – холандски художник и график
04. 195 г. от рождението на Жан Франсоа Миле (1814–1875) – френски художник и график
05. 145 г. от рождението на Жан Луи Люмиер (1864–1948) – френски изобретател и кинорежисьор, родоначалник на киното
06. 995 г. от смъртта на Самуил (неизв.–1014) – български цар
08. 145 г. от рождението на Бранислав Нушич (1864–1938) – сръбски писател – хуморист и комедиограф
09. 135 г. от рождението на Николай Ръорих (1874–1947) – руски художник, писател и философ
10. 70 г. от смъртта на Никола Обретенков (1849–1939) – български обществен и политически деец, участник в националноосвободителното движение
10. 325 г. от рождението на Жан-Антоан Вато (1684–1720) – френски живописец
15. 150 г. от рождението на Александър Теодоров-Балан (1859–1959) – български езиковед, библиограф и литератор
15. 175 г. от рождението на Петър Оджаков (1834–1906) – български юрист, фолклорист и публицист, член на Българското книжовно дружество
15. 165 г. от рождението на Фридрих Ницше (1844–1900) – германски философ
16. 140 г. от рождението на Цанко Церковски (1869–1926) – български поет и общественик
17. 160 г. от смъртта на Фредерик Шопен (1810–1849) – полски композитор и пианист
18. 155 г. от рождението на Оскар Уайлд (1854–1900) – ирландски писател
18. 150 г. от рождението на Анри Бергсон (1859–1941) – френски философ
20. 155 г. от рождението на Артюр Рембо (1854–1891) – френски поет

-
- 21. 80 г. от смъртта на Васил Радославов (1854–1929) – български политик, юрист, член на Българското книжовно дружество
  - 24. 80 г. от рождението на Йордан Радичков (1929–2004) – български писател и драматург
  - 28. 305 г. от смъртта на Джон Лок (1632–1704) – английски философ
  - 29. 95 г. от смъртта на Пейо Яворов
  - 30. 170 г. от рождението на Алфред Сисле (1839–1899) – френски живописец

Ноември

- 01. 145 г. от рождението на Стефан Жеромски (1864–1925) – полски писател
- 03. 55 г. от смъртта на Анри Матис (1869–1954) – френски живописец, график и скулптор
- 07. 140 г. от излизането на бр. 1 на в. „Свобода“ (1869) в Букурещ, орган на революционната българска емиграция, редактиран от Любен Каравелов
- 07. 65 г. от смъртта на Матвей Вълев (1902–1944) – български белетрист и публицист
- 09. 165 г. от смъртта на Иван Крилов (1769–1844) – руски писател, сатирик и баснописец
- 09. 95 г. от рождението на Павел Вежинов (1914–1983) – български писател
- 10. 250 г. от рождението на Йохан Фридрих Шилер (1759–1805) – германски поет, драматург и естет
- 11. 245 г. от рождението на Мари Жозеф Шение (1764–1811) – френски поет и драматург
- 13. 1355 г. от рождението на Аврелий Августин (Августин Блажени) (354–430) – християнски теолог и духовник
- 19. 120 г. от рождението на Димитър Шишманов (1889–1945) – български белетрист, журналист, публицист, държавен деец
- 20. 105 г. от рождението на Орлин Василев (1904–1977) – български писател и драматург
- 21. 315 г. от рождението на Франсоа Мари Аруе – Волтер (1694–1778) – френски писател, философ и историк
- 21. 175 г. от смъртта на Фридрих Даниел Ернст Шлайермахер (1768–1834) – германски теолог и философ
- 24. 150 г. от рождението на Радко Димитриев (1859–1918) – български военен деец и дипломат
- 24. 145 г. от рождението на Анри дьо Тулуз-Лотрек (1864–1901) – френски живописец
- 29. 85 г. от смъртта на Джакомо Пучини (1858–1924) – италиански композитор
- 30. 135 г. от рождението на сър Уинстън Чърчил (1874–1965) – английски държавник

Декември

- 03. 120 г. от рождението на Стоян Загорчинов (1889–1925) – български писател
- 03. 60 г. от смъртта на Елин Пелин (1877–1949) – български писател
- 06. 165 г. от рождението на Петко Киряков Калоянов (Капитан Петко Войвода) (1844–1900) – български революционер

-
06. 85 г. от рождението на Павел Матев (1924–2006) – български поет
08. 135 г. от излизането на бр. 1 на в. „Знаме“ (1874–1875) в Букурещ, редактиран от Христо Ботев
10. 65 г. от смъртта на Пол Отле (1868–1944) – белгийски общественик и библиограф. С Анри Лафонтен той създава Универсалната десетична класификация (1905), използвана и днес в библиотеките по света, най-вече в Европа
13. 85 г. от смъртта на Михаил Сарафов (1854–1924) – български общественик, политически и държавен деец
13. 65 г. от смъртта на Василий Кандински (1866–1944) – руски художник, теоретик на изкуството и поет
14. 120 г. от рождението на Христо Ясенев (1889–1925) – български поет
16. 115 г. от рождението на Николай Хрелков (1894–1950) – български поет
17. 50 г. от смъртта на Андрей Николов (1878–1959) – български скулптор
18. 130 г. от рождението на Паул Клее (1879–1940) – швейцарски художник и теоретик на изкуството
21. 370 г. от рождението на Жан Расин (1639–1699) – френски драматург
23. 205 г. от рождението на Шарл Огюстен Сент Бьов (1804–1869) – френски литературен критик
23. 175 г. от смъртта на Томас Робърт Малтус 1766–1834) – английски икономист
24. 210 г. от рождението на Иван Селимински (1799–1867) – български философ
25. 300 г. от рождението на Жулиен дьо Ламетри (1709–1751) – френски философ
26. 105 г. от рождението на Алехо Карпентьер (1904–1980) – кубински белетрист
27. 65 г. от смъртта на Петър Дънов (1864–1944) – български религиозен философ
28. 100 г. от рождението на Никола Вапцаров (1909–1942) – български поет
29. 130 г. от създаването (1879) на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив
29. 200 г. от рождението на Уилям Гладстон (1809–1898) – английски държавник и политически деец
30. 70 г. от смъртта на Чичо Стоян (Стоян Михайлов Попов) (1865–1939) – български детски писател
31. 115 г. от рождението на Анна Каменова (1894–1982) – българска белетристка
31. 140 г. от рождението на Анри Матис (1869–1954) – френски живописец, график и скулптор

2009 г. – Година на България в Русия

Центърът на промишлеността на България в Москва ще организира Дни на българската култура, презентации на икономическите възможности и туристическите продукти на българските региони, изложения на български стоки и услуги.

През 2009 г. се навършват:

- 2560 г. от рождението на Конфуций (551–479 пр. Хр.) – древнокитайски философ
- 2350 г. от рождението на Епикур (341–270 пр. Хр.) – древногръцки философ

- 1930 г. от смъртта на Плиний Стари (неизв.–79 г. пр. Хр.) – римски учен и писател
- 1130 г. от смъртта на Анастасий Библиотекар (ок. 800–879) – църковен писател в Рим. Папа Адриан II го назначава през 867 г. за библиотекар на Римската църква
- 825 г. от рождението на Муслихидин Саади (1184–1291) – персийски поет
- 805 г. от смъртта на Мойсей Маймонид (Раби Моше бен Маймон) (1135–1204) – еврейски средновековен философ
- 540 г. от рождението на Васко да Гама (1469–1524) – португалски мореплавател
- 350 г. от рождението на Хенри Пърсел (1659–1695) – английски композитор
- 325 г. от откриването на диференциалното смятане (1634) от немския философ Лайбниц
- 140 г. от рождението на Ноел Бъкстон (1869–1948) – английски политически и обществен деец, приятел на България
- 1365 г. от рождението на кан Аспарух (Исперих) (644–701) – първи кан на славянобългарската държава
- 1145 г. от рождението на Симеон I (864–927) – български княз и цар, неговото царуване е период на културен разцвет, наречен по-късно Златен век на българската култура
- 605 г. от смъртта на патриарх Евтимий Търновски (1330–1404) – старобългарски писател и религиозен деец
- 270 г. от рождението на Софроний Врачански (1739–1813) – български възрожденски книжовник и учител
- 205 г. от рождението на Христати Георгиев Павлович Дупничанина (1804–1848) – български учител и книжовник
- 185 г. от рождението на Никола Козлев (1824–1902) – български възрожденски поет, народен учител
- 185 г. от рождението на Драган Манчов (1824–1902) – български книгоиздател
- 185 г. от излизането (1824) в Брашов на „Буквар с различни поучения“ (Рибен буквар) на д-р Петър Берон – първата българска учебна книга
- 185 г. от рождението на Христо Георгиев (Недев) (1824–1872) – български общественик, търговец и банкер
- 145 г. от рождението на Гьорче Петров (1864–1921) – един от основателите и ръководителите на ВМОРО
- 140 г. от излизането на бр. 1 на сп. „Летоструй“ (1869–1876) в Пловдив, редактирано от Христо Г. Данов и Янко Ковачев
- 50 г. от създаването на БНТ
- 140 г. от излизането на бр. 1 на сатирично-хумористичния вестник „Тъпан“ (1869–1870), на който активно сътрудничи Христо Ботев
- 165 г. от излизането на бр. 1 на сп. „Любословие или периодическо повсеместно списание“ (1844–1846) в Смирна – първото българско списание; редак-тирано от Константин Фотинов
- 135 г. от смъртта на Ботьо Петков (1815–1869) – български книжовник, учител и общественик
- 35 г. от смъртта на Яна Язова (1912–1974) – българска писателка
- 170 г. от рождението на Любен Каравелов (1834–1879) – български писател, публицист, революционер демократ
- 10 ноември – 20 години от падането на Т. Живков от власт

Световни годишнини и десетилетия под егидата на ООН и ЕС:

- 2001–2010 г.** – Международно десетилетие за премахване на колониализма
2001–2010 г. – Международно десетилетие на борба за съкращаване на маща-
бите на заболяемостта от малария в развиващите се страни
2001–2010 г. – Международно десетилетие на култура на мира и ненасилието
в името на децата на света
2003–2012 г. – Международно десетилетие за грамотност: образование за
всички
2005–2014 г. – Международно десетилетие на образование в интерес на устой-
чивото развитие на ООН
2005–2015 г. – Международно десетилетие за действия „Вода за живот“
2005–2015 г. – Международно десетилетие на ромското включване
2008–2012 г. – Програма „Паисий Хилендарски“.

Източници

Уикипедия – свободна електронна енциклопедия;

Руска електронна енциклопедия;

Българска енциклопедия от А – Я, второ осъвременено електронно
издание;

сп. *Библиотека*;

Съвременна българска енциклопедия, Gaberoff, 2003 г.

Изработи Ангелина Ставрева

Отдел „Методичен“ на

Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив

ПОСТЫПИЛИ КНИГИ В СЕКТОР „ИЗДАНИЯ ПО БИБЛИОТЕЧНО ДЕЛО“ НА НБКМ

На руски език

Мк II / Г 18 о

ГАЛИМОВА, Елена Яковлевна. Основы организационного проектирования библиотеки / Е. Я. Галимова. – Москва : Фаир, 2007. – 288 с. – (Специальный изд. проект для библиотек).

Мк II Д 40 к

ДЕМИДОВА, Светлана Евгеньевна. Краеведческий документ : библиотечная обработка : Учеб.-практ. пособие / С. Е. Демидова. – Москва : Либерей-Бибинформ, 2006. – 104 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 46).

Мк II / Д 64 п

ДЫЧЕНКО, Людмила Федоровна. Психология и библиотекарь : Уч.-практ. пособие / Л. Ф. Дыченко. – Москва : Либерей-Бибинформ, 2006. – 144 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 48).

Мк II Д 76 к

ДОМАРЕНКО, Елена Васильевна. Культурно-досуговая деятельность библиотеки : Науч.-практ. пособие / Е. В. Домаренко. – Москва : Либерей-Бибинформ, 2006. – 80 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 44)

Мк II / Д 89 о

ДРИГАЙЛО, Василий Герасимович. Основы научной организации труда в библиотеке : Уч.-метод. пособие / В. Г. Дригайло. – Москва : Либерей-Бибинформ, 2005. – 422 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 20).

Мк II Д 92 р

ДУБРОВИНА, Людмила Александровна и др. Руководство по организации самооценки внутрибиблиотечных систем обеспечения качества деятельности и услуг : Метод. пособие / Л. А. Дубровина, А. И. Кочетов. – Москва : Либерей, 2004. – 119 с. – (Альманах „Приложение к журналу „Библиотека“).

Мк VI / Е 49

ЭЛЕКТРОННЫЙ документ и документооборот : правовые аспекты : Сб. науч. трудов / Редкол. Е. В. Алферова и др. – Москва : ИНИОН РАН, 2003. – 207 с.

Мк II / Ж 12

ЖАБКО, Елена Дмитриевна. Справочно-библиографическое обслуживание в электронной среде : теория и практика / Е. Д. Жабко. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2006. – 388 с.

Мк II 3- 93

ЗУБКОВА, Нина Антонова и др. Список трудов сотрудников Отдела рукописей Российской национальной библиотеки : 1990–2004 / Состав. Н. А. Зубкова, Е. С. Павлова. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2005. – 92 с.

Мк III / 3- 98

ЗЮЗИН, Алексей Валериевич и др. Вера Александровна Артисевич : 1907–1999 : Биобиблиогр. указатель / Состав. А. В. Зюзин, Г. Я. Палагина. – Саратов : Науч. книга, 2007. – 188 с. : с портр. – (Сотрудники ЗНБ СГУ : Биобиблиогр. материалы).

Мк II / И 30

ИГУМНОВА, Наталия Петровна. Евразийское библиотечное пространство : Контуры, проблемы, перспективы / Н. П. Игумнова. – Пашков дом, 2006. – 351 с. – (Библ. : новые возможности).

Мк Сп / И 35

ИСТОРИКО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ исследования : Сб. науч. тр. : Вып. 1 – . – Санкт-Петербург : Рос. гос. библ., 1990– Вып. 10 / Гл. ред. Н. К. Леликова. – 2006. – 332 с.

Мк II / И 95 б

ИСТОРИЯ библиотеки в биографиях ее директоров : 1795–2005 / Редкол. В. Р. Фирсов – предг. и др. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2006. – 505 с. : с ил.

Мк II К 26 м

КАПТЕРЕВ, Андрей Игоревич. Менеджмент знаний : от теории к технологиям : Науч.-метод. пособие / А. И. Каптерев. – Москва : Либерей-Бибинформ, 2005. – 296 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 15).

Мк II / К 56

КИРИЛЛОВА, Наталья Борисовна. Медиакультура : От модерна к постмодерну

/ Наталья Кириллова. – Москва : Акад. проект, 2005. – 446 с. – (Технологии культуры).

Мк Сп / К 69

КНИГА : Исследования и материалы : Сб.

1 –. – Москва : Книга, 1959.-.

Сб. 85 / Гл. ред. Б. В. Ленский. – 2006. – 331 с.

Мк II / К 71

КОВАЛЬ, Людмила Михайловна. В. И. Невский : Директор главной библиотеки страны / Л. М. Коваль, Рос. гос. библ. – Москва : Пашков дом, 2006. – 248 с.: с портр., 8 л.: ил.

Мк II / К 74

КОЖЕВНИКОВА, Лариса Анатольевна. Экономические ресурсы научных библиотек / Л. А. Кожевникова. – Москва : Либерея-Бибинформ, 2006. – 191 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 37).

Мк I / К 80

КОМИТЕТ цензуры иностранной в Петербурге : 1828-1917 : Документы и материалы / Состав. Н. А. Гринченко, Н. Г. Патрушева. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2006. – 264 с.

Мк II / К81 и

КОНОВАЛОВА, Мария Павловна. Инвалид–общество–библиотека : Уч.-метод. пособие / М. П. Коновалова. – Москва : Либерея-Бибинформ, 2006. – 135 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 41).

Мк II К 85 м

КОРЯКИН, Михаил Викторович. Массовая военная библиотека : Уч.-практ. пособие / М. В. Корякин. – Москва : Либерея-Бибинформ, 2006. – 144 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 42).

Мк II / Л 35 б

ЛЕОНОВА, Тамара Александровна и др. Библиотеки России : Путеводитель : Вып. 1 –. – Санкт-Петербург : Рос. нац библ., 1996 – Вып.3. Общедоступные муниципальные библиотеки : централизованные библиотечные системы / Состав. Е. К. Высоцкая, Н. А. Семенова. – 2007. – 640 с.

Мк III / М 76 и

МИХЕЕВА, Галина Васильева. История русской библиографии : февраль 1917–1921 гг. : Ч. 1 –/ Г. В. Михеева. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2006 –. – 560 с.: с портр. Ч. 1. – 2006. – 560 с.: с портр.

Мк I / М 83 к

МОЛЧАНОВ, Виктор Федорович. Книжная культура России XIX века : Эпоха,

судьба, наследие Н. П. Румянцева / В. Ф. Молчанов. – Москва : Пашков дом, 2006. – 468 с.

Мк I / Н 40

НЕВСКИЙ библиофил : Альманах : Вып.

1 –. – Санкт-Петербург : Сударыня, 1996 –. – Вып. 11 / Гл. ред. В. А. Петрицкий. – 2006. – 257 с.: с ил.

Мк II О- 48 м

ОЛЗОЕВА, Галина Кирилловна. Массовая работа библиотек : Уч.-метод. пособие / Г. К. Олзоева. – Москва : Либерея-Бибинформ, 2006. – 120 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 43).

Мк II / П 93

ПУБЛИЧНЫЕ библиотеки в век цифровой информации : Рекомендации проекта PULMAN Европейской Комиссии / Под ред. Л. А. Казаченковой. – Москва : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 416 с. – (Специальный изд. проект для библиотек).

Мк III / Р 86 б

РОССИЙСКОЕ библиографоведение : Итоги и перспективы : Сб. науч. статей / Состав., науч. ред. Т. Ф. Лиховид. – Москва : Фаир-Пресс, 2006. – 688 с. – (Сер. Специальный изд. проект для библиотек).

Мк II / Р 89 б

РУБАКИН, Николай Александрович. Библиологическая психология / Н. А. Рубакин. – Москва : Акад. проект и др., 2006. – 800 с.

Мк II / С 49

СОВРЕМЕННЫЕ пользователи автоматизированных информационно-библиотечных систем : проблемы обслуживания, изучения и обучения : Материалы 6-й и 7-й науч.-практ. конференций / Состав. и ред. Е. Д. Жабко и др. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2006. – 175 с.: с ил.

Мк II / С 49

СОВРЕМЕННЫЕ проблемы библиотечной и информационной этики / Состав. Ю. П. Мелентьева, И. А. Трушина. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2006. – 244 с.

Мк II / С 50 п

СОКОЛИНСКИЙ, Евгений Кириллович. Проблемы национального репертуара печати и сводных каталогов Российской Федерации / Е. К. Соколинский. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2007. – 400 с.

Мк II / С 71 у

СТАВЕРОВА, Ксения Олеговна. Управление конфликтами в учреждениях культуры : Методика обучение : Науч.-метод.

пособие / К. О. Старовойтова. — Москва : Либерея-Бибинформ, 2005. — 176 с. — (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 16).

Мк II / С 90 б

СУКИАСЯН, Эдуард Рубенович. Библиотечная профессия. Кадровое непрерывное образование : Сб. статей и докладов / Э. Р. Сукиасян. — Москва : Фаир-Пресс, 2004. — 448 с. : с ил. — (Специальный изд. проект для библиотек).

Мк II / С 90 ш

СУКИАСЯН, Эдуард Рубенович. Школа индексирования : Практическое пособие / Э. Р. Сукиасян. — Москва : Либерея-Бибинформ, 2005. — 144 с. — (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 39).

Мк II / С 91 п

СУСЛОВА, Ираида Марковна. Практический маркетинг в библиотеках : Учебно-методическое пособие / И. М. Суслова. — Москва : Либерея, 2005. — 144 с. — (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 9).

Мк I / Т 87

ТРУБАРОВА, Т. М. Собрание О. Г. Ласунского : Книговедение. Библиофильство : Аннот. каталог / Состав. Т. М. Трубарова. — Воронеж : Воронеж. гос. ун-т., 2006. — 330 с. : с факс., 4 л. : цв. факс.

Мк II / Ч 71 с

ЧЕРНИНА, Евгения Семеновна. Сохранить на века : Очерк развития науч. консервации документов в России / Е. С. Чернина. — Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2006. — 143 с.

Мк I / Ш 12 к

ШАБАЛИНА, Мария Викторовна. Книговедение : Опыт региональных исследований : Учебно-методическое пособие / М. В. Шабалина. — Москва : Либерея-Бибинформ, 2006. — 160 с. — (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 50).

Мк III / Ш 46

ШЕВЦОВ, Алексей Владимирович и др. Вилли Александрович Петрицкий : К 75-летию со дня рождения и 55-летию науч. и лит. деятельности : Биобиблиогр. указ. / Состав. А. В. Шевцов, И. Г. Матвеева, М. Ю. Матвеев. — Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2006. — 104 с. : с портр.

На други езици

Мк II / В36

BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. Biblioteki i książki w pamiętnikach polskich

XVIII-XX wieku : Rekonesans źródłowy / Krystyna Bednarska-Ruszałowa. — Kraków : Uniwersytet Jagielloński, 2003. — 200 p.

Мк II / В 43

BENI Librari e dokumentari : Raccomandazioni per la tutela / A cura di Ornella Foglieni. — Milano : Regione Lombardia, 2007. — 191 p. : ill.

Мк II / В 56 s

BIBLIOTEKA w społeczeństwie informacyjnym : Edukacja-informacja-media / Pod red. Marcina Drzewieckiego, Mirosławy Majewskiej. — Warszawa : CEBID, 2005. — 136 p., 2 f. : col. ill.

Мк II / В 56 l

BIBLIOTHEK Leben : Das dt. Bibliothekswesen als Aufgabe für Wissenschaft und Politik : Festschrift für Engelbert Plassmann zum 70. Geburtstag / Hrsg. von Gerhard Hacket, Torsten Seela. — Wiesbaden : Harrasowitz, 2005. — 320 p.

Мк II В 56 i

BIBLIOTHEKEN und Informationsgesellschaft in Deutschland : Eine Einführung / Engelbert Plassmann et al. — Wiesbaden : Harrasowitz, 2006. — X, 333 p.

Мк VI / С 16

CALIMERA : Doporučení projektu Calimera (Cultural Applications : Local Institutions Mediating Electronic Resource Access) : Doporučení koordinací akce Calimera pro činnost místních kulturních institucí, knihoven, muzeí a archivů. — 2. vyd. — Praha : Národní knihovna ČR, 2005. — 474 p.

Мк II / С 45

CHANGING roles of NGOs in the creation, storage, and dissemination of information in developing countries / Ed. by Steve W. Witt. — München : Saur, 2006. — 146 p. — (IFLA publications, ISSN 0344-6891 ; 123).

Мк II С 79

COORDINATING digitisation in Europe : Progress report of the National Representatives Group coordination mechanisms for digitisation policies and programmes 2004 / Ed. by Maria Teresa Natale, Marzia Piccininno. — [Roma] : MIBAC etc., 2005. — XLVII, 230 p. : col. ill.

Мк II / R 63 c

CONTINUING professional development : pathways to leadership in the library and information world / Ed. by Ann Ritchie, Clare Walker. — München : Saur, 2007. — 319 p. — (IFLA publications, ISSN 0344-6891).

Мк II / G 34

GELD ist rund rollt weg aber Bildung bleibt

: 94. Deutscher Bibliotekartag in Dusseldorf 2005 / Hrsg. Von Daniela Lulfig, Irmgard Siebert ; Bearb. Von Kathrin Kessen. – Frankfurt am Main : Klostermann, 2006. – 269 p.: ill. – (Zeitschrift sur Bibliothekswesen und Bibliographie, ISSN 1514-6364. Sonderhefte ; S.-H. 89).

Mk I / H 49 h

HEJNOVA, Miroslava. Historické fondy Národní knihovny ČR : Průvodce / Miroslava Hejnova. – Praha : Nar. Knih. ČR, 2007. – 81 p.: col. ill.

Mk II I 69 n

INTERNATIONAL newspaper librarianship for the 21st century / Ed. by Hartmut Walravens. – München : Saur, 2006. – 298 p.: ill. – (IFLA publications, ISSN 0344-6891 ; 118).

Mk II / I 85

ISBD(ER) : Medunarodni standardni bibliografski opis elektronskih izvora : Dopunjen na osnovi ISBD(CF) : Medunarodnog standardnog bibliografskog opisa racunarskih datoteka / Preveo Predrag Dukic. – Beograd : Nar. Bibl. Srbije, 2006. – 124 p. – (Edicija Savremena biblioteka ; Kn. 9).

Mk II I 85

ISBD(NBM) : Medunarodni standardni bibliografski opis neknjižne grade / Prevela Biljana Kalezić. – Preradeno izd. – Beograd : Nar. Bibl. Srbije, 2006. – 128 p. – (Edicija Savremena biblioteka ; Kn. 11).

Mk II J 43 p

JERABEK, Antonin. Priručka uživatelé systému ISBN / Antonin Jerabek. – 5. Vyd. – Praha : Nar. knih. ČR, 2006. – 82 p.

Mk II J 89

JUDISCHER Buchbesitz als Raubgut : Zweites Hannoversches / Hrsg. Von Regine Dehnel. – Frankfurt am Main : Klostermann, 2006. – 435 p.: ill. – (Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, ISSN 0514-6364. Sonderhefte ; S.-H. 88).

Mk I K 50 r

KITRASIEWICZ, Piotr et al. Rynek książki w Polsce, 1944–1989 / Piotr Kitrasiewicz, Lukasz Golebiewski. – Warszawa : Bibl. Analiz, 2005. – 293 p. – (Raporty. T. 30).

Mk II / K 61

KNIHOVNY současnosti 2006 : Sb. ze 14. Konf., konané ve dnech 12.–14. Zari 2006 v Seci u Chrudimi / Sest. Jaromir Kubicek. – Brno : Sdružení knihoven ČR, 2006. – 467 p.: ill.

Mk II / L 29

LAPIDGE, Michael. The Anglo-Saxon library / Michael Lapidge. – Oxford etc.: Oxford Univ. Press, 2006. – XIV, 407 p.

Mk II / L 66

LIBRARIANSHIP as a bridge to an information and knowledge society in Afrika / Ed. by Alli Mcharazo, Sjoerd Koopman. – München : Saur, 2007. – 248 p. – (IFLA publications, ISSN 0344-6891 ; 124).

Mk II / L 66

LIBRARY management and marketing in a multicultural world : Proc. of the 2006 IFLA Management and Marketing Section's Conference, Shanghai, 16–17 Aug., 2006 / Ed. by James L. Mullins. – München : Saur, 2007. – XVI, 366 p.: ill. – (IFLA publications, ISSN 0344-6891 ; 125).

Mk II / M 24

MANAGEMENT, marketing and promotion of library services based on statistics, analyses and evaluation / Ed. by Trine Kolderup Flaten. – München : Saur, 2006. – 462 p.: ill. – (IFLA Publications, ISSN 0344-6891 ; 120/121).

Mk II / N 27 n

NACIONALNA i sveučilišna knjižnica. Zagreb. The National and University library in Zagreb : 1607–2007 / Ed. By Aleksandar Stipčević ; Transl. By Graham McMaster. – Zagreb : Nat. and Univ. Library, 2007. – 156 p.: col. ill.

Mk II / N 23

NARODNA in univerzitetna knjižnica. Ljubljana. Slovenska nacionalna knjižnica : Ob 60-letnici preimenovanja v Narodno in univerzitetno knjižnico / [Avtorji besedi] Melita Ambrožič et al. ; Glavni ured. Dare Balazic ; Fotogr. Milan Stupar et al. – Ljubljana : NUK, 2006. – 205 p.: col. ill.

Mk VI / N 54

NEWSPAPER of the world online : U.S. and international perspectives : Proceedings of Conferences in Salt Lake City and Seoul, 2006 / Ed. by Hartmut Walravens. – München: Saur, 2006. – 195 p.: ill. – (IFLA publications, ISSN 0344-6891 ; 122).

Mk II / P 78

PODOBE knjižnice : Zb. Mednarodnega posvetovanja ob stoletnici Univerzitetne knjižnice Maribor, Maribor, 23. maj 2003 / Ured. Jerneja Ferlež, Dunja Legat. – Maribor : Univ. knjižnica, 2003. – 231 p.: col. ill.

Mk II / P 78

PODPORA informacni gramotnosti ve verejnych knihovnach – cesta k budoucnosti / Uspor. Miroslav Ressler ; Ve spolupraci se Zlatou Houskovou. – Praha : Nar. Knih. ČR, 2006. – 112 p.

Mk II / P 80 m

POLL, Roswitha et al. Measuring quality : Performance measurement in libraries / Roswitha Poll, Peter Boekhorst. – 2. ed., rev. – Munchen : Saur, 2007. – 269 p. – (IFLA publications, ISSN 0344-6891 ; 127).

Mk I / P 93

PROBLEMATIKA historických a vzácných kniznich fondu Cech, Moravy a Slezska, 2005 : Architektura kniznich : forma, obsah a jejich tvar : Sb. z 14. Odborne konf., Olomou, 22-23 list. 2005. – Brno : Sdruzeni Knih. CR etc., 2006. – 184 p.: ill.

Mk I / S 36

Die SCHONSTEN deutschen Bucher 2006 : Vorbildlich in Gestaltung, Konzeption und Verarbeitung. The best German book 2006 / Red. Des kat. Jana Mayer-Stolz ; Ubers. Ins Engl. Graham Welsh. – Frankfurt am Main : Stiftung Buchkunst, 2007. – 423 p.: ill.

Mk II / S 43

SDRUZENI knihoven Ceske republiky. Praha. Kolokvium ceskuch, moravskych a slovenskych bibliografu 2005 : Cejkovice, 2–4 tijen 2005. – Brno : Sdruzeni knih. CR, 2006. – 139 p.

Mk I / S 43 a

SCHMID, Clara. Alphabets = Alphabete / Clara Schmidt. – Lyon : L'Avanturine, 2005. – 280 p.: ill. – (Library of ornament).

Mk II / S 61

SIMON, Theresia. Die Positionierung einer Universitats – und Hochschulbibliothek in der Wissensgesellschaft : Eine bibliotekspolitische und strategische Betrachtung / Theresia Simon. – Frankfurt am Main : Klostermann, 2006. – 267 p.: ill. – (Zeitschrift fur Bibliothekswesen und Bibliographie, ISSN 0514-6364. Sonderband ; S.-Bd. 91).

Mk II / S 75

SOUPIŠ ucastniku systemu Mezinarodniho standardniho cislovani knih – ISBN – v Ceske republice s dodatkem Soupis ucastniku systemu Mezinarodniho standardniho cislovani hudebnin – ISMN – v Ceske republice : Stav k 31.12.2005. – Praha : Nar. Knih. CR, 2006. – 436 p.

Mk I / S 82 s

STEIN, Peter. Schriftkultur : Eine Geschichte des Schreibens und Lesens / Peter Stein. – Darmstadt : Wiss. Buchges, 2006. – 349 p.: ill.

Mk I / T 86

TRIBUTES in honor of James H. Marrow : Studies in painting and manuscript illumination of the Late Middle Ages and Northern Renaissance / Ed. by Jeffrey F. Hamburger, Annes S. Korteweg. – London etc.: Harvey Miller, 2006. – 679 p.: ill.

Mk II / V 41

Der VERBORTENNE Blick : Erotische aus zwei Jahartausenenden : [Aus den Sammlungen der Osterr. Nationalbibl.] / Red. Michaela Brodl et al. – Klagenfurt : Ritter, 2002. – 355 p.: col. ill.

Mk II / V 42 n

VERHEUL, Ingeborg. Networking for digital preservation : Current practice in 15 national libraries / Ingeborg Verheul. – Munchen : Saur, 2006. – 269 p. – (IFLA publications, ISSN 0344-6891 ; 119).

Mk II / W 70 I

WILSON, A. Paula. Library web sites : Creating online collections and services / A. Paula Wilson. – Chicago : ALA, 2004. – XIV, 146 p.: ill.

Подготви Петя Калудина

ПОКАЗАЛЦИ НА СТАТИИТЕ И АВТОРИТЕ В „БИБЛИОТЕКА“ ПРЕЗ 2008 г.

ТЕМАТИЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ

ПРОФЕСИЯ

Дерменджиева, Татяна. Системата ISBN и книгите под печат (януари – октомври 2008 г.). – № 5–6, 1–12.

Димчев, Александър. Българските библиотеки между европейските политики и локалните практики. – № 3, 5–22.

Марчева, Рени. Научни и практически изисквания за приемането на дарения в хранилищата на библиотеки и архиви. – № 1, 5–12.

Яврукова, Биляна. Значението на книгообмена за комплектуване на библиотеките. – № 1, 13–16.

ДОКУМЕНТИ

Грашкина, Ваня. За проекта „Правна регулация за библиотеките и библиотечно-информационните дейности в България“. – № 4, 19.

Закон за обществените библиотеки (проект). – № 4, 5–19.

Симеонова, Ружа, Нора Кавалджиева-Пенева. Визуални материали, свързани с независимостта. – № 5–6, 63–67.

ДАРЕНИЕТО

Първанова, Бойка. Теодор Димитров – непознат в България, познат в света. – № 3, 23–36.

АКТУАЛНО

Гергова, Ани. Държавна политика и библиотечна стратегия. – № 2, 5–11.

Дживодерова, Бисера. За делегираните бюджети и училищните библиотеки. – № 2, 20.

Димчев, Александър. Политики при подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти в Република България. – № 5–6, 75–93.

Лилова, Нели. Информационна защита в българските организации. – № 4, 44–47.

Русинова, Евгений. Съвременната читалищна библиотека: опит за проблематизиране. – № 2, 12–19.

СЪБИТИЯ

Ангелаки, Георгия. Научно изследване на нововъведения в Европейската библиотека: проектът TELplus. – № 5–6, 44–54.

Бошнакова, Милкана. Личните бележници на Пейо К. Яворов. – № 1, 49–56.

България се включи в международната инициатива „Глобални библиотеки“. – № 4, 58.

Главчовска, Мариета. Библиотека „Зора“ – Сливен бе представена в Париж. – № 1, 57.

Димчев, Александър. Престижен форум за българската библиотечна колегия. – № 5–6, 35–36.

Изложба „Епохата на цар Фердинанд I. Завръщането на България в Европа“. – № 4, 59–60.

Кендерова, Стоянка. Международен симпозиум „Управление на информацията/документацията и сътрудничество между библиотеките на балканските страни“. – № 4, 52–55.

Меморандум на Съюза на библиотечните и информационните работници, приет на XVIII Национална конференция „Библиотечната професия в 21 век – промени и предизвикателства“. – № 4, 56–57.

Мусакова, Елисавета. Международна конференция на библиотекарите на ръкописни колекции. – № 2, 44–47.

Мусакова, Елисавета, Елена Узунова, Бояна Минчева, Ралица Тодорова. Ползата от историята. – № 5–6, 58–62.

Народно читалище „Постоянство“ в Лом навърши 160 години. – № 4, 61.

Пазини, Чезаре. Ватиканската библиотека: между миналото и бъдещето. – № 5–6, 37–43.

Панова, Гергана. Отбелязаха във Видин Деня на европейските езици. – № 4, 61.

Роглева, Виктория. Великогърновски страсти за автентичната версия на „Солунският чудотворец“; **Михайлов, Стоян.** Поглед на историка към романа „Солунският чудотворец“. – № 2, 48–49;

Телевизионен проект „Голямото четене“. – № 4, 58–59.

Узунова, Елена. Великата Рилска пустиня. – № 5–6, 55–57.

Христова, Боряна. Да се превърнеш в кралица. – № 1, 46–48.

130 ГОДИНИ НБКМ

Юбилейно. – № 5–6, 5–9.

125 ГОДИНИ РБ „ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ“

Димчева, Кристиана, Огнян Антов, Юлиана Крайчева. Библиотеката – мост между столетия. – № 2, 39–40.

Димчева, Кристиана, Огнян Антов, Юлиана Крайчева. Предизвикателство е да правиш нещо различно. Интервю с Емилия Милкова, директор на РБ „Пенчо Славейков“ – № 2, 41–43.

ЮБИЛЕЙ

Библиотека. Честито! Директорката на Народна библиотека „Иван Вазов“ Радка Колева навърши 65 години. – № 4, 20.

Младенова, Мария. Възпитан съм да бъде пряк и принципен. Интервю с проф. дпн Юрий Столяров по случай 70-годишнината му. – № 2, 21–26.

Христова, Димитрина. Книгите са моят живот. Свобода Рибарова на 90 години. – № 2, 27–28.

ЛИЦА

Христова, Боряна. Няколко думи за академик проф. д-р Александър Младенович. – № 3, 37–39.

МИНАЛО

Ескенази, Жак. Езикознанието в книжната продукция на Възраждането (1806–1978). – № 2, 29–33.

Михайлов, Пело. Проф. Анастас Иширков като библиограф. – № 2, 34–38.

Пехливанов, Илия. Общата стая – възрожденската книгохранителница в Трявна. – № 1, 36–37.

Правдомирова, Донка. Българската библиография и Народната библиотека. – № 5–6, 68–74.

Спасов, Радослав. Църковна организация на католическа Никополска епархия в българските земи 1648–1878 г. – № 3, 48–55.

Шиваров, Стоян. Периодичният печат на османотурски език, издаван в България през 1878–1944 г. – № 3, 40–47.

КРЪГОЗОР

Борисова, Тошка. Библиотечно обслужване в Library 2.0 среда. – № 4, 21–27.

Дириманова, Галя. Интересът на чуждестранните партньори на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ към българската книга. – № 5–6, 31–34.

Янакиева, Елена. Библиографски обзор на издадените в чужбина книги от български автори за периода 1990–2007 г. – № 4, 28–38.

СЪКРОВИЩА В КНИГОХРАНИЛИЩАТА

Аргирова-Герасимова, Мария. Темата „България“ в руски издания за Руско-турската война, съхранявани в библиотечните фондове на БАН. – № 1, 31–35.

Аргирова-Герасимова, Мария. Редки книги в Централната библиотека на БАН. – № 4, 39–43.

Кендерова, Стоянка. Дарителите на книги за библиотеката на фамилия Пазвантоглу във Видин. – № 1, 17–30.

Кендерова, Стоянка. Фондът на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и значението му за развитието на ориенталистиката. – № 5–6, 13–21.

АНКЕТИ

Сурчева, Жения, Иван Александров, Пепа Коцилкова. Проучване мнението на потребителите за качеството на информационните услуги в Централна медицинска библиотека. – № 1, 38–45.

ДИСКУСИОННО

Цветкова, Милена. Библиотеката – неактуално място за четене. – № 5–6, 22–30.

ОТКЛИК

Балкански, Тодор. Топонимията на Казанлъшко. – № 5–6, 94.

Михайлова-Мръвкарлова, Мария. Лечебните свойства на растенията. – № 2, 57.

Правдомирова, Донка. Библиографски портрет на проф. Владко Мурдаров. – № 3, 58–61.

Русинова, Евгения. Библиотечните изследвания. – № 2, 54–56.

Симова, Полина. Трудове на Студентското научно общество. – № 5–6, 95–96.

Тончева, Христина. Сборник в памет на Митко Лачев. – № 1, 58–59.

Шуманова, Нина. За биографията и биографските справочници – един професионален анализ. – № 2, 50–51.

Янакиева, Татяна. За Елена Янакиева и книгата ѝ. – № 2, 52–53.

НЕСТИНАРИ

Божилова, Виолета. Научно-документален филм на СВУБИТ „Ритъмът на времето“. – № 2, 58–59.

АВТОРСКО ПРАВО

Борисова, Влада. Икономически аспекти на правото за използване, за отдаване в заем и за отдаване под наем на произведения. – № 4, 48–51.

ПРЕДСТОЯЩО ИЗДАНИЕ

Тотоманова, Антоанета. Книгата и нейното „лице“. – № 3, 56–57.

„Арменски жития“. Прев. Арманд Басмаджиян. – № 3, 57.

БИБЛИОГРАФСКИ СПРАВКИ. – № 1, 60–63; № 3, 62–64.

НОВИ СПРАВОЧНИЦИ В НБКМ. – № 2, 61–64.

ПОСТЪПИЛИ КНИГИ В СЕКТОР „ИЗДАНИЯ ПО БИБЛИОТЕЧНО ДЕЛО“ В НБКМ.
– № 4, 62–64; № 5–6, 111–115.

КАЛЕНДАР'2009. – № 5–6, 97–110.

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ НА АВТОРИТЕ

Александров, И. – № 1, 38–45.

Ангелаки, Г. – № 5–6, 44–54.

Ангов, О. – № 2, 39–40, 41–43.

Аргирова-Герасимова, М. – № 1, 31–35; № 4, 39–43.

Балкански, Т. – № 5–6, 94.

Божилова, В. – № 2, 58–59.

Борисова, В. – № 4, 48–51.

Борисова, Т. – № 4, 21–27.

Бошнакова, М. – № 1, 49–56.

Гергова, А. – № 2, 5–11.

Главчовска, М. – № 1, 57.

Грашкина, В. – № 4, 19.

Денева, Е. – № 1, 60–63; № 2, 61–64; № 3, 62–64.

Дерменджиева, Т. – № 5–6, 10–12.

Дживодерова, Б. – № 2, 20.

Димчев, А. – № 3, 5–22; № 5–6, 35–36, 75–93.

Димчева, К. – № 2, 39–40, 41–43.

Дириманова, Г. – № 5–6, 31–34.

Ескенази, Ж. – № 2, 29–33.

Кавалджиева-Пенева, Н. – № 5–6, 63–67.

Калудина, П. – № 4, 62–64; № 5–6, 111–115.

Кендерова, С. – № 1, 17–30; № 4, 52–55; № 5–6, 13–21.

Коцилкова, П. – № 1, 38–45.

Крайчева, Ю. – № 2, 39–40, 41–43.

Лилова, Н. – № 4, 44–47.

Марчева, Р. – № 1, 5–12.

Минчева, Б. – № 5–6, 58–62.

Михайлов, П. – № 2, 34–38.

Михайлов, С. – № 2, 49.

Михайлова-Мръвкарлова, М. – № 2, 57.

Младенова, М. – № 2, 21–26.

Мусакова, Е. – № 2, 44–47; № 5–6, 58–62.

Пазини, Ч. – № 5–6, 37–43.

Панова, Г. – № 4, 61.

Пехливанов, И. – № 1, 36–37.

Правдомирова, Д. – № 3, 58–61; № 5–6, 68–74.

Първанова, Б. – № 3, 23–36.

Роглева, В. – № 2, 48.

Русинова, Е. – № 2, 12–19, 54–56.

Симеонова, Р. – № 5–6, 63–67.

Симова, П. – № 5–6, 95–96.

Спасов, Р. – № 3, 48–55.

Ставрева, А. – № 5–6, 97–110.

Сурчева, Ж. – № 1, 38–45.

Тодорова, Р. – № 5–6, 58–62.

Тончева, Х. – № 1, 58–59.

Узунова, Е. – № 5–6, 55–57, 58–62.

Христова, Б. – № 1, 46–48; № 3, 37–39.

Христова, Д. – № 2, 27–28.

Цветкова, Милена. – № 5–6, 22–30.

Шиваров, С. – № 3, 40–47.

Шуманова, Н. – № 2, 50–51.

Яврукова, Б. – № 1, 13–16.

Янакиева, Е. – № 4, 28–38.

Янакиева, Т. – № 2, 52–53.

Уважаеми колеги,

Бихме желали да ви уведомим, че от 01 януари 2009 г. Библиотеката няма да приема заявки за абонамент на бази данни на Националната библиография. Както и по-рано ви бяхме съобщили, с въвеждането на новата интеграционна библиотечна система и смяната на програмния продукт ще бъдат променени условията за предоставяне на бази данни на Националната библиография и ползването на Националния своден каталог.

Условията ще бъдат готови през първото тримесечие на 2009 г. и ще бъдат широко разгласени.

Н Б К М

Данъчен № 1223124603

Булстат 000672293 Ю

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА ИЗДАНИЯТА НА НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ ЗА 2009 г.

Име. .... Презиме. .... Фамилия. ....

Фирма (библиотека) .....

Изпращайте абонамента на адрес:

Пощенски код. .... Град (село). .... Област. ....

Улица .... бл. .... вх. .... ет. .... ап. .... тел. ....

Заплащам сумата от ..... лева за следните издания:

АБОНАМЕНТ / ЛВ.

Бр. кн.   ед. ц.   6 м.   12 м.

☐ СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“   6   4,00   ☐ 12,00   ☐ 24,00

- Превеждам сумата по сметка: IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIG код: UNCRBGSF „УниКредит Булбанк“, филиал „Калоян“, ул. „Калоян“ 3, 1000 София.
- Изпращам пощенски запис на адреса на НБКМ: 1037 София, бул. „Васил Левски“ 88, - Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – Административно-стопански отдел, Юлияна Павлова, домакин, тел. 988-28-11/вътр. 292.
- Прилагам към поръчката копие от платежния документ.
- Прилагам квитанция от изпратен пощенски запис.

Срокът за превеждане на сумата за абонамент е до 08.12.2008 г., поради приключването на финансовата година за бюджетните организации. Изпратените след тази дата суми не могат да бъдат използвани, защото биват внасяни в републиканския бюджет. Следващата дата, от която можете да изпращате парите, е 02.01.2009 г. до 28.02.2009 г. ИЗПРАЩАЙТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС: НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ —

Административно-стопански отдел, Юлияна Павлова
1037 София, бул. „Васил Левски“ 88. За справки тел. 988-28-11 (292).